

+

**GDAŃSK
2030 PLUS
STRATEGIA
ROZWOJU
MIASTA**

**DIAGNOZY DO
PROGRAMÓW
OPERACYJNYCH**

Spis treści

+1	Edukacja	6
+2	Zdrowie publiczne i sport	24
+3	Integracja społeczna i aktywność obywatelska	40
+4	Kultura i czas wolny	56
+5	Innowacyjność i przedsiębiorczość	70
+6	Atrakcyjność inwestycyjna	82
+7	Infrastruktura	94
+8	Mobilność i transport	110
+9	Przestrzeń publiczna	122

Czemu służą diagnozy, jak są konstruowane i jak je czytać?

Diagnozy stanowią podstawowy element umożliwiający prowadzenie skutecznego i efektywnego procesu zarządzania rozwojem. Rolą dobrej diagnozy, poza wskazaniem procesów i zjawisk mających wpływ na dany obszar funkcjonowania miasta, jest analiza ich przyczyn oraz występujących i potencjalnych konsekwencji. Przyjęcie tak rozumianej logiki przyczynowo-skutkowej jest konieczne dla doboru właściwych kierunków i narzędzi działania. Diagnoza powinna również wskazywać możliwe warianty rozwiązania problemu i konsekwencje ich wdrażania.

Żyjemy w świecie bardzo dynamicznych zmian. Dotykają one każdej sfery: kulturowej, tożsamościowej, społecznej, organizacyjnej, biznesowej itd. Konsekwencją tych zmian jest przede wszystkim rosnący stopień skomplikowania, wielowymiarowości, wieloaspektowości otaczającej nas rzeczywistości. To z kolei przekłada się na wyraźnie kurczącą się możliwość precyzyjnego antycypowania zmian, co w rezultacie utrudnia opieranie programowania rozwoju o „twarde” przesłanki. Odpowiedzią na to jest zwiększenie kontekstowości diagnoz i myślenie dywergentne. Pozwala ono zarysować nieprzewidziane wcześniej zależności, badać relacje pośrednie, które często mają większe znaczenie niż te bezpośrednie. Takie podejście sprzyja szukaniu synergii między poszczególnymi Programami Operacyjnymi, ich wzajemnemu koordynowaniu i wspieraniu się (przenikanie się celów i działań).

Sporządzenie niniejszych diagnoz w ramach dziewięciu obszarów życia społeczno-gospodarczego miasta było punktem wyjścia i podstawą do sporządzenia założeń do Programów Operacyjnych do dokumentu „Gdańsk 2030 Plus Strategia Rozwoju Miasta”. Diagnozy te mają posłużyć zrozumieniu dlaczego i po co realizowane będą konkretne działania rozwojowe w Gdańsku.

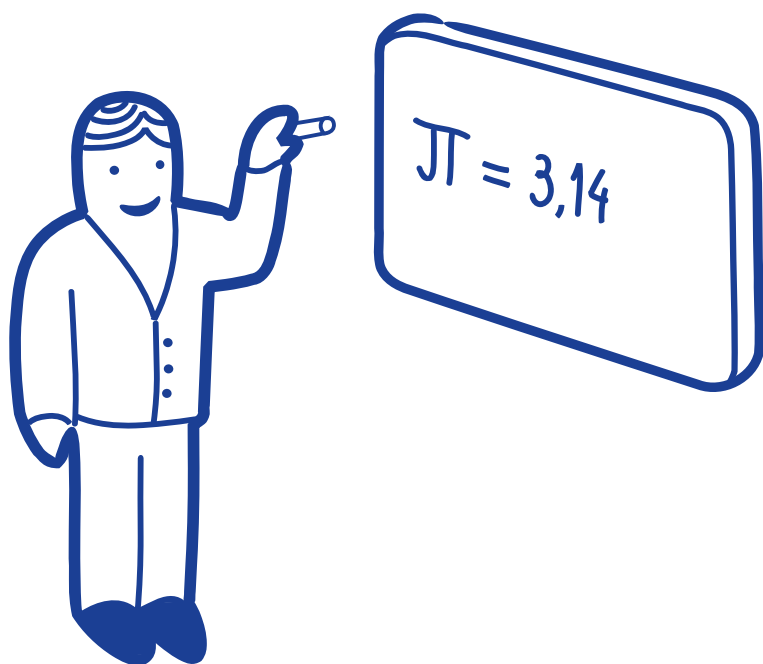
Znaczna część opisywanych w diagnozach zjawisk wymagała wykorzystania różnych typów informacji, w tym analizy jakościowej dokonywanej na podstawie cech niemierzalnych lub trudno mierzalnych, jednakże autorzy diagnoz dokonali wszelkich starań, by forma i język diagnoz były możliwie proste, wychodząc poza specjalistyczną hermetyczność słownictwa czysto naukowego.

Diagnozy rozpoczynają się od **wstępu**, w którym nakreślono najważniejsze relacje przyczynowo-skutkowe między tematyką danego obszaru społeczno-gospodarczego, a rozwojem miasta. Treść diagnoz uporządkowana została w postaci **tez diagnostycznych**, które opisano za pomocą najważniejszych **faktów** uzasadniających daną tezę oraz **przyczyn** stojących za opisanymi faktami. W dalszej części zawarto **skutki**, ukazujące jak przytoczone zjawiska wpływają na szeroko rozumiany rozwój miasta. Na podstawie tak opisanych tez diagnostycznych sformułowano **rekomendacje kierunkowe**. Z jednej strony wskazują one propozycje kluczowych zamierzeń prorozwojowych, z drugiej zaś przedstawiają **konsekwencje zaniechania działań**, czyli skutki niezrealizowania danej rekomendacji. Dzięki przyjętej strukturze diagnoz bardzo wyraźnie widać z jakiego powodu i w jakim celu zaplanowano poszczególne działania w Programach Operacyjnych.

Skrócone wersje diagnoz prezentowanych w niniejszej publikacji stanowią integralną część Programów Operacyjnych.

+1

Edukacja

Wprowadzenie

Edukacja bezpośrednio i pośrednio kształtuje poziom i jakość życia człowieka. Wpływ bezpośredni wiąże się z poziomem wykształcenia i wynikającymi z tego możliwościami, które przekładają się na standard życia, style życia, aspiracje, wybór ścieżki zawodowej, satysfakcję z życia, poziom świadomości. Na poziom wykształcenia wpływają względy osobowe człowieka, jego talenty i predyspozycje, ale i stan zdrowia, warunki oraz otoczenie, w jakim żyje, jak również dostępność infrastruktury edukacyjnej.

W sposób pośredni edukacja może wpływać na rozwój społeczności lokalnych, na poziom świadomości wspólnych celów, wspólnych wyzwań, na postawy solidarności społecznej, gotowość podjęcia pracy na rzecz sprostania wyzwaniom globalnym wynikającym z postępu cywilizacyjnego, starzenia się społeczeństwa (podejmowanie strategii uczenia się całościowego i zarządzania wiekiem), zmiany charakteru pracy (konieczność kształcenia kompetencji, a nie tylko kwalifikacji zawodowych). W pośredni sposób edukacja kształtuje też zasoby siły roboczej danego regionu, a dalej – atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną.

Edukacja, wpływając na tak wiele sfer życia, jest tak naprawdę najważniejszym motorem rozwoju społeczeństwa. W świetle bardzo dynamicznych zmian gospodarczych i społecznych coraz większego znaczenia nabiera umiejętność radzenia sobie w zmiennych okolicznościach. Dynamicznie zmieniające się warunki funkcjonowania na globalnym rynku pracy, interdyscyplinarność dziedzin, nowy charakter pracy, a przy tym starzenie się społeczeństwa i konieczność bycia aktywnym zawodowo bardzo długo powodują potrzebę kształcenia u dzieci i dorosłych kompetencji, a nie kwalifikacji. Wymaga to zmiany całej filozofii kształcenia. Wyzwaniem staje się egalitarna i wysokiej

jakości edukacja przez całe życie i odpowiadająca potrzebom KAŻDEGO obywatela – edukacja dostępna, zaspokajająca jego potrzeby i wspierająca jego talenty. Stworzenie warunków dla rozwoju osobistego każdego mieszkańca poprzez wyrównywanie szans edukacyjnych przez całe życie powinno zatem stać się głównym priorytetem rozwojowym Gdańska. Wtedy kształcenie stanie się rzeczywistą podstawą dalszego rozwoju Gdańska zarówno w wymiarze gospodarczym, jak i społecznym.

Diagnoza

1. TEZA: EDUKACJA GDAŃSKA NIE ZAPEWNIĄ RÓWNYCH SZANS ROZWOJU UCZNIOM O RÓŻNYM KAPITALE OSOBISTYM¹

Fakty

- +** Osiągnięcia edukacyjne dzieci w początkowym okresie nauki zależą od rodziców: ich wykształcenia, ambicji, zapobiegliwości, zatrudnienia i aktywności. Im wyższy etap kształcenia, tym zależność ta traci na znaczeniu na rzecz motywacji i zasobów własnych uczącego się. Także wpływ pochodzenia społecznego maleje w miarę kontynuacji nauki. Badania nowozelandzkie² pokazują, że na skłonność do uczenia się decydujący wpływ ma matka i jej poziom wykształcenia.
- +** Niski poziom wykształcenia jest wysoce skorelowany z ryzykiem ubóstwa⁶, a pozostawanie w nim rodzi kolejne niekorzystne socjologiczne zjawiska, takie jak dziedziczenie biedy, utrwalanie bezradności, długotrwałe bezrobocie, bierność zawodową, zachowanie przestępcze. Niski poziom wykształcenia prowadzi do tego, że osoba nie jest w stanie funkcjonować na miarę swoich potencjalnych możliwości, co jest ogromną stratą nie tylko z osobistego punktu widzenia, ale i z perspektywy całego społeczeństwa⁷.
- +** Istnieje związek między bezrobociem kobiet a wynikami egzaminu szóstoklasisty³. Dzieci bezrobotnych, słabiej wykształconych matek osiągają niższe wyniki na koniec szkoły podstawowej. Tymczasem liczba osób długotrwałe bezrobotnych⁴ w Gdańsku wzrosła z 1538 osób w 2010 r. do 5064 osób w 2013 r. To wzrost o ponad 200%. Długotrwałe bezrobotni stanowili w 2013 r. ponad 36% ogółu bezrobotnych. Najbardziej niepokoi fakt, iż wśród bezrobotnych kobiet prawie 40% to osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy⁵.
- +** Kolejnym wyzwaniem na drodze tworzenia równych szans jest edukacja uczniów niepełnosprawnych. Kierunek rozwoju polityki oświatowej na rzecz uczniów niepełnosprawnych zmierza w stronę promowania edukacji włączającej. Włączenie oznacza przystosowanie szkół tak, by lepiej odpowiadały na różnorodne potrzeby dzieci i organizowały stosowne wsparcie dla nich. Szkoła jako całość musi się zmienić w taki sposób, by zapewniała dostęp do pełnego zakresu oferty edukacyjnej i umożliwiała pełną integrację społeczną wszystkim uczniom.

1 Edukacja, w myśl filozofii egalitarności gdańskiej edukacji, staje się narzędziem wyrównywania szans edukacyjnych dla wszelkich grup w jakikolwiek sposób defaworyzowanych (ze względu na status społeczny, płeć, rasę, kulturę, religię, stan zdrowia, specyficzne potrzeby edukacyjne – uczniowie z trudnościami, uczniowie uzdolnieni itd.).

2 Wylie C. i inni, 1996, *Competent Children At 5: Families and Early Education*, New Zealand Council for Educational Research, New Zealand.

3 Atlas Jakości Życia w województwie pomorskim, III edycja, 2014, IBnGR, Gdańsk.

4 Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok.

5 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

6 J. Sachs, 2006, *Koniec z nędzą. Zadanie dla naszego pokolenia*, Wydawnictwo PWN, Warszawa; G. S. Becker, 1990, *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

7 J. Gazon, 2008, *Ani bezrobocie ani opieka społeczna. Od wyboru etycznego do ekonomicznej realizacji*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.

Niestety uczniowie niepełnosprawni w oddziałach ogólnodostępnych wprawdzie korzystają ze społecznych kontaktów, ale uczą się w mniej korzystnych warunkach – liczne klasy i niedostateczne wsparcie specjalistyczne⁸. Według Narodowego Spisu Powszechnego 2011 w Gdańsku w 2011 r. mieszkało 2099 osób niepełnosprawnych w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat)⁹. W 2013 r. w gdańskich szkołach pobierało naukę łącznie 1070 uczniów niepełnosprawnych, zaś naukę indywidualną – 96 uczniów¹⁰.

- + Nauczyciele nisko oceniają swoje kompetencje dotyczące umiejętności pracy z uczniem niepełnosprawnym, a szczególnie w dostosowywaniu programu do potrzeb ucznia oraz w tworzeniu programów indywidualnych. Szkoły ogólnodostępne nie są więc często przygotowane do przyjęcia uczniów niepełnosprawnych¹¹.
- + W obecnym systemie kwalifikacji uczniów niepełnosprawnych intelektualnie do szkół dokonuje się za pomocą badania ilorazu inteligencji. Potrzeba właściwej diagnozy uczniów

niepełnosprawnych intelektualnie w zakresie predyspozycji i umiejętności społecznych i zawodowych w oparciu o diagnozę funkcjonalną, określającą rzeczywiste możliwości funkcjonowania uczniów w sferze społecznej, osobistej, zawodowej¹².

- + Poważnym wyzwaniem jest edukacja imigrantów. Zawiera konieczność kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i średniego dzieci z uwzględnieniem ich języka ojczystego, kultury, zasobów osobistych, ale także właściwy stosunek i wsparcie adresowane do dorosłych. W 2011 r. w Gdańsku pobyt powyżej 3 miesięcy zadeklarowało 1118 imigrantów¹³, wśród których 24% za powód imigracji podało sprawy rodzinne, 22% pracę, a 11% edukację. Zdecydowanie przeważały osoby, które przybyły z krajów Europy – stanowiły 72% imigrantów. Najbardziej liczni byli imigranci z Ukrainy (130 osób), Niemiec (108 osób), Rosji (107 osób) i Białorusi (79 osób)¹⁴. Ich liczba, ze względów geopolitycznych, może rosnąć.

Przyczyny

- + Niski poziom zaufania do siebie, najbliższych, otoczenia i władzy, przeradzający się w postawę ograniczonego zaufania względem osób różniących się od nas: rasą, kulturą, zasobnością, poziomem wykształcenia, sprawnością intelektualną, fizyczną lub psychiczną itd. Dominacja stereotypowego myślenia o osobach różniących się od nas przeradzająca się w dyskryminację.
- + Kształcenie w społeczeństwie postaw indywidualistycznych, a nie solidarnościowych.
- + Brak świadomości rodziców wszystkich dzieci co do podstawowych praw osób niepełnosprawnych zapisanych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych: każda osoba niepełnosprawna ma prawo do pełnego i równego korzystania

8 J. Bogucka, D. Al.-Khamis, 2009, Szkoła dla wszystkich. Uczeń niepełnosprawny w szkole ogólnodostępnej, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa.

9 Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, 2014, Urząd Statystyczny w Gdańsku.

10 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, informacja dotyczy szkół ogólnodostępnych, bez specjalnych.

11 J. Bogucka, D. Al.-Khamis, op.cit.

12 Wnioski z projektu „Edukacja z widokiem na przyszłość” realizowanego przez Urząd Miejski w Gdańsku.

13 Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności województwa pomorskiego. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, 2014, Urząd Statystyczny w Gdańsku (plik Imigracja-tablice do pobrania na <http://gdansk.stat.gov.pl/publikacje-i-foldery/spisy-powszechne/migracje-zagraniczne-i-wewnetrzne-ludnosci-wojewodztwa-pomorskiego-narodowy-spis-powszechny-ludnosci-i-mieszkan-2011,13,1.html>).

14 Tamże.

- ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz do poszanowania jej przyrodzonej godności.
- + Brak wiedzy społeczności lokalnej na temat ruchów ludnościowych oraz zmian charakteru pracy i stylu życia, wynikających z trendów globalnych.
- + Sztynność programów edukacji. Brak elastyczności w dostosowaniu do zmian wynikających z rozwoju wiedzy, technologii, zmian na rynku pracy.

Skutki

- + Myślenie i działanie stereotypami pogłębia polaryzację społeczną i marginalizację osób różniących się kolorem skóry, wyznawaną religią, kulturą, sprawnością fizyczną, intelektualną i psychiczną lub warunkami finansowymi, co powoduje, że zasilają one grono osób nieaktywnych społecznie i zawodowo.
- + Silne rozwarstwienie społeczne rodzi potężne koszty finansowe i organizacyjne dla instytucji, które miałyby „obsługiwać” grupy defaworyzowane.
- + Podziały w klasach, szkołach, dzielnicach mogą stać się początkiem konfliktu społecznego.

2. TEZA: POLARYZACJA GDAŃSKICH SZKÓŁ

Fakty

- + Problem polaryzacji z różnym nasileniem dotyczy wszystkich szczebli nauczania¹⁵ w gdańskich szkołach.
- + Polaryzacja ujawnia się już w wynikach osiągniętych przez szkoły podstawowe (wyniki sprawdzianu szóstoklasisty w gdańskich szkołach w 2014 r. wyniosły od poniżej 50% do ponad 90%¹⁶; polaryzację pokazują także wyniki programu Monitorowania Jakości Edukacji „Gdańskie Lwy”¹⁷), widoczna jest także w szkołach ponadgimnazjalnych (zróżnicowane wartości Edukacyjnej Wartości Dodanej¹⁸ osiągnięte przez licea i technika).

15 Wnioski Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku przedstawione na posiedzeniu Gdańskiej Rady Oświatowej dnia 11.10.2012 r. i 14.11.2013; B. Przychodzeń, 2012, Analiza wyników sprawdzianu w województwie pomorskim w latach 2010-2012, OKE w Gdańsku; Sprawdziany i egzaminy gimnazjalne przeprowadzone w Gdańsku w latach 2005-2009 w województwie pomorskim. Podstawowe dane statystyczne, 2009, OKE w Gdańsku; Sprawozdanie ze sprawdzianu przeprowadzonego w kwietniu 2012 roku w szóstych klasach szkół podstawowych na terenie województwa pomorskiego, OKE w Gdańsku; Sprawozdanie ze sprawdzianu przeprowadzonego w kwietniu 2013 roku w szóstych klasach szkół podstawowych na terenie województwa pomorskiego, OKE w Gdańsku; Sprawozdanie ze sprawdzianu przeprowadzonego w kwietniu 2014 roku w szóstych klasach szkół podstawowych na terenie województwa pomorskiego, OKE w Gdańsku.

16 Sprawdzian 2014. Wyniki uczniów w szkołach, gminach, powiatach i województwie pomorskim, OKE, Gdańsk, http://www.bip.ires.pl/gfx/oke-gdansk/files/2014/wyniki/wyniki_szkol_2014_pom.pdf

17 Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Miasta Gdańska za rok szkolny 2011/2012, Gdańsk, 2012, s. 17-18

18 Wyniki EWD są dostępne na stronie internetowej ewd.edu.pl

Przyczyny

- + Podporządkowanie szkoły mechanizmowi rozliczania z wyników testów zewnętrznych, bez uwzględnienia innych uwarunkowań, chociażby zróżnicowanego czasu dojazdu uczniów do szkół i konsekwencji z tym związanych dla ich zdolności do przyswajania wiedzy.
- + Postępująca rywalizacja między szkołami w odpowiedzi na możliwość swobodnego wyboru szkoły (zwłaszcza w obliczu zmniejszającej się liczby uczniów).
- + Słabe zaangażowanie szkół w skuteczne działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych.
- + Pogłębiająca się segregacja przestrzenna mieszkańców miasta – „lepsze” szkoły w „lepszych” dzielnicach.
- + Wysokie ceny mieszkań, czego konsekwencją jest emigracja do tańszych lokalizacji (peryferie, inne miejscowości).
- + Rozwój klasy średniej i wzrost zamożności, wzrost aspiracji skutkujący wzrostem wymagań względem systemu kształcenia.

Skutki

- + Rozwarstwienie społeczne i ograniczona możliwość awansu społecznego (jako efekt segregacji uczniów przy rekrutacji do spolaryzowanych szkół).
- + Przemęczenie dzieci dowożonych do szkół odległych od miejsca zamieszkania.
- + Niedocenienie i marnotrawienie faktycznego potencjału młodzieży.
- + Pogłębiający się podział na szkoły o „niskich i wysokich wynikach” jest bardzo poważnym problemem¹⁹, ponieważ prowadzi do pogłębiania się nierówności społecznych, a w konsekwencji do wzrostu napięć społecznych.
- + Ryzyko zaprzepaszczenia i gubienia talentów dzieci uczęszczających do „gorszych” szkół.
- + Utrata różnorodności (społecznej, kulturowej, ekonomicznej) wśród uczniów szkoły, co prowadzi do gorszej komunikacji między grupami społecznymi, wzrostu nieufności i poczucia zagrożenia, frustracji etc.

3. TEZA: KONCENTRACJA NA EDUKACJI POD WYNIKI TESTÓW KOSZTEM WYCHOWANIA DO AKTYWNOŚCI OBYWATELSKIEJ I ROZWOJU WŁASNEGO POTENCJAŁU

Fakty

- +** W latach 2009–2012 w Gdańsku zaznaczył się spadek odsetka uczniów osiągających wysokie wyniki²⁰ na sprawdzianie szóstoklasisty w szkołach podstawowych: 36% w 2009 r., 32% w 2010 r., 32% w 2011 r., 30% w 2012 r. W latach 2013 i 2014, odsetek ten wzrósł i wyniósł odpowiednio 33% i 35%. Obserwuje się stabilizację udziału uczniów z wynikami w grupie słabych na poziomie 15%.
- +** W przypadku egzaminu maturalnego odsetek uczniów z wysokimi wynikami w zakresie języka polskiego i angielskiego utrzymywał się na poziomie zbliżonym do lat poprzednich, a w zakresie matematyki w 2014 r. był najwyższy w ciągu ostatnich 5 lat²¹.
- +** Z wywiadów przeprowadzonych z przedsiębiorcami²² wynika, że uczniowie nie dostrzegają celu nauki na każdym etapie kształcenia. W związku z tym nie przejawiają inicjatywy, pracują w sposób sztywny, schematyczny, nie potrafią prezentować swoich poglądów i ich bronić, mają trudności z wyrażaniem własnych uczuć i emocji. Z badań²³ wynika, że pracodawcy nie są w pełni zadowoleni z kwalifikacji oraz kompetencji uczniów i absolwentów szkół zawodowych. Pracodawcy cenią przede wszystkim umiejętności uniwersalne i miękkie, takie jak właściwy etos pracy, należyta staranność w wykonywaniu obowiązków, kompetencje społeczne. Rządziej oczekują od młodzieży doświadczenia zawodowego (co rozumieją) i konkretnych umiejętności potwierdzonych certyfikatami, twierdząc, że początkujący pracownicy, dysponujący określoną postawą (np. zaangażowaniem i samodzielnością) są w stanie opanować czynności i wykonywać zadania, właściwe dla konkretnego stanowiska pracy i obowiązków zawodowych. Dostrzega się duży rozdźwięk między tym, co jest uczone w szkołach, a tym, co jest potrzebne młodym ludziom w życiu.
- +** Jak wskazują wyniki badania Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów przeprowadzonego w 2012 r., polscy uczniowie osiągają czołowe miejsca w Unii Europejskiej pod względem umiejętności matematycznych, rozumowania w naukach przyrodniczych oraz umiejętności czytania i interpretacji. Jednocześnie znacznie gorzej (poniżej średniej krajów OECD) wypadają w biegłości wykorzystania

²⁰ Według skali staninowej – w grupie staninów wysokich (7-9)

²¹ Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Miasta Gdańska za rok szkolny 2013/2014, Gdańsk, 2014

²² Wnioski z prac Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego: http://defs.pomorskie.eu/pl/projekty_systemowe/priorytet_viii/812_2012_ear_2; D. Jursza, 2015, Podejście pracodawcy do problemów nauczania w szkole średniej zawodowej oraz kształcenia praktycznego poza szkołą, ekspertyza przygotowana na VI posiedzenie PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 5-6.03.2015.

²³ B. Mazurek-Kucharska, 2013, Determinanty problemów na współczesnym rynku pracy w Polsce – uwarunkowania niedostosowania kompetencji absolwentów do oczekiwań pracodawców, ekspertyza wykonana na potrzeby Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego: http://defs.pomorskie.eu/pl/projekty_systemowe/priorytet_viii/812_2012_ear_2

technologii informacyjno-komunikacyjnych, w tym rozwiązywania problemów (a więc m.in. wytwarzania nowej wiedzy, umiejętności kwestionowania założeń, zadawania pytań, tworzenia i eksperymentowania). Wyniki te świadczą o schematyczności nauczania i nacisku na myślenie odtwórcze²⁴.

- + Gdańszczanie odczuwają silną tożsamość ze swoim miastem – w przeprowadzonym w 2013 r. badaniu²⁵ tożsamość miejska okazała się ważna dla 58% ankietowanych. Jednak wśród najmłodszych uczestników badania (18–29 lat) odsetek ten był wyraźnie niższy – 47%. Ponad 36% gdańszczan w tej grupie wiekowej odczuwa zaledwie średni związek z Gdańskiem (znacznie więcej niż wśród osób powyżej 30 lat).

- + Niepokojącym sygnałem jest niska, na tle województwa i kraju, frekwencja w wyborach samorządowych (2010, 2014 r.). Jest to o tyle zaskakujące, że w wyborach do władz centralnych (prezydenckie – 2010 i 2015 r., parlamentarne – 2011 r.) frekwencja w Gdańsku jest znacząco wyższa niż w województwie i ogólnie w Polsce²⁶. Również w wyborach do rad jednostek pomocniczych (dzielnic) frekwencja w Gdańsku wskazuje na słabe zaangażowanie w sprawy lokalne – w 2015 r. wyniosła od 6,3% (Śródmieście) do 23,3% (Strzyża)²⁷.

Przyczyny

- + Ocenianie pracy nauczyciela tylko przez pryzmat wyniku testu zewnętrznego ucznia. Brak rzeczywistej oceny pracy nauczyciela.
- + Niewystarczające dostosowanie instytucji edukacyjnych do aktualnych wymagań, co skutkuje trudnościami w rozwijaniu kompetencji cywilizacyjnych.
- + Mało efektywne diagnozowanie potrzeb, talentów i zasobów osobistych uczniów i nauczycieli.
- + Niezgrany zespół nauczycieli, niedostatek kompetencji zarządczych u dyrektorów szkół.
- + Niewystarczająca koordynacja działań wszystkich etapów edukacyjnych. Nie są przekazywane informacje o postępach uczniów między poszczególnymi szczeblami kształcenia.
- + Niezrozumienie przez rodziców niszczącego charakteru presji, jaką wywierają na nauczycielach w związku z rozliczaniem uczniów z osiągniętych wyników w nauce²⁸.
- + Niewystarczająca spójność polityki edukacyjnej, która brałaby pod uwagę efekty, a nie nakłady.

24 Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów OECD PISA. Wyniki badania 2012 w Polsce, 2012, Ministerstwo Edukacji Narodowej, s. 4-6, http://www.ibe.edu.pl/images/prasa/PISA-2012-raport_krajowy.pdf

25 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, Gdańsk, 2013.

26 Dane Państwowej Komisji Wyborczej (<http://prezydent2010.pkw.gov.pl>, <http://wybory2010.pkw.gov.pl>, <http://wybory2011.pkw.gov.pl>, <http://prezydent2015.pkw.gov.pl/>)

27 Dane Urzędu Miejskiego w Gdańsku (http://www.gdansk.pl/start_nowy,2006,36183.html)

28 U. Hauser, G. Hüther, 2014, Wszystkie dzieci są zdolne. Jak marnujemy wrodzone talenty, Wydawnictwo Dobra Literatura.

Skutki

- + Blokowanie kreatywności i samodzielności uczniów funkcjonujących w systemie odtwórczej, testowej edukacji. W rezultacie, mimo ponadprzeciętnych wyników egzaminów zewnętrznych²⁹, dzieci nie rozwijają zdolności radzenia sobie w różnych, zmiennych sytuacjach życiowych.
- + Postępujący proces „uśredniania” uczniów³⁰.
- + Uczniowie starają się dostosować swoje odpowiedzi na testach i sprawdzianach do „klucza”.

To zabija myślenie, rozwijanie kreatywności, kształtowanie postaw obywatelskich, co potem znajduje odzwierciedlenie w trudnościach z zastosowaniem wiedzy w praktyce, a w konsekwencji – trudnościach w świadomej realizacji kariery zawodowej³¹.

- + Zmniejszenie a wręcz zanik roli wychowawczej szkół.

---

²⁹ Na podstawie danych Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Gdańsku.

³⁰ Tamże.

³¹ Wnioski z prac Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego oraz ds. wysokiego poziomu zatrudnienia.

4. TEZA: NISKA ŚWIADOMOŚĆ UCZNIÓW SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH CO DO PODEJMOWANEJ ŚCIEŻKI ROZWOJU (ZAWODOWEGO)

Fakty

- +** Z wywiadów przeprowadzonych z uczniami³² wynika, że w szkole gimnazjalnej nie mieli możliwości zastanowienia się nad ścieżką swojego rozwoju osobistego, nie spotkali profesjonalnego doradcy, który by im pomógł wybrać właściwy kierunek rozwoju. Z kolei na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej dostępność doradcy zawodowego zupełnie nie spełnia oczekiwań. Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych nie potrafią świadomie wybrać ścieżki rozwoju osobistego³³. Działania podejmowane w szkołach nie są właściwie zorganizowane, nie są też objęte wsparciem merytorycznym. Brak im koordynacji pomiędzy wszystkimi etapami edukacyjnymi, programu rozwoju i wreszcie systemu monitoringu i ewaluacji, pozwalającego na stałe dostosowywanie podejmowanych działań do potrzeb odbiorców³⁴. Brakuje doradców, którzy byliby mentorami, przewodnikami, tutorami dla swoich podopiecznych. Brakuje doradztwa edukacyjnego, które byłoby realizowane w nowej
- formule, uwzględniało wszystkie etapy edukacyjne i obejmowało również pracę z rodzicami³⁵.
- +** W świetle trendów globalnych – konieczności wydłużenia czasu pozostawania aktywnym na rynku pracy, zmiany charakteru pracy – brakuje w mieście systemu doradztwa edukacyjnego, który zaspokajałby potrzeby dzieci, młodzieży i dorosłych na każdym etapie ich kształcenia, jak i w momentach decydujących w życiu.
- +** Pracodawcy wskazują, że dla wielu uczniów szkół zawodowych, szkoła, którą wybrali, nie jest szkołą pierwszego wyboru³⁶. Wybór dokonany przez uczniów nie wynika z diagnozy ich potencjału i świadomej decyzji na określoną drogę rozwoju. Efekty takiego wyboru odzwierciedlają postępy w nauce. Wysoki procent absolwentów szkół zawodowych rezygnuje z przystąpienia do egzaminu zawodowego³⁷. W 2014 r. wyniki egzaminów potwierdzających

-
- ³² Wywiady przeprowadzone na potrzeby Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego w ramach Pomorskiego Obserwatorium Procesów Adaptacyjnych.
- ³³ M.in.: A. Śmigiełski, 2013, Jak z perspektywy pracodawców i wyzwania rynku pracy wyglądają oczekiwania wobec szkolnictwa zawodowego?, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 23.05.2014; M. Zawisza, 2013, Kompetencje i kwalifikacje uczniów szkół zawodowych na obszarach niemetalicznych, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 21.11.2013; Areopag Młodych, spotkanie z młodzieżą Zespołu Szkół Łączności, 24.04.2014; B. Mazurek-Kucharska, 2013, Determinanty problemów na współczesnym rynku pracy w Polsce – uwarunkowania niedostosowania kompetencji absolwentów do oczekiwań pracodawców, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 21.11.2013; M. Suchar, 2014, Kiedy i w jakiej formie doradztwo przynosi najlepsze efekty – głos biznesu, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 18.04.2014; P. Wołkowiński, 2014, Doradztwo zawodowe – jak towarzyszyć młodej osobie przez cały okres szkolny – praca gdańskich nauczycieli, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 18.04.2014; A. Hildebrandt, 2014, Doradztwo zawodowe a potrzeby uczniów – czy mówimy o tym samym?, sprawozdanie analityczne z III spotkania Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego, 18.03.2014.
- ³⁴ Regionalny Program Strategiczny Aktywność Zawodowa i Społeczna.
- ³⁵ Wnioski z IV posiedzenia Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego z dnia 3.06.2014 r. „W jaki sposób wspierać relację mistrz-uczeń w całościowym kształceniu? W kierunku mentoringu” i III posiedzenia PST z dnia 18.03.2014 r. „Doradztwo zawodowe a potrzeby uczniów – czy mówimy o tym samym?”
- ³⁶ D. Jursza, 2015, op. cit.; D. Głazewski, J. Bilski, 2015, Praktyczna nauka zawodu z perspektywy Pracodawcy IT – cele, formy, promocja – czyli poszukiwanie Mistrza?, ekspertyza przygotowana na potrzeby PST ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego 5-6.03.2015: http://defs.pomorskie.eu/pl/projekty_systemowe/priorytet_viii/812_2012_ear_2
- ³⁷ Odpowiedzialność i możliwości szkół oraz ich organów prowadzących wobec efektywnego kształcenia zawodowego - szanse i ograniczenia - Jolanta Tersa, dyrektor Wydziału Edukacji Powiatu Kartuskiego, 13.03.2013, wypowiedź na konferencji Dostosowanie oferty kształcenia zawodowego dla potrzeb regionalnego rynku pracy. Danuta Woronowicz, Działania powiatu kwidzińskiego zmierzające do zapewnienia wysokiej jakości edukacji, prezentacja przygotowana na potrzeby prac nad strategią zarządzania zmianą gospodarczą w powiecie sztumskim za prezentowana 26.04.2012, Sztum.

kwalifikacje zawodowe w szkołach zawodowych uległy, na tle kraju i województwa, poprawie, jednak w technikach i szkołach policealnych

zdawalność egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe nieco pogorszyła się³⁸.

Przyczyny

- + Dynamiczne zmiany na rynku pracy wymuszające zmianę charakteru uczenia się (pojawiają się nowe, alternatywne formy nauki), konieczność oduczania się rzeczy nabytych i przyswajania nowych, rozwijania nowych kompetencji kształtujących zaradność życiową.
- + Dynamiczny rozwój nowoczesnych technologii – nauczyciel przestał pełnić rolę omnibusa.
- + Starzenie się społeczeństwa i wydłużenie życia skutkujące koniecznością dłuższej aktywności

na rynku pracy i koniecznością uczenia się przez całe życie.

- + Niski poziom wymagań na maturze wobec wysokich wymagań na egzaminie zawodowym.
- + Moda na kierunki – pułapki popytu i podaży.
- + Trudności z realizacją praktyk zawodowych wobec postulatu ścisłego powiązania teorii zawodowej z intensywnym kształceniem praktycznym.

Skutki

- + Niezadawalające wyniki egzaminów potwierdzających kwalifikacje zawodowe³⁹.
- + Niski poziom przygotowania praktycznego absolwentów⁴⁰.
- + Deficyty edukacyjne (kompetencji i kwalifikacji) zmniejszając zaradność życiową wpływają na:
  - stan zdrowia (stres, lęki, choroby somatyczne, nadciśnienie, uzależnienia, co podnosi ryzyko bezrobocia, ubóstwa),
  - relacje społeczne (brak zdolności budowania trwałych relacji, nieumiejętność korzystania z pomocy),

- skłonność do nauki (trudności w nauce, co skutkuje niską skłonnością do uczenia się i rozwijania swojego potencjału),
- lokalną gospodarkę i rynek pracy (nieumiejętność wykorzystania swoich zdolności, nieumiejętność znalezienia pracy na miarę swoich potrzeb, niska skłonność do przekwalifikowania, ryzyko bezrobocia, ubóstwa i uzależnienia od pomocy społecznej, niska jakość kapitału ludzkiego skutkująca niską atrakcyjnością inwestycyjną).

38 Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Miasta Gdańska za rok szkolny 2013/2014, 2014, Gdańsk

39 Wnioski po posiedzeniu Gdańskiej Rady Oświatowej, 14.03.2013.

40 Wnioski z prac Pomorskiej Sieci Tematycznej ds. wysokiej jakości kształcenia zawodowego i ustawicznego.

5. TEZA: NIEDOSTATKI INFRASTRUKTURALNE W SFERZE EDUKACJI WSZYSTKICH SZCZEBLI

Fakty

- + Wysokie oczekiwania mieszkańców Gdańska związane z dostępnością do żłobków i przedszkoli nie znajdują odzwierciedlenia w ich dostępności. W badaniu ankietowym⁴¹ mieszkańcy Gdańska uznali dostęp do żłobków i przedszkoli za ważny i bardzo ważny (81,9% wskazań), natomiast tę dostępność ocenili już zdecydowanie gorzej (68,4% wskazań: dobry i bardzo dobry dostęp do żłobków i przedszkoli). O trudnościach w dostępności do żłobków i przedszkoli wspominali mieszkańcy w toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus.
- + Pomimo systematycznie rosnącego odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (79,3% w 2013 r.) i opieką żłobkową (5,9% w 2013 r.), wskaźnik ten jest niższy niż w największych miastach Polski⁴². Południowe dzielnice Gdańska nadal borykają się z niedostatkami infrastruktury edukacyjnej⁴³.
- + Ważną okolicznością jest fakt, że tzw. „ustawa przedszkolna”⁴⁴ gwarantuje miejsce w przedszkolu lub innej formie wychowania przedszkolnego (o ustawowo ograniczonej wysokości opłat) wszystkim dzieciom 4-letnim (od 1 września 2015), a w niedalekiej przyszłości (od 1 września 2017) również wszystkim dzieciom 3-letnim. Miasto Gdańsk przygotowuje się do objęcia pełną dotacją dzieci w przedszkolach niepublicznych.
- + Oprócz żłobków i przedszkoli istotnym problemem jest również dostępność, warunki i jakość opieki w świetlicach w szkołach podstawowych, zwłaszcza wobec obniżenia wieku szkolnego. Celem powinno być funkcjonowanie świetlic w standardzie przedszkolnym. Dodatkowo żłobki i przedszkola powinny być, zgodnie z wolą mieszkańców miasta, zlokalizowane w pobliżu miejsc zamieszkania lub pracy.
- + Podobna sytuacja dotyczy dostępu do szeroko pojętych usług edukacyjnych. 83,6% ankietowanych⁴⁵ uznało dostęp do usług edukacyjnych dla każdego obywatela za ważny i bardzo ważny, natomiast 73,1% ankietowanych oceniło tę dostępność jako dobrą i bardzo dobrą, z czego tylko 27% za bardzo dobrą. 7,6% ankietowanych uznało ten dostęp za zły i bardzo zły. Poprawy wymagają warunki realizacji usług edukacyjnych dla młodzieży szkolnej i dorosłych, konieczne jest przeprowadzenie remontów placówek edukacyjnych, jak i inwestycji w nowoczesny sprzęt i narzędzia.

⁴¹ Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. Badanie zostało przeprowadzone w dniach 19.04 – 27.05.2013 roku na losowej próbie 7.111 mieszkańców województwa pomorskiego w wieku powyżej 15 lat przez firmę PBS Sp. z o. o. w ramach projektu „Wzorcowy System Regionalny Monitoringu Jakości Usług Publicznych i Jakości Życia” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach POKL. <http://monitoring.ibngr.pl/>

⁴² Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

⁴³ Wnioski z posiedzenia Gdańskiej Rady Oświatowej z dnia 7.02.2013 r.

⁴⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2013 poz. 827.

⁴⁵ Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia, op.cit.

Przyczyny

- + Niedostosowanie struktur edukacyjnych do aktualnych wymagań, co skutkuje trudnościami w rozwijaniu kompetencji cywilizacyjnych. Niewykorzystanie budynków szkolnych jako ośrodków edukacji i aktywności mieszkańców o charakterze międzypokoleniowym, integrujących lokalną społeczność, wzmacniających ich tożsamość i więzi, rozwijających kompetencje i postawy solidarności społecznej, identyfikacji z miastem, współodpowiedzialności.
- + Brak szeroko pojętej infrastruktury edukacyjnej w południowych dzielnicach miasta (placówek edukacyjnych, klubów, bibliotek, świetlic środowiskowych itp.).
- + Zmiana modelu rodziny, wydłużenie czasu przebywania dzieci w placówkach szkolnych i szkolno-wychowawczych, wzrost aspiracji zawodowych rodziców.
- + Emancypacja kobiet – z badań⁴⁶ Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową wynika, że wykształcenie dzieci jest silnie skorelowane z wykształceniem matek. Z drugiej strony matka mniej czasu spędza w domu z dziećmi (konieczność godzenia różnych ról i wpływ na jakość życia dzieci). Opieka nad dzieckiem powierzana jest instytucjom opiekuńczo-wychowawczym.
- + Rozwój klasy średniej i wzrost zamożności, wzrost aspiracji skutkujący wzrostem wymagań względem systemu kształcenia.
- + Ograniczona finansowa dostępność do mieszkań, czego konsekwencją jest emigracja do tańszych lokalizacji (peryferie, inne miejscowości).

Skutki

- + Przepętnienie w szkołach na południu Gdańska z jednoczesnym wyludnieniem w centrum⁴⁷.
- + Brak dostępności do infrastruktury edukacyjnej odbierający szansę na rozwój, powodujący rozwarstwienie społeczne i ograniczający możliwość awansu społecznego.
- + Trudności w podjęciu/kontynuacji zatrudnienia przez rodziców dzieci, które nie znalazły miejsca w żłobkach i przedszkolach.
- + Opóźnienie rozpoczęcia edukacji i socjalizacji dzieci, zwłaszcza z rodzin o niewielkich dochodach.
- + Niewielka liczba urodzeń (konflikt między chęcią posiadania potomstwa a możliwością kontynuowania kariery zawodowej).
- + Brak aktywności osób starszych powodujący coraz większe obciążenia instytucjonalne i finansowe dla systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego.
- + Trudności z rozwijaniem zaangażowania obywatelskiego i aktywności na rzecz lokalnej społeczności.

⁴⁶ Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia, op.cit.

⁴⁷ Wnioski po posiedzeniu Gdańskiej Rady Oświatowej z dnia 7.02.2013 r. i 10.10.2013 r. oraz 2.06.2011 r.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: NADANIE PRIORYTETU WYRÓWNYWANIU SZANS EDUKACYJNYCH KAŻDEJ OSOBY

- + Przełamywanie stereotypów wśród uczniów, rodziców, nauczycieli i otoczenia szkoły na temat różnych dysfunkcji oraz walka z dyskryminacją ze względu na kulturę, religię, kolor skóry, płeć i przekonania.
- + Podjęcie szerokiego dialogu edukacyjnego z rodzicami, nauczycielami, przedsiębiorcami, lokalną społecznością na rzecz rozwijania solidarności społecznej.
- + Wyeksponowanie wartości i postaw zbiorowych w procesie kształcenia (nie tylko formalnego, ale też nieformalnego), który nie tylko wspomaga realizowanie indywidualnych aspiracji zawodowych i finansowych, ale będzie też stanowił solidny fundament życia społecznego i kulturowego rozwoju.
- + Tworzenie różnych form włączania różnych grup w odpowiedzi na indywidualne, specjalne potrzeby.
- + Wykorzystywanie narzędzi diagnozowania potencjału uczniów o różnych rodzajach niepełnosprawności i dysfunkcji.
- + Wprowadzenie ścieżek edukacyjnych dla uczniów o zdiagnozowanym potencjale i przewidywanych możliwości aktywności społecznej i zawodowej.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Utrzymanie nierównego statusu w dostępie do kształcenia osób dyskryminowanych z różnych powodów.
- + Wzrost ryzyka ubóstwa grup defaworyzowanych.
- + Wzrost ryzyka dziedziczenia bezradności życiowej u kolejnych pokoleń grup defaworyzowanych.
- + Wzrost obciążeń dla systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego.
- + Pogłębianie polaryzacji społecznej.
- + Rozwijanie antagonizmów, stereotypów i wzrost napięć społecznych.
- + Rozwijanie postaw nieufności.

2. REKOMENDACJA: POPRAWA JAKOŚCI PRACY GDAŃSKICH SZKÓŁ

- + Wypracowanie kompleksowej diagnozy potrzeb szkoły, oceny jakościowej pracy jej pracowników oraz sposobów wykorzystania tych diagnoz i ocen w procesie rozwoju szkoły. Tworzenie przestrzeni podnoszenia kwalifikacji dla nauczycieli⁴⁸.
- + Pełniejsze wykorzystanie instrumentów zatrudniania i motywowania dyrektorów przez organ prowadzący.
- + Diagnozowanie predyspozycji i możliwości rozwojowych każdego dziecka.
- + Badanie losów absolwentów szkół ponadgimnazjalnych.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Kontynuacja testo-centricznego modelu szkoły i wszystkich negatywnych skutków z tym związanych.
- + „Zabijanie” talentów, kreatywności.
- + Rozwijanie bezradności życiowej wśród uczniów.
- + Dalszy wzrost poziomu frustracji i niezadowolenia wśród nauczycieli.
- + Dalszy rozwój chorób cywilizacyjnych.
- + Postępująca polaryzacja placówek edukacyjnych.
- + Postępujące rozwarstwienie społeczne.
- + Wzrost napięć społecznych.

3. REKOMENDACJA: PODNIESIENIE KOMPETENCJI DZIECI I MŁODZIEŻY W ZAKRESIE ROZWIJANIA SAMODZIELNOŚCI ŻYCIOWEJ

- + Stymulowanie talentów młodych ludzi w ramach edukacji formalnej i nieformalnej, we współpracy z przedsiębiorcami, NGO itd.
- + Wypracowanie modelu edukacji obywatelskiej, wykształcenie postaw młodego gdańszczanina – kreatywnego, odpowiedzialnego, znającego

⁴⁸ M.in. poprzez: rzeczywistą ewaluację kształcenia, przeszkolenie kadr instytucji doszkalania kadr pedagogicznych, otwarcie na nowe metody i techniki nauczania, sieciowanie dyrektorów szkół i nauczycieli szkół, zapewnienie systemu wsparcia metodycznego dla nauczycieli, przekazanie dyrektorom wiedzy o narzędziach zarządzania placówką – narzędziach motywacji finansowej i możliwości rekrutowania pracowników w rękach dyrektorów szkół, a następnie ewaluacja ich pracy.

i kochającego miasto, potrafiącego się w nim poruszać i odnaleźć się w jego planach, posiadającego własne opinie, chętnego do współpracy i współdecydowania, świadomego wartości i istoty interesu publicznego. Tworzenie i wzmacnianie gdańskiej tożsamości⁴⁹.

+ Autentyczna „winda komunikacyjna”⁵⁰.

+ Szczególne wsparcie rodziców (rodziny) jako pierwszych, naturalnych przewodników.

+ Wykorzystanie metod tutoringu wychowawczo-rozwojowego⁵¹.

+ Prowadzenie kampanii uświadamiających istotę edukacji na rzecz rozwijania samodzielności życiowej.

+ Rozwijanie współpracy przedsiębiorców ze szkołami; budowanie dobrych relacji: edukacja-biznes-szkolnictwo wyższe.

Konsekwencje zaniechania działań

+ Brak przepływu informacji między poszczególnymi poziomami edukacyjnymi skutkujący niezrozumieniem potrzeb uczniów i brakiem spójnej ścieżki rozwoju każdego z nich.

+ Pogłębiający się brak zrozumienia potrzeb dzieci, nauczycieli, rodziców, przedsiębiorców i innych środowisk.

+ „Zabijanie” talentów, kreatywności.

+ Rozwijanie postaw biernych, nieaktywnych indywidualnie i zbiorowo.

+ Wzrost poziomu frustracji, niebezpieczeństwo konfliktów i niezadowolenia społecznego.

4. REKOMENDACJA: ROZWÓJ DORADZTWA EDUKACYJNEGO I ZAWODOWEGO DOSTOSOWANEGO DO POTRZEB KAŻDEJ OSOBY PRZEZ CAŁE ŻYCIE

+ Wzmacnianie kompetencji nauczycieli jako twórczych animatorów otwartych na lokalną społeczność.

+ Wzmacnianie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozowania indywidualnych potrzeb uczniów, indywidualizacji procesu nauczania, innowacyjnych metod nauczania, doradztwa zawodowego.

+ „Obecność” instytucjonalna, czasowa, osobowa i przestrzenna doradców rozumianych jako mentorów, przewodników⁵².

+ Kształtowanie potrzeby i gotowości do sięgania po doradztwo, po pomoc.

+ Kształtowanie postaw przedsiębiorczości (rozumianych jako aktywność, kreatywność,

49 Istotna jest spójność pomiędzy tym, czego ludzie uczą się o aktywności społecznej a rzeczywistością (np. jak są traktowani w procesie współdecydowania o polityce miasta).

50 Przekazywanie informacji o postępach edukacyjnych ucznia między poszczególnymi etapami zdobywania nauki (co ma sprzyjać indywidualizacji kształcenia i lepszemu dopasowaniu do potrzeb).

51 Polegającego na nawiązaniu bezpośredniej, indywidualnej relacji nauczyciela-tutora z uczniem, nad którym sprawuje opiekę.

52 Mentor pełni potrójną rolę – jest liderem (zaraża entuzjazmem, buduje atmosferę zaufania, promuje aktywność, inspiruje), jest jednocześnie doradcą/specjalistą (ma doświadczenie, posiada wiedzę specjalistyczną), a także ewaluatorem (umie weryfikować i oceniać plany życiowe).

wykorzystywanie swoich zasobów, mobilność, zaradność życiowa) i kompetencji zarządzania zmianą⁵³ wśród mieszkańców Gdańska. Rozwijanie kompetencji „miękkich”.

- + Tworzenie warunków dla uczenia się przez całe życie, do odkrywania i umożliwiania rozwoju potencjału każdego Gdańszczanina.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niedostosowanie edukacji do rzeczywistości wymagającej postaw otwartości na zmiany, elastyczności, przedsiębiorczości rozumianej jako aktywność przez całe życie.
- + Brak samodzielności, wzrost zależności od pomocy i wsparcia
- + Wzrost bezrobocia.
- + Wzrost ryzyka ubóstwa.
- + Wzrost obciążeń dla systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego.

5. REKOMENDACJA: POPRAWA DOSTĘPNOŚCI DO USŁUG EDUKACYJNYCH

- + Ułatwianie dostępu do szerokiej gamy usług edukacyjnych każdej osobie i na wszystkich etapach uczenia się, w myśl idei uczenia się przez całe życie.
- + Uczynienie ze szkół ośrodków aktywności mieszkańców o charakterze międzypokoleniowym, integrujących lokalną społeczność.
- + Zagwarantowanie miejsc w żłobkach i przedszkolach dla najmłodszych gdańszczan (w pobliżu domu lub miejsca pracy rodziców), tym samym umożliwienie podjęcia lub kontynuowania pracy przez ich rodziców.
- + Stały monitoring zasobów i potrzeb.

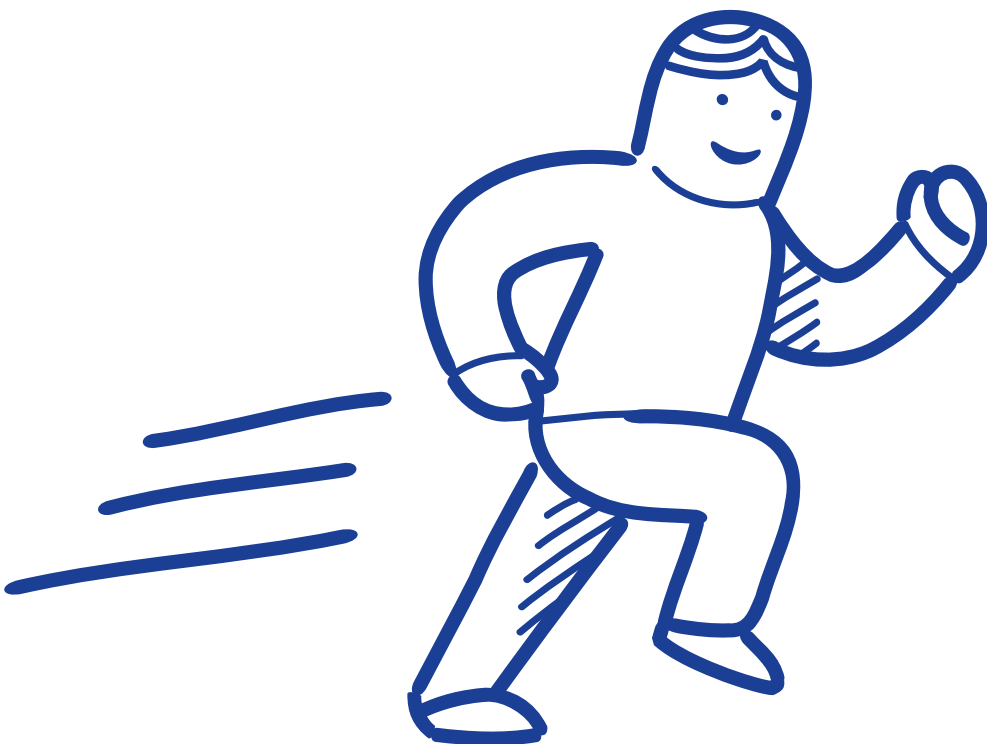
Konsekwencje zaniechania działań

- + Spadek kompetencji, obniżenie poziomu wiedzy i wykształcenia.
- + Niedopasowanie infrastrukturalne.
- + Zamykanie szkół.
- + Wzrost dysproporcji w dostępie do edukacji skutkujący polaryzacją społeczną, tworzeniem środowisk „lepszyc” i „gorszych”.

⁵³ Edukacja staje się narzędziem zmiany sposobu radzenia sobie z kryzysami i ogólnego życiowego radzenia sobie, szczególnie w grupach najbardziej uzależnionych od pomocy.

+2

Zdrowie publiczne i sport

Wprowadzenie

Stan zdrowia rozumiany jest nie tylko w kategoriach braku choroby lub kalectwa, ale przede wszystkim w kategoriach stanu pełnego dobrostanu fizycznego, umysłowego i społecznego (Światowa Organizacja Zdrowia). Stan zdrowia wpływa na ocenę satysfakcji z życia i poczucia szczęścia. Występowanie choroby obniża ich ocenę, a ponadto niekorzystnie wpływa na stan emocjonalny (wzrost emocji negatywnych), postrzeganie sensu życia oraz zdolność mobilizacji do codziennego funkcjonowania. Stan zdrowia kształtowany jest przez cztery grupy czynników:

- zachowania i styl życia,
- środowisko życia,
- biologiczno-genetyczne,
- funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia.

Ich znaczenie nie jest równoważne i w zależności od konkretnego przypadku może być różne. Choć z indywidualnego punktu widzenia pacjenta najistotniejsza wydaje się medycyna naprawcza, to w kształtowaniu zdrowia publicznego największą rolę odgrywa styl życia. Zgodnie z tą koncepcją stan zdrowia ludzi w największej mierze zależy od zachowań żywieniowych, aktywności fizycznej, skłonności do zachowań ryzykownych (np. używki), charakteru i siły stresu oraz umiejętności kierowania stresem. Sport rozumiany jako wszelkie formy aktywności fizycznej ukierunkowane na budowanie kapitału ludzkiego jest ważnym filarem budowy zdrowego społeczeństwa. Ponadto idea sportu propaguje szereg pożądanych społecznie wartości i postaw – wytrwałości, systematyczności, odpowiedzialności, rywalizacji w duchu fair play, siły woli, a także uczy współpracy i szacunku. Sport stanowi tym samym nie tylko istotny element zdrowego stylu życia, ale również ścieżkę rozwoju osobistego.

Diagnoza

1. TEZA: ZDROWY STYL ŻYCIA NADAL NIE JEST POWSZECHNY, CHOĆ CORAZ POPULARNIEJSZY

Fakty

- + Najpopularniejszą formą spędzania czasu wolnego mieszkańców województwa pomorskiego jest oglądanie telewizji – na tę formę wskazało około 60% respondentów badania przeprowadzonego w 2013 r. w województwie pomorskim¹. Do popularnych zajęć należą także: wyjścia do znajomych, korzystanie z internetu, czytanie książek i prasy oraz inna aktywność ruchowa, czyli w domyśle (biorąc pod uwagę możliwe odpowiedzi) – spacerowanie. Wymienione sposoby spędzania czasu wolnego wskazywało od 21 do 30% respondentów. Z wyjątkiem spacerowania, dokonane wybory wskazują na dominację zachowań biernych fizycznie i raczej indywidualnych niż społecznych (z wyłączeniem spotkań ze znajomymi). Aktywne sposoby spędzania czasu wolnego cieszą się znacznie mniejszą popularnością. Wśród tych, które zebrały ponad 10% wskazań znalazło się: korzystanie z basenów/kąpielisk, imprezy na świeżym powietrzu i wycieczki rowerowe.
- + Problemem o charakterze ogólnopolskim, który występuje także w Gdańsku jest niska frekwencja na zajęciach z wychowania fizycznego w szkołach.

O ile w szkołach podstawowych, w roku szkolnym 2012/2013 wynosiła ona 91% i nie odbiegała od frekwencji na pozostałych zajęciach, o tyle w szkołach kolejnych poziomów nauczania systematycznie spadała, odbiegając coraz wyraźniej od frekwencji ogólnej. W liceach gdańskich liceach ogólnokształcących wynosiła 82%, w liceach profilowanych i technikach – odpowiednio 82% i 83% – a zasadniczych szkołach zawodowych jedynie – 66%. Nieco częściej w zajęciach z wychowania fizycznego nie brały udziału dziewczęta. Dominująca przyczyna absencji, zarówno w przypadku chłopców, jak i dziewcząt to zwolnienie lekarskie².

- + Badanie zwyczajów zdrowotnych mieszkańców Gdańska również wskazuje na występowanie niekorzystnych zjawisk. Około jedna trzecia respondentów ma nadwagę, 41% podejmuje niewystarczającą, w stosunku do zaleceń Światowej Organizacji Zdrowia, aktywność fizyczną, około jedna trzecia badanych może potrzebować wsparcia w zakresie dobrostanu psychicznego. Ponadto znaczny odsetek badanych nie wykonuje badań profilaktycznych³.

1 W 2013 r. Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wykonał badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego pod kątem szeroko rozumianej jakości życia. Omówienie podstawowych wyników, także w przekroju powiatowym zawarto w: Tarkowski M. i inni, 2013, *Atlas jakości życia w województwie pomorskim – III edycja*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. W Gdańsku przeprowadzono 1360 wywiadów. Pytano między innymi o sposoby spędzania czasu wolnego, co do pewnego stopnia pozwala ocenić sposoby spędzania z punktu widzenia zachowania zdrowia. Respondenci mogli wskazać maksymalnie cztery formy aktywności.

2 Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Miasta Gdańska za rok szkolny 2012/2013, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, s. 10.

3 Program promocji zdrowia i przeciwdziałania wybranym chorobom społecznym dla Gminy Miasta Gdańsk na lata 2014 – 2016, 2013, Załącznik do Uchwały Nr XLV/996/13 Rady Miasta Gdańska z dnia 31 października 2013 r., s. 6–7.

- + Problem nadwagi zaczyna narastać już w wieku dziecięcym. W okresie od 6 do 9-10 roku życia odsetek otyłych dzieci rośnie dwukrotnie. W województwie pomorskim problem ten jest szczególnie dotkliwy. Należy ono do grupy regionów o najwyższym odsetku dzieci w wieku 13-15 lat z nadwagą albo otyłością. Wśród chłopców odsetek ten wynosi około 13%. Dane z 2009 r. dla Gdańska określały odsetek nadwagi i otyłości odpowiednio u 15% i 7% dzieci w wieku 8-12 lat. Biorąc pod uwagę tendencje zaobserwowane w skali kraju, należy liczyć się z tym, że problem może narastać również w Gdańsku⁴. Nadwaga i otyłość znacznie zwiększają ryzyko występowania chorób przewlekłych. Dlatego profilaktyka, skierowana w szczególności do dzieci, ma bardzo ważne znaczenie dla kształtowania zdrowia publicznego. Gdańsk od 2011 r. podejmuje systemowe przeciwdziałania realizując interwencyjny program prewencji i wykrywania chorób cywilizacyjnych u dzieci i młodzieży.
- + Choć wiedza na temat zasad higieny osobistej wydaje się powszechna, to dane na temat jednego z jej aspektów – higieny jamy ustnej wskazują na istnienie poważnych zaniedbań. Badania przesiewowe prowadzone w szkołach podstawowych we wszystkich województwach Polski, wskazują, że 70-80% dzieci ma próchnicę⁵. Choć brakuje aktualnych i porównywalnych danych, to z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że powszechność występowania próchnicy i dzieci mieszkających w Gdańsku nie jest istotnie mniejsza⁶. Skala zjawiska, jego konsekwencje w wypadku niepodjęcia leczenia,
- a także duża zależność od stylu życia powodują, że jest to istotny problem zdrowia publicznego⁷.
- + Istotną przeszkodę w kształtowaniu zdrowego stylu życia stanowi palenie papierosów i używanie substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki). Natężenie tych zjawisk w Gdańsku zostało zdiagnozowane w odniesieniu do uczniów gimnazjów, liceów, techników i szkół zawodowych. Spośród substancji psychoaktywnych najbardziej rozpowszechnione są napoje energetyczne, alkohol i tytoń. Deklaracje respondentów wskazują, że wymienione substancje nie były nigdy używane przez odpowiednio – 31%, 50% i 60% badanych. W drugiej grupie znajdują się leki przyjmowane bez przepisania przez lekarza. Nigdy nie przyjmowało ich 77% respondentów. W trzeciej znalazły się narkotyki oraz dopalacze. Nie używało ich odpowiednio 84% i 94% badanych uczniów. Jednocześnie ponad 10% uczniów stwierdziło, że narkotyki są dla nich łatwo dostępne na terenie szkoły⁸.
- + Zagrożeniem dla zdrowego stylu życia są również uzależnienia behawioralne – od hazardu, internetu, zakupów czy pracy. Większość z nich jest stosunkowo nowa i wiąże się z możliwościami, jakie pojawiły się w efekcie transformacji ustrojowej i rozwoju nowych technologii. Ogólnopolskie badania CBOS⁹ wskazują na to, że wymienione problemy występują stosunkowo rzadko. Zagrożonych uzależnieniem od hazardu może być ok. 4%, od internetu – 2,5%, od zakupów – 3,5% populacji. Wyjątkiem jest uzależnienie od pracy, którym zagrożone może

4 Program zdrowotny w zakresie prewencji i wczesnego wykrywania chorób cywilizacyjnych u dzieci i młodzieży. Program zdrowotny na lata 2014-2016, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, s. 2-7.

5 Badanie przesiewowe stanu uzębienia wśród dzieci ze szkół podstawowych (I i II edycja), 2014 i 2015, IPSOS Marketing, Warszawa.

6 Emerich K., 2013, Program profilaktyczny zapobiegania chorobie próchnicowej u dzieci w wieku 1 – 3 lata, Gdański Uniwersytet Medyczny, Gdańsk, s. 4.

7 Pawka B. i inni, 2010, Próchnica zębów u dzieci problemem społecznym, Problemy Higieny i Epidemiologii, 91 (1), s. 5-7.

8 Szkoła w percepcji uczniów – wyniki badań ankietowych uczniów w gminie miejskiej Gdańsk (drugie badanie), 2014, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, s. 3-4,

9 Oszacowanie rozpowszechnienia oraz identyfikacja czynników ryzyka i czynników chroniących w odniesieniu do hazardu, w tym hazardu problemowego (patologicznego) oraz innych uzależnień behawioralnych, 2012, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, s. 18-24.

być nawet 10% mieszkańców. Podstawowym czynnikiem, który sprzyja rozprzestrzenianiu się wymienionych uzależnień jest brak wiedzy na temat tych zagrożeń. Często postrzegane są one stereotypowo – jako element rozrywki ludzi zamożnych (hazard, zakupy) albo jako zachowanie powszechne (internet) lub wręcz pożądane (praca). Z racji tego, że zakupy, korzystanie z internetu i praca są codziennymi aktywnościami większości ludzi, edukacja w zakresie zagrożeń i profilaktyka ukierunkowana na grupy ryzyka (w tym dzieci i młodzież) jest niezwykle potrzebna.

- + O rosnącej popularności, przynajmniej niektórych zachowań prozdrowotnych, świadczy rosnący ruch rowerowy w Gdańsku. O ile w 2011 r.

pomiary ruchu w szczycie porannym (7.00-9.00) i popołudniowym (15.00-17.00) wykazały 17,7 tys. rowerzystów, o tyle w 2014 r. było ich 29,2 tys. Rozkład najpopularniejszych tras oraz bardzo wyraźny wzrost ruchu w szczycie porannym (o ponad 50%) wskazują na rosnącą grupę regularnych użytkowników omawianego środka transportu¹⁰.

- + O rosnącej popularności aktywnych form spędzania czasu wolnego świadczy powodzenie, jakim cieszy się Rodzinny Bieg Gdańszczan. W 2014 r. wzięło w nim udział około 2,5 tys. uczestników. Nie rośnie natomiast liczba członków i ćwiczących w klubach sportowych.

Przyczyny

- + Zakres upowszechnienia zdrowego stylu życia zależy od następujących czynników: wzorców zachowań, wiedzy i motywacji, indywidualnych możliwości oraz możliwości, jakie stwarza infrastruktura i zagospodarowanie przestrzeni publicznej.
- + Kluczowe znaczenie mają wzorce zachowań przenoszone z pokolenia na pokolenie. Jeżeli są one niewłaściwe, a często tak jest, to samo dostarczenie wiedzy na temat roli, jaką zdrowy styl życia odgrywa w zachowaniu zdrowia, jest niewystarczające. Potrzebna jest silna motywacja do zmian postaw i zachowań. Niestety często wzmacnia ją dopiero choroba. Choć bilans transformacji ustrojowej jest dla zdrowia raczej korzystny (rosnąca długość życia), to stworzyła ona warunki dla negatywnych zachowań (np. tańsza, bardziej przetworzona i kaloryczna żywność, masowa motoryzacja ograniczająca aktywność fizyczną, praca ponad siły i stres,

uzależnienie od komputerów i internetu), których konsekwencje nie są do końca uświadomione lub też brakuje umiejętności radzenia sobie z nimi. Międzypokoleniowe wzorce zachowań silnie zmienia moda na dany rodzaj zachowania – widoczne jest to w przypadku popularyzacji biegania.

- + Indywidualne możliwości również nie pozostają bez wpływu na zachowania prozdrowotne. Barię w tym zakresie najczęściej może być brak czasu oraz niezbędnych środków finansowych. Gdańsk jest miastem, w którym pracujący osiągają względnie wysokie dochody. W 2013 r., przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 4562 zł, co stanowiło 117% średniej krajowej. Bariera finansowa nie jest zatem tak dotkliwa jak w mniejszych miejscowościach.
- + Barię albo czynnikiem stymulującym zdrowy

styl życia jest infrastruktura. Rozwój dróg rowerowych w Gdańsku i rosnący ruch rowerowy wyraźnie to pokazują. Powszechnie dostępna i bezpłatna infrastruktura stanowi silny bodziec dla upowszechnienia aktywności fizycznej.

- + Rosnąca zamożność i wykształcenie mieszkańców Gdańska, będą raczej sprzyjać utrwalaniu się postaw charakterystycznych dla zdrowego stylu życia.

Skutki

- + Styl życia ma największy wpływ na kształtowanie zdrowia w wymiarze osobistym i populacyjnym. Najczęstsze przyczyny zgonów – choroby układu krążenia – w dużej mierze bezpośrednio zależą właśnie od niego. Styl życia może być również przyczyną rozwijania się chorób nowotworowych, a pośrednio – także powodem zgonów z przyczyn zewnętrznych (duża część wypadków ma miejsce po spożyciu alkoholu). Te trzy wymienione grupy są najczęstszymi przyczynami zgonów. Wskaźniki zgonów dotyczące wymienionych powyżej chorób prezentują się w Gdańsku korzystniej niż w innych polskich miastach, ale odbiegają od średnich wartości w krajach Unii Europejskiej. Analiza dostępnych wskaźników zachorowań dla województw, wskazuje, że pomorskie wyróżnia się wysokim wskaźnikiem zapadalności na nowotwory (408 na 100 tys. ludności przy przeciętnej dla Polski wynoszącej 368, co plasuje region na drugim miejscu w Polsce). Wymienione przyczyny zgonów i zachorowalności są zagadnieniami złożonymi, ale w dużej mierze pozostają w związku ze stylem życia.
- + Styl życia ma też istotny wpływ na rozprzestrzenianie się chorób zakaźnych. Według danych GUS z 2013 r.¹¹ grypa była wręcz plagą w województwie pomorskim, które pod względem zapadalności zajęło pierwsze miejsce

w Polsce. W 2012 r. wskaźnik zapadalności na tą chorobę wynosił w Gdańsku 10334 osób¹². Przyczyny to przede wszystkim lekceważenie skutków tej choroby, uczęszczanie z infekcją do przedszkoli, szkół i miejsc pracy oraz brak powszechnego programu szczepień obowiązkowych. Miasto Gdańsk finansuje szczepienia dla wybranej grupy ryzyka – osób w wieku 65 lat i więcej. Jednak jest to grupa zbyt mała aby osiągnąć wyraźną, odczuwalną dla całej populacji poprawę. Problemem jest także ponadprzeciętna liczba zakażeń chorobami wenerycznymi. Liczba zachorowań na 100 tys. mieszkańców, wynosiła w województwie pomorskim w 2013 r. 8,2, przy przeciętnej dla Polski wynoszącej 4,9. Region zajął w tym zakresie trzecie miejsce w Polsce¹³.

- + Styl życia wpływa również na występowanie zaburzeń psychicznych. Szczególnie uzależnienia od alkoholu i innych środków psychoaktywnych. Systematyczny wzrost zachorowań w okresie transformacji ustrojowej wskazuje również na trudności w adaptacji oraz długotrwały stres, jako czynniki chorobotwórcze. Z ogólnopolskich danych statystycznych przedstawionych w Narodowym Programie Zdrowia Psychicznego wynika, że w ciągu 18 lat wskaźnik rejestrowanego rozpowszechnienia zaburzeń psychicznych wzrósł o 119% (z 1629 do

11 Zdrowie i ochrona zdrowia w 2013 r., 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

12 Program promocji zdrowia i przeciwdziałania wybranym chorobom społecznym dla Gminy Miasta Gdańsk na lata 2014 – 2016, 2013, Załącznik do Uchwały Nr XLV/996/13 Rady Miasta Gdańska z dnia 31 października 2013 r., s. 19.

13 Zdrowie i ochrona zdrowia w 2013 r., 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

3571 na 100.000 ludności/w opiece ambulatoryjnej) i o 50% (z 362 do 542 na 100.000 ludności/w opiece stacjonarnej). Szybciej od wskaźników rozpowszechnienia rosną wskaźniki zapadalności (zgłoszenia po raz pierwszy w danym roku). W okresie między 1990 a 2004 r. wskaźnik zapadalności w lecznictwie ambulatoryjnym wzrósł o 136% tj. z 444 do 1046 na 100 tys. ludności, w lecznictwie całodobowym wskaźnik wzrósł o 84% tj. ze 129 do 237 na 100 tys. ludności. W przypadku województwa pomorskiego wzrost zachorowań jest bardziej dynamiczny niż przeciętnie w Polsce¹⁴.

- + Upowszechnienie zdrowego stylu życia jest istotne nie tylko z punktu widzenia zdrowia publicznego, ale poprzez zwiększenie uczestnictwa w masowych imprezach rekreacyjnych i sportowych, sprzyja również budowaniu kapitału społecznego i identyfikacji z miastem.
- + Sport i rekreacja mają także wymiar wychowawczy – kształtują postawy i kompetencje pomocne w życiu, w tym w pracy zawodowej. Sport rozumiany jako aktywność fizyczna ukierunkowana na wynik i zwycięstwo w uczciwej rywalizacji jest wielką wartością rozwoju osobistego człowieka.

2. TEZA: ŚRODOWISKOWE UWARUNKOWANIA DLA REKREACJI I SPORTU SĄ ZRÓŻNICOWANE

- + Gdańsk posiada atrakcyjne tereny plaż, lasy i tereny zielone, obszary nad rzekami i potokami oraz w strefie krawędzi wysoczyzny.
- + Dostępność terenów zielonych jest przez mieszkańców Gdańska oceniana pozytywnie – 71% respondentów ocenia ją dobrze albo bardzo dobrze. Nieco słabsze są oceny czystości i estetyki tych terenów, choć i w tym wypadku odsetek ocen pozytywnych (dobrze, bardzo dobrze) jest znaczny – 61%¹⁵.
- + Dostępność do miejsc spacerowo-wypoczynkowych, jak i ich jakość oceniana jest podobnie – około 2/3 badanych formułuje pozytywne opinie (dobrze, bardzo dobrze)¹⁶.
- + Nisko oceniana jest dostępność do obiektów sportowych (basenów, lodowisk, sal gimnastycznych) – blisko 43% respondentów wyraziło negatywne opinie (niedostatecznie/dopuszczająco). Lepiej, przy znacznym udziale opinii negatywnych (na poziomie 20-30%), ale i pozytywnych (ok. 40%), oceniono dostępność i jakość boisk¹⁷.
- + Od 2006 r. do końca roku szkolnego 2013/2014 powstały w Gdańsku 53 boiska sportowe ze sztuczną nawierzchnią. Dwa z nich miały charakter osiedlowych, a pozostałe to boiska przy-szkolne. Ze środków miasta wybudowano 25 obiektów, w ramach programu „Junior Gdańsk 2012” powstało 17 boisk, kolejne 9 z rządowego

¹⁴ Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2012 – 2015, 2011, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk.

¹⁵ Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, 2014, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

programu „Moje boisko Orlik 2012”, 2 boiska powstały ze środków sponsorów. W dzielnicy Żabianka-Przymorze wybudowano 10 boisk, we Wrzeszczu 9 obiektów. W pozostałych częściach miasta powstawało od jednego do czterech obiektów¹⁸.

- + W toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus¹⁹ mieszkańcy wskazali na

konieczność tworzenia miejsc dostosowanych do uprawiania sportu i rekreacji oraz spędzania czasu wolnego (w tym basenów), a także zwiększenia dostępu do informacji o takich miejscach czy obiektach.

Przyczyny

- + Różnorodność przyrodniczych warunków dla rekreacji i sportu jest pochodną różnorodności środowiska przyrodniczego Gdańska – miasto pod tym względem należy do wyjątkowo atrakcyjnych.
- + Niedosyt dostępności do obiektów sportowych, jaki wyłania się z opinii mieszkańców Gdańska,

jest z jednej strony efektem ograniczeń finansowych, ale także efektem niedoskonałej organizacji pracy placówek oświatowych. Postulat większego otwarcia szkół na potrzeby środowisk lokalnych był zgłaszany przez mieszkańców w toku prac nad założeniami Strategii Gdańsk 2030 Plus.

Skutki

- + Dzięki różnorodności przyrodniczych warunków dla rekreacji i sportu mieszkańcy Gdańska mają ułatwiony dostęp do atrakcyjnych terenów rekreacyjnych, co sprzyja upowszechnieniu aktywności fizycznej. Jednocześnie udostępnienie i utrzymanie takich terenów jest tańsze niż budowa i eksploatacja obiektów sportowych.
- + Deficyt w dostępności do obiektów sportowych, ogranicza popularyzację sportu, utrudnia działalność klubom sportowym, których wyniki pełnią funkcję promocyjną w procesie upowszechnienia aktywności fizycznej.

¹⁸ Informacja o stanie realizacji zadań oświatowych w Gminie Miasta Gdańska za rok szkolny 2013/2014, 2014, Urząd Miejski w Gdańsku, s. 10.

¹⁹ Wołkowiński P. (red.), 2013, Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańska 2030 Plus: Mieszkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 8.

3. TEZA: GDAŃSK JEST JEDNYM Z NAJWAŻNIEJSZYCH OŚRODKÓW SPORTU ZAWODOWEGO W POLSCE

Fakty

- + W Gdańsku zlokalizowane są istotne na arenie krajowej, występujące w najwyższej klasie rozgrywkowej kluby sportowe najpopularniejszych w Polsce dyscyplin sportowych – siatkówki (Lotos Trefl Gdańsk), piłki ręcznej (Wybrzeże Gdańsk), piłki nożnej (Lechia Gdańsk), rugby (Lechia Gdańsk), hokeja (Energia Stocznowiec Gdańsk) czy żużla (GKS Wybrzeże, który musiał opuścić Ekstraligę w 2014 r.). Wszystkie wyżej wymienione są zespołami męskimi. Damskie drużyny z Gdańska występują w większości w niższych klasach rozgrywkowych. Wyjątkiem jest tu damski zespół hokeja na lodzie (Stocznowiec Gdańsk) oraz unihokeja (Energia Olimpia Osowa Gdańsk).
- + W Gdańsku istnieją dwa duże obiekty sportowe umożliwiające organizację zawodów sportowych najwyższej rangi. Położona na granicy z Sopotem i będąca wspólnym przedsięwzięciem obu miast, jest hala widowiskowo-sportowa Ergo Arena, mogąca pomieścić do 11 tys. widzów na miejscach siedzących i do 15 tys. na miejscach stojących. Rozgrywane są w niej mecze piłki siatkowej z udziałem gdańskich i sopockich drużyn. Odbývają się tam także inne duże imprezy sportowe, kulturalne i rozrywkowe. Kolejnym znaczącym w Gdańsku obiektem jest stadion położony w Gdańsku Letnicy z widownią przeznaczoną dla 41,6 tys. kibiców. Organizowane są tam wydarzenia sportowe i kulturalne oraz rozgrywane mecze klubu piłkarskiego Lechia Gdańsk. Ponadto w 2012 r. Gdańsk był jednym z czterech miast w Polsce, gdzie na stadionie w Letnicy, odbywały się mecze w ramach Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej UEFA Euro 2012. W kompleksie stadionowym znajduje się również centrum konferencyjne oraz Centrum Rekreacyjno-Sportowe Fun Arena. Obydwa obiekty ułatwiają uczestnictwo w wydarzeniach sportowych, przez co popularyzują sport i sprzyjają upowszechnianiu zdrowego stylu życia.
- + Szczególnie wysokiej rangi, jako ośrodka sportu wyczynowego, dodają Gdańskowi regularne zawody piłki siatkowej. Polska liga męska należy do najsilniejszych w Europie, a jednym z jej liderów jest Lotos Trefl Gdańsk. Ponadto rozgrywane są w Gdańsku mecze w ramach Ligii Światowej i Ligii Mistrzów.
- + Z Gdańskiem związanych jest wielu spośród najlepszych polskich sportowców ostatnich lat, uprawiających głównie dyscypliny indywidualne, m.in. Leszek Błanik (gimnastyka sportowa), Sylwia Gruchała (fiolet), Iwona Guzowska (boks), Adam Korol (wioślarstwo), Mateusz Kusznierewicz (żeglarstwo), Dariusz Michalczewski (boks).

Przyczyny

- + Rozwojowi sportu zawodowego w Gdańsku sprzyja obecność Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku, która przygotowuje wielu młodych sportowców.
- + Profesjonalne kluby sportowe zlokalizowane w dużym ośrodku miejskim tworzą atrakcyjny rynek dla sponsorów, którzy finansując je i poszerzają możliwości rozwoju.
- + Rozwojowi sportu zawodowego sprzyja coraz lepiej rozwinięta infrastruktura obiektów sportowych znajdujących się na obszarze miasta.

- + Na przyciąganie profesjonalnych sportowców do Gdańska wpływ – oprócz czynników finansowych oraz organizacyjnych (istnienie klubów

sportowych) – może też mieć wysoka jakość życia w mieście.

Skutki

- + Sport zawodowy stymuluje (w szczególności młodych) do uprawiania sportu oraz rekreacji, co może korzystnie wpłynąć na stan zdrowia, a także stanowić element osobistego rozwoju.
- + Uczestnictwo w imprezach sportowych sprzyja integracji społecznej gdańszczan.
- + Odnoszenie sukcesów przez gdańskich sportowców, bądź kluby sportowe buduje tożsamość miejską Gdańska.
- + Sport zawodowy jest czynnikiem promującym miasto na arenie krajowej oraz – w przypadku większych sukcesów – międzynarodowej.
- + Możliwość uczestnictwa w imprezach sportowych wysokiego szczebla korzystnie wpływa na jakość życia mieszkańców – dla wielu z nich jest to ciekawa forma spędzania czasu wolnego.
- + Profesjonalne kluby sportowe prowadzą zazwyczaj swoje sekcje młodzieżowe, co służy popularyzacji sportu wśród dzieci i młodzieży.

4. TEZA: PODAŻ I JAKOŚĆ USŁUG OFEROWANYCH PRZEZ PODMIOTY PROWADZĄCE DZIAŁALNOŚĆ LECZNICZĄ NIE JEST ADEKWATNA DO POTRZEB MIESZKAŃCÓW. DEFICYT CZĘŚCIOWO OGRANICZANY JEST PRZEZ WSPARCIE ZE STRONY LOKALNEGO SAMORZĄDU

Fakty

- + Choć w przypadku Gdańska liczba lekarzy oraz pielęgniarek i położonych na 100 tys. mieszkańców (wg. podstawowego miejsca pracy) jest, jak na polskie warunki, wysoka (odpowiednio 331 i 754), to już w porównaniu do innych ośrodków akademickich – przeciętna. Z punktu widzenia dostępności do usług medycznych ważny

jest fakt, że personel pracujący w Gdańsku nie obsługuje jedynie mieszkańców miasta, ale za sprawą szpitali i poradni specjalistycznych, służy ludności całego województwa i w mniejszej skali sąsiednich regionów. Mieszkańcy wskazują na duże trudności w dostępie do lekarzy specjalistów²⁰.

²⁰ Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, 2014, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk.

- + Liczebność personelu ochrony zdrowia w Gdańsku należy postrzegać w kontekście sytuacji regionalnej i krajowej. W skali województwa omawiane wskaźniki są wyraźnie niższe niż przeciętne dla Polski, która zamyka stawkę państw Unii Europejskiej. Do tego w ciągu dekady liczba lekarzy w Polsce zmalała. W Unii Europejskiej trendy były odwrotne.
- + Odsetek mieszkańców Gdańska w wieku 65 lat i więcej jest wysoki – wynosi (2013 r.) 17% (78,8 tys. osób). W latach 2002-2013 liczebność tej grupy mieszkańców znacznie wzrosła (o 15,2 tys. osób). Do 2030 r. odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym może wzrosnąć do 24% (106 tys. osób)²¹. Nożyce popytu na usługi medyczne i opiekuńcze oraz podaży pracy w zawodach je świadczących będą się rozszerzać, co będzie stanowiło olbrzymie wyzwanie dla systemu ochrony zdrowia.
- + W Gdańsku zamieszkuje 60 125 osób niepełnosprawnych (Narodowy Spis Powszechny 2011). Badania ich sytuacji życiowej przeprowadzone zostały w Gdańsku w grudniu 2013 r. Z badań tych wynika, że: 63% potrzebuje pomocy innych osób, jest to wskaźnik wysoki w porównaniu do krajów rozwiniętych UE, gdzie potrzeba pomocy jest poniżej 40%. Niewielu niepełnosprawnych potrzebujących pomocy korzysta z ofert rynkowych. Takich, którzy często korzystają z pomocy opłacanych opiekunów jest 4%, ale blisko 89% nie korzysta z nich w ogóle. Także wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych w Gdańsku wydaje się słabo rozwinięty, bo aż 92% niepełnosprawnych potrzebujących pomocy innych osób nie korzysta z pomocy wolontariuszy, a tych osób, które korzystają z pomocy wolontariuszy często jest w Gdańsku tylko 2%. Podmioty lecznicze nie oferują kompleksowej pomocy, brakuje odpowiadającej potrzebom rehabilitacji i opieki długoterminowej²².
- + Problemem systemu ochrony zdrowia jest także zbyt mały nacisk na profilaktykę. Zwraca uwagę duży odsetek badanych gdańszczan niewykonywujących badań profilaktycznych – szczególnie, jeśli chodzi o mammografię/usg piersi u kobiet czy badań prostaty u mężczyzn powyżej 50 roku życia. W efekcie rośnie liczba zachorowań, które późno wykryte są trudne do leczenia²³. Efektem jest ubytek zdrowia pacjentów i znaczne obciążenie systemu kosztownymi procedurami medycznymi, których znacznej części, przy odpowiedniej profilaktyce chorób udałoby się uniknąć. Efektywność funkcjonowania systemu ochrony zdrowia obniża także powszechnie nieprzestrzeganie zaleceń terapeutycznych. Dotyczy to ponad połowy polskich pacjentów²⁴.
- + Miasto Gdańsk wspiera funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia, głównie w zakresie profilaktyki chorób. W ramach Programu Promocji Zdrowia i Przeciwdziałania Wybranim Chorobom Społecznym dla Gminy Miasta Gdańsk na lata 2014 – 2016 prowadzone są działania w zakresie prewencji i wczesnego wykrywania chorób cywilizacyjnych u dzieci i młodzieży, zapobiegania chorobie próchnicowej u dzieci w wieku 1 – 3 lata, przygotowania ciężarnej i ojca dziecka do aktywnego porodu, wspierania i propagowania karmienia piersią, szczepień osób w wieku 65 lat i więcej przeciwko grypie oraz opieki geriatrycznej.
- + Wsparcie przez miasto systemu ochrony zdrowia polega także na udostępnianiu sprzętu placówkom

21 Jakość życia w Gdańsku. Studium jakości życia. Raport z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Gdańska, 2014, Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk.

22 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny; Sytuacja życiowa osób niepełnosprawnych – mieszkańców Gdańska, 2013, Gdańsk, Urząd Miejski w Gdańsku

23 Program promocji zdrowia i przeciwdziałania wybranym chorobom społecznym dla Gminy Miasta Gdańsk na lata 2014 – 2016, 2013, Załącznik do Uchwały Nr XLV/996/13 Rady Miasta Gdańska z dnia 31 października 2013 r., s. 7.

24 Pierwszy Polski Dzień Edukacyjny Przestrzegania Zaleceń Terapeutycznych, 2010, Biuletyn Informacyjny Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, t. III, nr. 9, s. 8.

prowadzącym działalność leczniczą. Działania te podejmowano w szczególności w okresie przygotowań miasta do organizacji EURO 2012. W latach 2010 – 2013 miasto Gdańsk kontynuowało współpracę z inwestorami prywatnymi w różnych segmentach usług ochrony zdrowia. W zakresie podstawowej opieki zdrowotnej (POZ) powstały dwa nowe obiekty niepubliczne na gruntach gminnych oddanych w długotrwałe użytkowanie. W 2013 r. miasto oddało w użytkowanie grunt w Kokoszkach Mieszkaniowych przy ul. Stokłosy, gdzie ma powstać zakład opiekuńczo-leczniczy i przychodnia POZ²⁵.

- + Zarząd Województwa Pomorskiego jako jedną z Inteligentnych Specjalizacji Pomorza istotną dla zapewnienia przewagi konkurencyjnej województwa wskazał „Technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia się”. Działania w tym obszarze sprzyjać będą

redukcji społecznych i ekonomicznych kosztów chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia się.

- + Funkcjonowanie systemu ochrony zdrowia w zakresie ratownictwa medycznego utrudnia słaba znajomość zasad udzielania pierwszej pomocy. Na temat skali tego zjawiska w Gdańsku brak jest dokładnych danych. Jak pokazują częściowe badania, przeprowadzone na grupie nauczycieli w innych miejscowościach, praktyczne umiejętności udzielania pierwszej pomocy nie są rozpowszechnione – szczególnie w przypadku postępowania z osobą nieprzytomną i zaopatrywania krwawiących ran²⁶. Biorąc pod uwagę, że nauczyciele, z racji wykonywanego zawodu częściej biorą udział w szkoleniach, praktyczne umiejętności udzielania pierwszej pomocy wśród Polaków, w tym gdańszczan są niewielkie.

Przyczyny

- + Liczba miejsc na studiach medycznych nie wzrasta. Ministerstwo Zdrowia dla Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego przewidziało na rok akademicki 2012/13 limit przyjęć na studia lekarskie na poziomie 220 miejsc. Od lat istotnie nie ulega on zwiększeniu (pomijając rosnącą liczbę studiujących obcokrajowców). Populacja lekarzy, a przede wszystkim pielęgniarek starzeje się i w najbliższych latach wyraźnie wzrośnie wśród nich liczba osób przechodzących na emerytury. Napływ do zawodów jest ograniczony. W przypadku lekarzy powodem jest liczba miejsc na studiach, a w przypadku pielęgniarek nieatrakcyjne warunki pracy w Polsce. Lekarze i pielęgniarki mają alternatywę w postaci atrakcyjnej finansowo, a często także dającej większe

możliwości rozwoju zawodowego, pracy w innych państwach Unii Europejskiej.

- + Najważniejsze bezpośrednie przyczyny starzenia się społeczeństwa to: rosnąca przeciętna długość trwania życia oraz bardzo niska dzietność, a także emigracja (zagraniczna i lokalna związana z suburbanizacją). W dużej mierze są to efekty procesów, które powszechnie uważane są za oznaki rozwoju społeczno-gospodarczego. Średnie dalsze trwanie życia od urodzenia w przypadku mężczyzn w Trójmieście wzrosło z 72,9 w 2007 r. do 75,6 lat w 2013 r., a w przypadku kobiet od 80,2 do 81,9 lat²⁷. Zarówno w przypadku mężczyzn, jak i kobiet, średnie dalsze trwanie życia w Trójmieście jest nieco dłuższe niż

25 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, Gdańsk, s.35

26 Bilewicz-Wyrozumaska T. i inni, 2014, Znajomość zasad udzielania pierwszej pomocy wśród nauczycieli, Zdrowie i Dobrostan, nr 1, s. 15.

27 Dane o trwaniu życia (Trwanie życia w 2013 r., 2014, GUS, Warszawa), publikowane są w odniesieniu do Polski, województw i podregionów. Dane dla powiatów i gmin nie są szacowane.

przeciętnie w polskich miastach. Wydłużanie się życia wynika ze wszystkich przyczyn kształtujących zdrowie: zmian w stylu życia, polepszenia warunków życia oraz postępu w medycynie. Przyspieszenie procesu starzenia się społeczeństwa, jakie będzie miało miejsce w najbliższej dekadzie, wynikać będzie z wchodzenia w wiek poprodukcyjny bardzo licznych roczników powojennego wyżu demograficznego. Proces ten nastąpi także w Gdańsku. Niska dzietność, znacznie poniżej poziomu zastępowalności pokoleń, to problem ogólnopolski. Wyraźnie zaznaczył się w okresie po 1989 r. i ma silny związek z transformacją ustrojową. Do spadku dzietności przyczyniły się trzy grupy czynników, które kształtują jednocześnie sytuację demograficzną tych populacji: przemiany strukturalne (transformacja gospodarki, a także zmiany struktury społeczeństwa i organizacji państwa, w tym wycofanie się państwa w dużym stopniu z opieki

nad matkami i dziećmi), przemiany kulturowe (wzrost autonomii jednostek czy reorientacja zachowań konsumpcyjnych) oraz przemiany technologiczne (postępy w zakresie antykoncepcji, rozwój medycyny)²⁸. Jednym z efektów wszystkich tych procesów jest rozpowszechnianie się modelu rodziny nuklearnej (jedynie dwupokoleniowej). W 2011 r. w Gdańsku przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym wynosiła 2,41. Utrudnia to wsparcie ciężarnej i opiekę na noworodkiem, którą w modelu rodziny wielopokoleniowej zapewniali jej inni członkowie.

- + Niewystarczająca koordynacja działań wspierających (medycznych, społecznych, edukacyjnych, aktywizujących, likwidujących bariery) wobec osób niepełnosprawnych na różnych etapach ich życia.

Skutki

- + W wyniku rosnącego popytu na usługi medyczne, głównie za sprawą starzejącego się społeczeństwa, zmniejszy się dostępność usług medycznych i opiekuńczych, co bezpośrednio wpłynie na stan zdrowia mieszkańców. Szczególnie dotknie to osoby w gorszej sytuacji finansowej, które polegają na publicznych usługach ochrony zdrowia. Można spodziewać się rosnącej presji płacowej ze strony personelu medycznego oraz dalszego wzrostu znaczenia sektora prywatnego niefinansowanego ze środków publicznych.
- + Bieżące problemy w sferze medycyny naprawczej będą rozwiązywane kosztem długofalowych działań o charakterze profilaktycznym i edukacyjnym, mających największy wpływ na kształtowanie zdrowia publicznego. Deficyty

w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki powodować będą wyższą zapadalność na choroby, przede wszystkim cywilizacyjne, co dodatkowo zwiększać będzie popyt na usługi medyczne.

- + Starzenie się społeczeństwo powodować będzie wzrost popytu na usługi medyczne i opiekuńcze. Osoby starsze będą zmuszone korzystać jednocześnie z obu rodzajów usług. Jeżeli nie będą one w większym stopniu zintegrowane, to obniżyć będą jakość opieki nad pacjentem.

28 Kotowska I. E., 1998, Teoria drugiego przejścia demograficznego a przemiany demograficzne w Polsce w latach 1990., Studia Demograficzne, nr4, s. 3–36.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: TWORZENIE ŚRODOWISKA ŻYCIA WSPIERAJĄCEGO ZDROWIE

- + Poprawa warunków zamieszkania oraz bezpieczeństwa publicznego.
- + Poprawa warunków pracy (bezpieczeństwo, higiena, ergonomia).
- + Tworzenie warunków dla intensyfikacji życia społecznego (przestrzenie publiczne, domy sąsiedzkie, wydarzenia integrujące lokalną społeczność).
- + Wzrost dostępności do terenów rekreacyjnych i obiektów sportowych.
- + Ułatwianie ruchu pieszego i rowerowego.
- + Poszerzanie oferty aktywności fizycznej w oparciu o bazę sportową.
- + Promocja aktywności fizycznej, jako drogi rozwoju osobistego.
- + Tworzenie oferty aktywności fizycznej dla różnych grup odbiorców, w tym seniorów i osób niepełnosprawnych.
- + Upowszechnienie stosowania ocen wpływu na zdrowie w procesie programowania rozwoju miasta.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Podstawową konsekwencją będzie mniejsza liczba lat przeżytych w zdrowiu.
- + Zaniechania będą spowalniać upowszechnianie zdrowego stylu życia – najważniejszego czynnika dla zachowania zdrowia.
- + Mieszkańcy narażeni będą na utratę zdrowia w efekcie wypadków, urazów oraz przestępstw, a także ekspozycji na szkodliwe czynniki w miejscu pracy i zamieszkania.

2. REKOMENDACJA: UPOWSZECHNIENIE EDUKACJI ZDROWOTNEJ W KAŻDEJ GRUPIE WIEKOWEJ

- + Edukacja zdrowotna powinna obejmować następujące zagadnienia:
  - Higiena osobista i otoczenia.
  - Bezpieczeństwo w życiu codziennym, zapobieganie urazom, pierwsza pomoc.
  - Zdrowe odżywianie i aktywność fizyczna
  - Higiena pracy i wypoczynku.
  - Zdrowie psychospołeczne.
  - Edukacja seksualna.
  - Zapobieganie używaniu substancji psychoaktywnych.
  - Upowszechnienie wiedzy o konieczności przestrzegania zaleceń lekarzy.
  - Przeciwdziałanie agresji i przemocy wśród uczniów.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Jako że styl życia ma największy wpływ na kształtowanie zdrowia publicznego, zaniechania na tym polu będą miały krytyczne znaczenie dla zdrowia publicznego i funkcjonowania opieki zdrowotnej. Trudno będzie utrzymać postęp w zakresie spadków wskaźników zgonów i wydłużania się życia. Deficyty w zakresie edukacji zdrowotnej i profilaktyki prowadzić będą do zwiększonej zachorowalności, która ponad miarę obciążać będzie system medycyny naprawczej.
- + Uczniowie narażeni będą na ryzyko utraty zdrowia w efekcie zażywania substancji psychoaktywnych, czy z powodu przemocy w szkole.
- + Niestosowanie zaleceń lekarzy spowoduje zmniejszoną skuteczność leczenia.

3. REKOMENDACJA: TRAFNIEJSZE IDENTYFIKOWANIE GRUP RYZYKA I PEŁNIEJSZE ICH OBJĘCIE DZIAŁANAMI PROFILAKTYCZNYMI

- + Przeciwdziałanie uzależnieniom behawioralnym.
- + Przeciwdziałanie konsumpcji substancji psychoaktywnych, w tym alkoholu i tytoniu.
- + Przeciwdziałanie innym czynnikom zagrażającym zdrowiu (stres, masa ciała, aktywność fizyczna, choroby zakaźne).

Konsekwencje zaniechania działań

- + Podstawową konsekwencją będzie mniejsza liczba lat przeżytych w zdrowiu, wyższa zachorowalność oraz większe obciążenie systemu medycyny naprawczej.
- + Zaniechania utrudniać będą wzmocnienie kapitału społecznego, identyfikację z miastem oraz pełny udział w edukacji, życiu rodzinnym i zawodowym.

4. REKOMENDACJA: POLEPSZENIE WARUNKÓW DLA SPORTU ZAWODOWEGO

- + Poszerzanie możliwości rozwoju uzdolnionych sportowo mieszkańców Gdańska, w tym sportowców niepełnosprawnych.
- + Wsparcie dla funkcjonujących w mieście klubów sportowych.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak możliwości uczestnictwa w imprezach sportowych oraz dopingowania lokalnych sportowców byłby dużym brakiem w wachlarzu opcji spędzania czasu wolnego w Gdańsku, negatywnie wpływającym na jakość życia, integrację

społeczną oraz budowę tożsamości miasta. Niekorzystnie wpłynęłoby to również na popularność uprawiania sportu oraz rekreacji przez gdańszczan, w szczególności tych młodych.

5. REKOMENDACJA: WSPARCIE JEDNOSTEK PROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚĆ LECZNICZĄ W ZAKRESIE JAKOŚCI LECZENIA I OPIEKI NAD PACJENTEM

- + Zwiększenie dostępności do lekarzy rodzinnych i badań diagnostycznych.
- + Poprawa warunków pracy personelu i warunków leczenia dla pacjentów w obiektach ochrony zdrowia.
- + Współpraca z innymi podmiotami w zakresie podnoszenia kwalifikacji białego personelu (szczególnie „miękkich” – np. komunikacja,

praca w zespołach, obsługa narzędzi informatycznych).

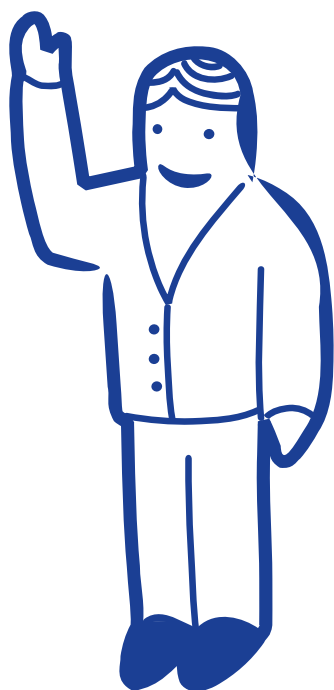
- + Współpraca z innymi podmiotami w zakresie integracji opieki medycznej i pomocy społecznej
- + Upowszechnianie holistycznego podejścia personelu do pacjenta.
- + Upowszechnianie wolontariatu.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Ograniczona podaż personelu medycznego będzie pogłębiać istniejące dysfunkcje systemu ochrony zdrowia, w szczególności w sytuacji rosnącego popytu na usługi medycyny naprawczej. Dostęp do nich będzie jeszcze trudniejszy (czas oczekiwania) i prawdopodobnie droższy (prywatne leczenie, jako alternatywa dla długich kolejek).

+3

Integracja społeczna i aktywność obywatelska

Wprowadzenie

Sfera relacji i więzi oraz bezpieczeństwa społecznego jest obszarem, mającym istotny wpływ na jakość życia mieszkańców Gdańska. Czynniki takie jak: poczucie więzi, bezpieczeństwa, poziom zaufania, przynależności do wspólnoty, zaangażowanie w życie lokalnej społeczności mają bardzo duży wpływ na poziom odczuwanego dobrostanu. Dobre wewnątrzrodzinne i wewnątrzspołeczne relacje to podstawa zarówno dla indywidualnego rozwoju jednostki jak i rozwoju społecznego oraz gospodarczego.

Życie społeczne oraz relacje w rodzinie, gronie przyjaciół i znajomych, jak również w miejscu pracy czy nauki odgrywają kluczową rolę w życiu człowieka. Potwierdzają to teorie społeczne, wskazujące pozycję danej osoby w otoczeniu jako kluczową dla zaspokojenia potrzeby szacunku i uznania. W literaturze przedmiotu oznacza to tzw. core economy (gospodarka oddolna, gospodarka u podstaw), którą tworzy bliższa i dalsza rodzina, przyjaciele, znajomi, członkowie społeczności lokalnej¹.

Wyzwaniem staje się zatem poprawa jakości relacji społecznych i integracja mieszkańców miasta, budowa kapitału społecznego, wzrost zaufania społecznego, zwiększenie społecznej spójności oraz bezpieczeństwa społecznego budowanego w duchu solidarności i przeciwdziałania wykluczeniu, jak również wzrost zaangażowania w sprawy miasta i wzmocnienie tożsamości lokalnej gdańszczan.

---

1 Mental well-being impact assessment, 2011, National MWIA Collaborative, England.

Diagnoza

1. TEZA: NIESTARZAJĄCA DOSTĘPNOŚĆ DO USŁUG SŁUŻĄCYCH ROZWOJOWI RODZINNEMU I OSOBISTEMU

Fakty

- + Wyniki badania przeprowadzonego w województwie pomorskim przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową (IBnGR)² pokazują, że jakość życia rodzinnego wpływa na ogólny dobrostan ludzi. Ankietowani mieszkańcy zostali poproszeni o ocenę satysfakcji z życia rodzinnego. Pozytywnie jakość stosunków rodzinnych oceniło w Gdańsku 81% z nich (na pytanie: Czy jest Pan(i) zadowolony(a) z życia rodzinnego odpowiadając „raczej tak” lub „tak”). Jest to odsetek bardzo zbliżony do oceny ogólnej satysfakcji z życia. Analiza statystyczna wykazała również istotną współzależność tych dwóch zmiennych. Taki rodzaj wzajemnych zależności był szczególnie silny w przypadku odpowiedzi skrajnych i sugeruje, że dla osób zdecydowanie zadowolonych bądź niezadowolonych z życia rodzina jest ważną determinantą ogólnego dobrostanu życiowego. Potwierdza to tezę o silnym wpływie relacji rodzinnych na jakość życia mieszkańców Gdańska³.
- + Zapytani o ważność przynależności do różnych grup społecznych, ankietowani jako tę, do której są najbardziej przywiązani, wskazywali właśnie rodzinę (94% ankietowanych gdańszczan odpowiedziało: ważna i bardzo ważna).
- + Rodzina wskazywana jest jako jedna z głównych determinant zadowolenia z życia⁴. Około 1/3 badanych mieszkańców Gdańska, jako warunek udanego i szczęśliwego życia wskazała na posiadanie dzieci i udane małżeństwo⁵. Częściej wskazywanymi czynnikami wpływającymi na jakość życia były tylko: zdrowie (wskazane przez 60% ankietowanych) oraz pieniądze, które jako tego typu determinantę określiło 38% badanych. W katalogu prezentowanych wartości dzieci i małżeństwo występowały najczęściej w towarzystwie takich aspektów jak praca i pieniądze, a w dalszej kolejności ze zdrowiem. Można zatem wnioskować, że zdrowie, praca i rodzina są dla gdańszczan najważniejsze i decydują o ich zadowoleniu z życia.
- + W świetle trendów globalnych związanych z szybkim tempem życia, zmianą stylu życia i charakteru pracy relacje rodzinne, koleżeńskie słabną, gdyż coraz częściej czas spędzamy indywidualnie. Wspólne spędzanie czasu wzmacnia i buduje silne i prawidłowe relacje społeczne. Szczególnie ważne jest to w obszarze rodziny, która pełni szereg istotnych w życiu człowieka i społeczeństwa funkcji (opiekuńczo-wychowawczej, zapewnienie bezpieczeństwa,

2 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

3 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. Badanie zostało przeprowadzone w dniach 19.04 – 27.05.2013 roku na losowej próbie 7.111 mieszkańców województwa pomorskiego w wieku powyżej 15 lat przez firmę PBS Sp. z o. o. w ramach projektu „Wzorcowy System Regionalny Monitoringu Jakości Usług Publicznych i Jakości Życia” współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach POKL. <http://monitoring.ibngr.pl/>

4 Bacon, N., Brophy, M., Mguni, N., Mulgan, G. and Shandro, A. (2010). The State of Happiness: Can public policy shape people's wellbeing and resilience? London: Young Foundation.

5 Te dwie odrębne kategorie uzyskały odsetek wskazań na poziomie odpowiednio 30% i 36%.

budowanie pozytywnej samooceny, poczucia przynależności, punktu odniesienia w relacjach z dalszym otoczeniem itp.).

- + Niezwykle ważna jest samorealizacja każdego z mieszkańców, m.in. zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu, realizacja marzeń/wyzwań, możliwość realizacji działań innych niż codzienne obowiązki, zapewniających aktywny wypoczynek. Równowaga między obowiązkami zawodowymi i domowymi a czasem wolnym przekłada się na dobrostan człowieka, wyższą satysfakcję z życia, a to ma wpływ na większą aktywność, uczestnictwo w życiu miasta, zaangażowanie w działania kulturalne, sportowe itp. Z badań IBnGR wynika, że tylko 30% ankietowanych mieszkańców Gdańska spędza czas wolny od pracy w satysfakcjonujący sposób⁶.
- + Z badań IBnGR⁷ dotyczących form spędzania czasu wolnego przez mieszkańców województwa pomorskiego wynika, że w Gdańsku najwyższy odsetek respondentów (65%) zadeklarował spędzanie czasu wolnego na oglądaniu telewizji. Na drugiej pozycji znalazły się wyjścia do znajomych (35%), a dalej – korzystanie z Internetu (34%). Aktywność ruchowa pojawiła się dopiero na 5. pozycji (18%), basen na dziewiątym miejscu – 11%. Postawa aktywna uczestnicząca rozwija zdolność i potrzebę uczestnictwa: w kulturze, w wydarzeniach sportowych, inicjatywach lokalnych.
- + Wśród najuboższych mieszkańców województwa pomorskiego odnotowano największy odsetek osób deklarujących zdecydowany brak zadowolenia (5%) oraz wyższy od przeciętnego odsetek raczej niezadowolonych (9%) ze sposobów spędzania czasu wolnego⁸. Może to wskazywać na dużą barierę kosztową, a przez to ograniczoną dostępność do różnorodnych form spędzania czasu wolnego.
- + W Gdańsku obserwuje się zróżnicowanie form spędzania wolnego czasu w zależności od dochodów⁹. Charakterystyczna jest niższa niż przeciętnie częstość korzystania z internetu osób o niskich dochodach, jak również wyższa niż przeciętnie popularność czytania książek oraz aktywności wymagających poniesienia większych kosztów (np. basen, wizyta w pubie, wspólne zakupy) w przypadku zamożniejszych respondentów. Uwagę zwraca także rosnąca wraz z poziomem zamożności różnorodność sposobów spędzania wolnego czasu.
- + Na pytanie „Jakich form aktywności najbardziej Państwu brakuje?“, aż 35% (najwyższy odsetek) ankietowanych gdańszczan wskazało na aktywność ruchową. Na drugiej pozycji (19%) wskazano podróże, na trzeciej (16%) – relaks, spokój, zaś na czwartej – kontakt z kulturą (15%)¹⁰.
- + Charakterystyczne są również powody, dla których respondenci nie realizują pewnych form aktywności. Okazuje się, że jednym z istotniejszych powodów takiego stanu rzeczy są zbyt wysokie koszty dostępu do infrastruktury lub potrzebnego sprzętu. Najmocniej tego typu przeszkodę artykułowali ankietowani o niskim miesięcznym dochodzie gospodarstwa domowego na osobę. Warto tu podkreślić, że brak możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym jest jednym z ważniejszych przejawów ubóstwa i przyczyną wykluczenia społecznego. Zwiększenie dostępu zmniejsza ryzyko

6 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

7 Tamże.

8 Tamże.

9 Tamże.

10 Tamże.

wykluczenia, podnosi możliwość samorealizacji i umożliwia budowanie więzi poprzez wspólne spędzanie czasu.

- + 11% ankietowanych mieszkańców Gdańska ocenia źle i bardzo źle okolice swojego miejsca zamieszkania pod kątem dostępności do usług/obiektów kulturalnych i rekreacyjnych¹¹. Niewystarczającą dostępność do usług służących pogłębianiu więzi rodzinnych, społecznych

i rozwojowi osobistemu podkreślali również mieszkańcy w toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030. Jako deficytowe wskazywali obiekty kultury i sportowo-rekreacyjne, żłobki i przedszkola, a także placówki ochrony zdrowia oraz transport publiczny. O niezadowalającej dostępności świadczą również liczne wnioski do budżetu obywatelskiego dotyczące rozbudowy sieci obiektów sportowo-rekreacyjnych.

Przyczyny

- + Szybkie tempo życia, prymat kariery nad dbałością o budowanie relacji osobowych sprawia, że ludzie coraz częściej żyją samotnie. Konsekwencją tego jest brak rozbudowanej siatki wsparcia rodzinnego, szczególnie potrzebnej w sytuacjach kryzysowych, jakimi są bezrobocie, choroba. Brak zdrowych relacji osobowych jest jednym z powodów dysfunkcji rodzin.
- + Dochody niewystarczające na korzystanie z różnorodnych form spędzania czasu wolnego.

- + Relatywnie niska świadomość mieszkańców o różnych możliwościach spędzania czasu wolnego, które rozwijałyby ich pasje i zainteresowania, a także wpływały pozytywnie na zdrowie, kształcenie, relacje, zaangażowanie w życie okolicy itd.
- + Niewystarczające rozpoznanie potencjału rozwojowego i potrzeb mieszkańców.

Skutki

- + Niewystarczająca oferta spędzania czasu wolnego może w istotny sposób przełożyć się na różne aspekty jakości życia mieszkańców – zdrowie (fizyczne i psychiczne), sukcesy edukacyjne, poziom zaufania, poczucie bezpieczeństwa, relacje, prawidłowe funkcjonowanie rodzin itd. Niemożność uczestniczenia w życiu społecznym oraz bariery w możliwości rozwoju osobistego przekładają się na obniżenie jakości życia i mogą generować skutki w różnych obszarach zarządzania miastem – edukacji, opiece zdrowotnej, pomocy społecznej, polityce mieszkaniowej, polityce inwestycyjnej itd.

- + Niewystarczająca oferta dla rozwoju osobistego i rodzinnego mieszkańców prowadzi do niskiego poziomu aktywności i integracji społecznej, jak również podnosi ryzyko zachorowalności na choroby cywilizacyjne (depresję, uzależnienia, choroby układu krążenia itd.), dysfunkcje rodzin, nieprawidłowy rozwój emocjonalny i poznawczy dzieci i młodzieży.
- + Działania koncentrujące się na potrzebach mieszkańców pozytywnie więc wpływają na inne obszary zarządzania rozwojem miasta (np. edukacja, zdrowie).

11 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

2. TEZA: NISKIE ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNE I POLITYCZNE GDAŃSZCZAN

- + Obserwuje się niskie zaangażowanie społeczne i polityczne gdańszczan, wynikające z niskiego poziomu zaufania, szczególnie do władzy samorządowej. Jedynie 29% gdańszczan deklaruje zaufanie do władz samorządowych. Dla porównania Gdynia 51%, Sopot 42%¹².
- + W 2012 r. 45% ankietowanych gdańszczan deklaroowało zaufanie do Prezydenta Miasta¹³. W latach 2007 – 2014 odbyło się 48 spotkań Prezydenta Miasta Gdańska z prawie 10 tys. mieszkańców dzielnic z cyklu „Mój dom, moja dzielnica, moje miasto”¹⁴.
- + 67% gdańszczan deklaruje ogólne zaufanie do innych ludzi. Zaufanie do najbliższego otoczenia (sąsiedzi, społeczność lokalna) deklaruje zaś 62% z nich¹⁵.
- + Liczba organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców Gdańska w 2013 r. wyniosła 29,4¹⁶. Względem 2010 r. liczba organizacji pozarządowych wzrosła o 9%¹⁷. Jednak tylko 4,7% gdańszczan deklaruje przynależność do organizacji pozarządowych (pomorskie 2,5%; miasta powiatowe 3,4%)¹⁸.
- + Frekwencja w wyborach samorządowych (w I turze) w 2014 r. wyniosła jedynie 39,4%¹⁹, choć 65% mieszkańców Gdańska deklaruje uczestnictwo w wyborach samorządowych²⁰.
- + W pilotażowym budżecie obywatelskim w 2014 r. zgłosowało 51 038 osób, co stanowiło 13,6% uprawnionych do głosowania. Łącznie zgłosowano na 27 projektów na łączną kwotę 9 960 475 zł. W 2015 r. zgłosowało 37 965 osób, co stanowi 10,13 % uprawnionych do głosowania. Wybrano do realizacji 20 projektów dzielnicowych na kwotę 8 387 459 zł i 1 projekt ogólnomiejski, na realizację którego decyzją Prezydenta Miasta Gdańska zwiększono kwotę z 1 200 000 zł do 2 000 000 zł²¹.
- + Jedynie 37% gdańszczan deklaruje zaangażowanie w sprawy najbliższej okolicy²², mimo iż 56% z nich interesuje się sprawami miasta i chce mieć na nie wpływ²³.
- + Gdańszczanie coraz chętniej wspierają działalność NGO: na przestrzeni 7 lat (2005-2012) liczba osób przekazujących 1% podatku dochodowego na organizacje pożytku publicznego wzrosła prawie dziesięciokrotnie (z 20 tys. do 198 tys.), a w 2012 r. z tej sposobności skorzystało 71% uprawnionych gdańskich podatników²⁴.

12 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

13 Barometr opinii mieszkańców Gdańska na temat wybranych problemów miasta i polityki lokalnej. Raport z badań socjologicznych przeprowadzonych w Gdańsku w 2012 r.

14 www.gdansk.pl

15 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

16 Informator o sytuacji społeczno-gospodarczej Gdańska w 2013 r.

17 Informator o sytuacji społeczno-gospodarczej Gdańska w 2010 r.

18 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

19 Dane Urzędu Miejskiego w Gdańsku.

20 Raport z badań: Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, Gdańsk 2013.

21 www.gdansk.pl/budzet-obywatelski

22 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

23 Raport z badań: Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, Gdańsk 2013.

24 Gdańsk w liczbach, Gospodarka, <http://www.gdansk.pl/biznes,960.html>

Przyczyny

- + Zbyt mała ilość przestrzeni publicznej i półprywatnej o odpowiedniej jakości, wspomagającej tworzenie „pozaprywatnych” (spoza kręgów rodziny, najbliższych przyjaciół) relacji i więzi społecznych. Zbyt mała liczba tzw. centrów aktywności lokalnej, miejsc spotkań i wspólnych aktywności.
- + Gdańsk jest miastem „dużych odległości” o sporym natężeniu zjawiska „urban sprawl” (proces rozlewania się miasta czyli poszerzania się miejskich terytoriów na obszary o mniej intensywnej urbanizacji), co sprzyja przemieszczaniu się po nim autem. To z kolei negatywnie odbija się na intensywności i częstotliwości kontaktów oraz jakości relacji międzyludzkich (rzadko mamy okazję do przebywania z innymi ludźmi i współdzielenia z nimi przestrzeni; w miejscu zamieszkania zasadniczo tylko śpimy, więc nie budujemy więzi z sąsiadami); nie wpływa to pozytywnie na stan zaufania społecznego.
- + Program nauczania zorientowany jest na indywidualizm a nie działanie grupowe, zespołowe. Wciąż niedostateczny nacisk kładzie się w nim na kreowaniu postaw, cech i zachowań, niezbędnych do funkcjonowania w sprawnym, demokratycznym i kooperującym społeczeństwie.
- + Niezbyt cenione są „życzliwość i szacunek otoczenia” (14% gdańszczan uważa to za kwestię ważną). Dużo ważniejsze są: zdrowie, pieniądze czy rodzina. Jednak życzliwość otoczenia jest ceniona bardziej, niż „przyjaciele” czy „wykształcenie”²⁵.
- + Poziom zaufania (społecznego, jak i do konkretnych grup społecznych – w tym m.in. do władzy) jest niski w całym kraju i wypada niekorzystnie w porównaniu z innymi europejskimi krajami²⁶.
- + Niskie zaangażowanie gdańszczan w sprawy lokalnej społeczności (będące przyczyną m.in. niskiej frekwencji wyborczej) może być wynikiem niskiego poczucia sprawstwa w sprawach lokalnych (31% gdańszczan ma poczucie współdecydowania o sprawach swojej okolicy)²⁷.
- + Na niski poziom zaangażowania gdańszczan może wpływać także relatywnie słaba pozycja społeczności lokalnej w katalogu ważności przynależności do konkretnych grup społecznych (55% gdańszczan uważa uczestnictwo w tym kręgu jako ważne; dla porównania rodzina uzyskała 94%, przyjaciele 83%, współpracownicy 67%)²⁸.
- + Mimo, iż 46% mieszkańców czuje się bardzo dobrze, a 30% dobrze poinformowanymi o podejmowanych przez władze miasta działaniach w Gdańsku²⁹, komunikacja z mieszkańcami jest niewystarczająca. Trzy aspekty w tej sferze są istotne: kompetencje mieszkańców, sama informacja i jej dostępność oraz proces komunikacji.

25 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia.

26 Europejski Sondaż Społeczny 2014

27 Badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego wykonane na potrzeby Regionalnego Atlasu Jakości Życia. <http://monitoring.ibngr.pl/>

28 Tamże.

29 Raport z badań: Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Gdańsk, s.23.

Skutki

- + Brak zaufania negatywnie odbija się na poziomie zaangażowania społecznego i politycznego mieszkańców miasta. Obserwuje się brak samoorganizacji i działania we własnych sprawach; brak lokalnej, sąsiedzkiej sieci współpracy i wsparcia; brak wspólnych działań.
- + Ludzie o słabszych „społecznych korzeniach” cieszą się zazwyczaj mniejszym dobrostanem psychicznym, który to z kolei ma niebagatelny wpływ na stan zdrowia, w szczególności zdrowia psychicznego.
- + Mieszkańcy nie angażujący się w życie miasta mniej dbają o tzw. „dobro wspólne” (ławki,

parki, publiczne środki transportu etc.); istnieje też większe milczące przyzwolenie na brak dbałości o te elementy infrastruktury. Rodzi to poważne koszty dla budżetu miasta.

- + „Obywatelska apatia”, a więc mniejsze poczucie przynależności do społeczności miasta, niski poziom zaangażowania i zainteresowania sprawami lokalnymi prowadzi do gorszego zarządzania miastem (obniżona skuteczność interwencji publicznej: nietrafione decyzje, brak zaspokojenia realnych potrzeb ludzi) i pogłębiania się dystansu między władzą a społeczeństwem.

3. TEZA: ROSNĄCE ZAGROŻENIE UBÓSTWEM I WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

Fakty

- + Trendy społeczno-gospodarcze skutkujące wzrostem liczebności osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym:
  - Rynek pracy jest kluczowym elementem determinującym sytuację społeczną mieszkańców Gdańska. W okresie 2011-2013 utrzymywała się tendencja wzrostowa liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych w Urzędzie Pracy. W 2013 r. wyniosła ona 13,9 tys. osób³⁰ przy 6,5% stopie bezrobocia rejestrowanego, natomiast w 2014 r. zarejestrowano spadek liczby bezrobotnych, było ich 11,9 tys., co może świadczyć o zmianie sytuacji na

rynku pracy³¹. Zwiększa się udział osób bez prawa do zasiłku w ogólnej populacji osób bezrobotnych, w roku 2014 wyniósł on 86%³².

- Niepokoi wzrost liczby osób długotrwale bezrobotnych, pozostających w rejestrze Powiatowego Urzędu Pracy w Gdańsku łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich 2 lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych w miejscu pracy (z 3,6 tys. osób w 2011 r. do 6,4 tys. osób w 2013 r.). W 2013 r. osoby długotrwale bezrobotne stanowiły 46% ogólnej liczby bezrobotnych.

30 Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2013 wraz z rekomendacjami, 2014, Wydział Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Gdańsku.

31 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

32 Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2013 wraz z rekomendacjami, 2014, Wydział Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Gdańsku.

- Wzrasta w Gdańsku liczba osób pozostających bez pracy dłużej niż 1 rok. Na koniec 2013 r. przekroczyła 5 tys. osób, podczas gdy na koniec 2008 r. było to niespełna 700 osób. W latach 2008-2013 odnotowano 6-krotny wzrost liczby osób pozostających bez pracy dłużej niż 24 miesiące (z 355 do 2133). Znacząco wzrosła również liczba bezrobotnych niepełnosprawnych (z 316 do 898)³³.
- Niekorzystnie kształtują się trendy w zakresie liczby bezrobotnych w wieku 55 lat i więcej, jak również liczby bezrobotnych którzy nigdy wcześniej nie podjęli zatrudnienia. W latach (2008-2013) liczebność pierwszej z wymienionych grup wzrosła czterokrotnie (do 2,9 tys. osób), drugiej zaś dwukrotnie (do niespełna 2 tys. osób)³⁴.
- W niekorzystny sposób zmienia się struktura wieku mieszkańców Gdańska. W 2013 r. liczba osób w wieku 65+ sięgnęła 78,8 tys., będąc o 9,5 tys. większą od obserwowanej w 2008 r. Oznaczało to wzrost udziału mieszkańców w wieku 65 lat i więcej z 15,2 % do 17,1 %. Dostępne prognozy demograficzne zakładają, iż omawiany odsetek sięgnie 21 % w 2020 r. oraz 23 % w 2025 r., zaś liczba osób w wieku 65 lat i więcej przekroczy 98 tys. osób w 2020 r. oraz 105 tys. w 2025 r.³⁵.
- Zestawiając wyniki Narodowego Spisu Powszechnego w 2002 r. oraz 2011 r. liczba biernych zawodowo kształtuje się na poziomie około 165 tys. osób³⁶.
- W 2011 roku w Gdańsku żyło 60 125 osób niepełnosprawnych (44% mężczyźni, 56% kobiety). Z badania przeprowadzonego wśród osób niepełnosprawnych w 2013 r. na terenie Gdańska wynika, że 63% osób niepełnosprawnych potrzebuje pomocy innych osób, jest to wskaźnik wysoki w porównaniu do krajów rozwiniętych UE, gdzie potrzeba pomocy jest poniżej 40%. Niewielu niepełnosprawnych potrzebujących pomocy korzysta z ofert rynkowych. Takich, którzy często korzystają z pomocy opłacanych opiekunów jest 4%, ale blisko 89% nie korzysta z nich w ogóle. Wolontariat na rzecz osób niepełnosprawnych w Gdańsku wydaje się słabo rozwinięty, bo aż 92% niepełnosprawnych potrzebujących pomocy innych osób nie korzysta z pomocy wolontariuszy, pomoc świadczy głównie rodzina. Jedynie 18,9% niepełnosprawnych respondentów zadeklarowało, że pracuje zawodowo. Z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Gdańsku z powodu niepełnosprawności skorzystało w 2014 roku 4007 rodzin (6450 osób w rodzinach)³⁷.
- W województwie pomorskim, zgodnie z wynikami badań w grudniu 2011 r. przebywało nie mniej niż 3040 osób bezdomnych, w 2013 r. zidentyfikowano 3013 osób bezdomnych, z czego 95,5% to osoby dorosłe. Badania realizowane od 2001 pokazują podobną skalę bezdomności od wielu lat. Podana liczba osób bezdomnych zawiera nie tylko osoby przebywające w miejscach niemieszkalnych, czy altankach działkowych, ale także osoby w placówkach dla osób bezdomnych, mieszkaniach wspieranych, szpitalach i zakładach penitencjarnych³⁸. W samym Gdańsku w roku 2011 zidentyfikowano 694 osoby bezdomne, w roku 2013 – 691 osób, w 2015 – 823 osoby.

33 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

34 Tamże.

35 <http://demografia.stat.gov.pl>

36 Narodowy Spis Powszechny 2002, NSP 2011.

37 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny; Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Gdańsku za rok 2014; Sytuacja życiowa osób niepełnosprawnych – mieszkańców Gdańska, 2013, Gdańsk, Urząd Miejski w Gdańsku, Sprawozdanie z działalności Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Gdańsku za rok 2014.

38 Strategia Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

- Liczba osób objętych pomocą społeczną z powodu bezdomności wyniosła w 2011 r. 923 osoby, w 2013 r. – 852 osoby, a w 2014 r. liczba ta spadła do 760 osób. Potrzeby osób bezdomnych nie są zaspokojone, szczególnie w zakresie zapewniania perspektywy wyjścia z bezdomności w postaci rozwiązań mieszkaniowych. W gdańskich noclegowniach, schroniskach i domach dla osób bezdomnych w 2013 r. przebywało 505 osób³⁹, natomiast liczba miejsc pobytu w tychże placówkach jest zdecydowanie mniejsza i wyniosła 296, część usług dla osób bezdomnych realizowanych jest poza Gdańskiem w innych gminach. W latach 2012 – 2013 odnotowano 10 % wzrost liczby osób bezdomnych nocujących w placówkach, a jednocześnie zmniejszyła się liczba osób przebywających w miejscach niemieszkalnych⁴⁰.
- Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w Pomorskiem wynosił w 2013 r. 19,2% i względem 2011 r. nie zmienił się istotnie. W tym samym czasie w województwie o 5,5 pkt proc. wzrósł wskaźnik zagrożenia ubóstwem ustawowym, osiągając poziom 15,4%⁴¹.
- Wzrasta częstotliwość występowania wszystkich kategorii zaburzeń psychicznych. Coraz więcej osób choruje na depresję. Z ogólnopolskich danych statystycznych przedstawionych w Narodowym Programie Zdrowia Psychicznego wynika, że w ciągu 18 lat wskaźnik rejestrowanego rozpowszechnienia zaburzeń psychicznych wzrósł o 119% (z 1629 do 3571 na 100 tys. ludności/w opiece ambulatoryjnej) i o 50% (z 362 do 542 na 100 tys. ludności/w opiece stacjonarnej). Szybciej od wskaźników rozpowszechnienia rosną wskaźniki zapadalności (zgłoszenia po raz pierwszy wdanym roku). W okresie między 1990 a 2004 r. wskaźnik zapadalności w leczeniu ambulatoryjnym wzrósł o 136% tj. z 444 do 1046 na 100 tys. ludności, w leczeniu całodobowym wskaźnik wzrósł o 84% tj. ze 129 do 237 na 100 tys. ludności. W przypadku województwa pomorskiego wzrost zachorowań jest bardziej dynamiczny niż przeciętnie w Polsce⁴². Roczny wzrost liczby osób zarejestrowanych w województwie pomorskim w poradniach dla osób z zaburzeniami psychicznymi i zaburzeniami zachowań (bez uzależnień) wyniósł 19% w 2012 r. i osiągnął poziom ponad 75 tys. osób⁴³.
- W Gdańsku rośnie liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi. W 2011 r. odnotowano 153 osoby korzystające z tych usług⁴⁴, zaś w 2013 r. – 184. Przewiduje się dalszy wzrost zapotrzebowania na tego typu usługi. W 2013 r. 831 osób w Gdańsku leczono w szpitalach na oddziałach psychiatrycznych⁴⁵.
- Wzrasta liczebność osób leczonych z powodu uzależnień, w tym uzależnień od alkoholu, substancji psychoaktywnych, zarówno w opiece ambulatoryjnej, jak i stacjonarnej⁴⁶. Rośnie liczba osób leczonych z powodu uzależnień behawioralnych (patologiczny hazard, uzależnienie od komputera/sieci internetowej, pracoholizm, zakupoholizm, uzależnienie od seksu/pornografii, uzależnienie od ćwiczeń fizycznych, uzależnienie od telefonu komórkowego, kompulsywne objadanie się). Na zwiększenie się liczby zaburzeń lękowych, depresji, nadużywanie

39 Strategia Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020.

40 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

41 Tamże.

42 Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2012–2015.

43 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

44 Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2013 dla gminy M. Gdańsk, 2014, Wydział Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Gdańsku.

45 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

46 Gdański Program Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2012–2015.

alkoholu i innych substancji psychoaktywnych oraz zachowań samobójczych i uzależnień behawioralnych mają duży wpływ dokonujące się zmiany społeczne, w tym zmiany jakim podlega współczesna rodzina. Wzrasta liczba rodzin dysfunkcyjnych wychowawczo, co w konsekwencji powoduje, że w dzisiejszej rzeczywistości na zaburzenia psychiczne w dużym stopniu narażone są dzieci i młodzież.

- + W 2013 r. liczba rodzin, którym udzielono pomocy i wsparcia wynosiła 10 042; w rodzinach tych pomocą objęto 18 134 osoby, 6 414 rodzin skorzystało ze świadczeń pieniężnych, 3 768 rodzin otrzymało świadczenia niepieniężne. 9 385 rodzin zostało objętych pracą socjalną. Głównymi powodami obejmowania rodzin wsparciem i pomocą były: niepełnosprawność (54%), długotrwała lub ciężka choroba (37%), bezrobocie (30%), bezradność (21%), alkoholizm (6%), potrzeba ochrony macierzyństwa (4%). 70% rodzin korzystających z systemu pomocy społecznej żyło w ubóstwie (tzn. spełniało kryterium dochodowe z ustawy o pomocy społecznej). Ponadto 65,7% klientów korzystało z pomocy długotrwale tj. przez co najmniej 18 miesięcy w ciągu ostatnich trzech lat⁴⁷.
- + Pogorszenie kondycji rodziny:
  - Trwałość tradycyjnego modelu rodziny można przybliżyć za pomocą wskaźnika obrazującego relację liczby zawieranych małżeństw do liczby orzeczonych rozwodów. Wartość opisywanej relacji maleje (z 2,19 w 2011 r. do 2,15 w 2013 r.), wskazując na pogłębiający się kryzys rodziny⁴⁸.
  - Liczba rodzin korzystających z pomocy, w których jako istotny problem zidentyfikowano bezradność nieco zmalała w Gdańsku w latach 2011-2013 (z 1912 do 1665), jednak prognozuje się jej wzrost⁴⁹. Rośnie liczba rodzin objętych w Gdańsku opieką z tytułu problemów alkoholowych (z 466 w 2011 r. do 486 w 2013 r. i również przewiduje się w tym obszarze tendencję wzrostową)⁵⁰.
  - Bardzo trudnym społecznie, a przez to trudnym do oszacowania zjawiskiem jest przemoc w rodzinie. W 2013 r. z pomocy korzystało 47 rodzin – ofiar przemocy. Rośnie liczba sprawców przemocy. W 2013 r. odnotowano 84 sprawców przemocy, podczas, gdy w 2012 – 11, a w 2011 – 18⁵¹. Według procedury „Niebieska Karta” liczba interwencji domowych policji, tak na poziomie ogólnopolskim, jak i w Gdańsku, maleje. W Gdańsku w 2010 r. odnotowano 7,2 tys. interwencji, zaś w 2012 r. – 4,2 tys. W tej liczbie, interwencji dotyczących tylko przemocy w rodzinie odnotowano w Gdańsku, w 2010 r. 405, a w 2012 r. – 241. Liczba zarejestrowanych procedurą „Niebieskiej Karty” ofiar przemocy domowej ogółem również maleje na poziomie ogólnopolskim i w Gdańsku. W 2010 r. zarejestrowano 573 ofiary przemocy domowej, zaś w 2012 r. – 330, w tym 100 dzieci do lat 13 w 2010 r., a 67 dzieci do lat 13 w 2012 r.⁵².
  - Wzrasta liczba rodzin objętych zarówno wsparciem asystenta jak i rodzin objętych wsparciem koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.
- + W 2013 r. w ramach rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Gdańska funkcjonowały:

47 Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2013 z rekomendacjami, 2014, Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Gdańsk.

48 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

49 Ocena zasobów pomocy społecznej na rok 2013 dla gminy M. Gdańsk, 2014, Wydział Rozwoju Społecznego Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdańsku.

50 Tamże.

51 Tamże.

52 Gdański program przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie na lata 2014-2016, 2013, Rada Miasta Gdańska, Gdańsk.

rodziny zastępcze sprawujące opiekę nad dziećmi w tym: rodziny spokrewnione z dzieckiem (273 rodziny, 328 dzieci), rodziny niezawodowe (123 rodziny, 150 dzieci), rodziny zawodowe (46 rodzin, 210 dzieci) oraz rodzinne domy dziecka (9 rodzin, 68 dzieci)⁵³.

- + W ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie Gdańska funkcjonowało 21 placówek opiekuńczo-wychowawczych, w których przebywało 335 dzieci, w tym 5 placówek typu rodzinnego, w których przebywało 43 dzieci⁵⁴.
- + W 2013 r. 379 wychowanków pieczy zastępczej rodzinnej i instytucjonalnej oraz wychowanków instytucji wymienionych w ustawie o pomocy społecznej usamodzielniało się. Otrzymują oni wsparcie finansowe na kontynuację nauki, usamodzielnienie i zagospodarowanie⁵⁵.
- + Rośnie liczba rodzinnych domów dziecka (z 6 w 2012 r. do 9 w 2013 r.) oraz liczba dzieci ogółem

przebywających w rodzinnych domach dziecka⁵⁶.

- + Rośnie liczba rodzin zastępczych. W 2013 r. sięgnęła ona 427 (o 10 więcej niż w 2012 r.). Zwiększyła się również liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych (z 552 do 572 w 2012 r.). Niekorzystnie jednak kształtuje się struktura rodzin zastępczych⁵⁷. Zmniejsza się liczba rodzin zastępczych zawodowych (rośnie liczba dzieci w nich umieszczonych), na podobnym zaś poziomie utrzymuje się liczba rodzin zastępczych spokrewnionych.
- + Zmniejsza się liczba miejsc w placówkach wsparcia dziennego (1281 w 2013 r. 1593 w 2012 r.)⁵⁸.
- + W 2013 r. w 6 placówkach zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku przebywało 150 osób. Względem roku poprzedniego liczba placówek zmalała o jedną, a liczba mieszkańców zmalała o 18 osób⁵⁹.

Przyczyny

- + Znaczny stopień instytucjonalizacji wsparcia, który często utrudnia reintegrację społeczną i zawodową.
- + Niewystarczająca ilość aktywizujących i usamodzielniających form wsparcia.
- + Pogorszenie koniunktury gospodarczej negatywnie wpływające na stan rynku pracy.
- + Stresujące warunki pracy zwiększają ryzyko zachowań lękowych, depresyjnych, wypalenia.
- + Pogarszające się warunki pracy, między innymi negatywny styl zarządzania, małe wsparcie społeczne, słaba komunikacja i niedostateczna informacja, przeciążenie pracą, presja czasowa, powtarzające się zadania, konflikty interpersonalne, niepewność zatrudnienia oraz zmiany organizacyjne. Stresujące warunki pracy zwiększają ryzyko zachowań lękowych, depresyjnych, wypalenia.
- + Starzenie się społeczeństwa wynikające z mniejszej dzietności oraz wzrostu średniej długości życia.

53 Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2013 z rekomendacjami, 2014, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gdańsk.

54 Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2013 z rekomendacjami, 2014, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Gdańsk.

55 Tamże.

56 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

57 Tamże.

58 Tamże.

59 Główny Urząd Statystyczny w Gdańsku.

- + Poza ściśle dochodowymi czynnikami zwiększającymi prawdopodobieństwo utraty pracy, utraty dochodów, czynnikiem stymulującym wzrost zagrożenia bezdomnością jest niepełnosprawność w rodzinie oraz występowanie uzależnień⁶⁰.
- + Niewystarczające zasoby mieszkaniowe, szczególnie w posiadaniu rodzin zastępczych. Brak zasobów mieszkaniowych stanowi istotną barierę o charakterze społecznym dla osób o niskich i średnich zarobkach.
- + Brak zaradności życiowej – głównymi problemami rodzin, z których dzieci trafiają do pieczy zastępczej są: bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych rodziców (46 %) oraz uzależnienie (najczęściej od alkoholu) 29 %.
- + Obserwowany jest wśród zawodowych rodzin zastępczych problem wypalenia zawodowego oraz niewystarczających umiejętności radzenia sobie z coraz bardziej złożonymi problemami wychowawczymi.
- + Późna identyfikacja problemów prowadzących do zagrożenia wykluczeniem społecznym (mała świadomość osób nimi dotkniętych i mała wrażliwość otoczenia).
- + Istnieją istotne bariery utrudniające identyfikację oraz dotarcie do osób/rodzin wykluczonych, znajdujących się w stanie zagrożenia wykluczeniem społecznym.

Skutki

- + Koncentracja wsparcia w rozpoznanym już środowisku.
- + Brak wystarczająco wczesnej interwencji i wsparcia wobec osób i rodzin w sytuacjach trudnych
- + Utrzymywanie ludzi w stanie permanentnej potrzeby pomocy, zależności i bierności.
- + Zmiana struktury popytu na usługi opiekuńcze charakterystyczne dla starzejącego się społeczeństwa. Coraz częstsze pojawianie się chorób przewlekłych i cywilizacyjnych.
- + Wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze i specjalistyczne.
- + Konieczność dostosowania wsparcia do zmieniających się potrzeb w zakresie: aktywizacji pozazawodowej, usług opiekuńczych, kompleksowego wsparcia rodzin wielopokoleniowych opiekujących się seniorami.
- + Wsparcie kierowane do zagrożonych bezdomnością musi mieć charakter kompleksowy. Skuteczne narzędzia muszą częściej wykraczać poza sferę polityki mieszkaniowej (czynszowej) i uwzględniać zidentyfikowane typy rodzin wymagających zróżnicowanych form pomocy.
- + Konieczność dalszej rekonstrukcji systemu wspierania rodziny oraz systemu pieczy zastępczej. Konieczność podjęcia dalszych działań prowadzących do zwiększenia liczby rodzin wspierających rodziny w kryzysie. Konieczność poszerzenia oferty placówek wsparcia dziennego.

⁶⁰ Badanie potrzeb najemców oraz określenie przyczyn trudności w bieżącym regulowaniu należności, diagnoza socjologiczna opracowana na potrzeby Miejskiego Programu Profilaktyczno – Osłonowego.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI USŁUG SŁUŻĄCYCH ROZWOJOWI RODZINnemu I OSOBISTEMU MIESZKAŃCÓW GDAŃSKA

- + Budowanie szerokiej oferty usług społecznych z uwzględnieniem potrzeb wszystkich mieszkańców, nie tylko zagrożonych wykluczeniem, bez względu na wiek, status materialny i społeczny, która będzie wspierała ich w realizacji celów życiowych oraz w uczestnictwie w życiu społecznym.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak kompleksowej oferty dla wszystkich mieszkańców może negatywnie wpływać na jakość relacji społecznych oraz poziom zaufania społecznego, aktywności obywatelskiej czy uczestnictwa w życiu społecznym.
- + Nasilanie się i rozprzestrzenianie negatywnych zjawisk generujących koszty interwencji i przeciwdziałania.
- + Pogłębienie rozwarstwienia społecznego.
- + Osłabienie kondycji fizycznej i psychicznej mieszkańców.
- + Wzrost kosztów obsługi pomocy społecznej, edukacji, służby zdrowia, bezpieczeństwa publicznego itd.

2. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ MIESZKAŃCÓW GDAŃSKA

- + Zwiększanie partycypacji mieszkańców we wszystkich obszarach życia miasta, m.in.: edukacji, kulturze, planowaniu przestrzennym (np. rewitalizacja): wspieranie samoorganizacji mieszkańców (grup formalnych i nieformalnych) oraz ich udziału w inicjatywach miasta.
- + Wspieranie profesjonalizacji organizacji pozarządowych jako realizatorów usług społecznych (zgodnie z zasadą pomocniczości) oraz innych działań podejmowanych w ramach inicjatyw animujących rozwój wspólnot lokalnych w dzielnicach.
- + Tworzenie warunków dla rozwijania sektora pozarządowego w jego zinstytucjonalizowanej i niezinstytucjonalizowanej formie.
- + Wspieranie rozwoju wolontariatu i aktywności społecznej, promocją wolontariatu jako inwestycji we własne kompetencje.
- + Tworzenie warunków do budowy zaufania zarówno między mieszkańcami miasta, jak i pomiędzy mieszkańcami a władzami i administracją.

- + Podejmowanie działań mających na celu włączenie do procesu partycypacji nie tylko aktywnych mieszkańców, ale też aktywizowanie biernych.
- + Budowanie przestrzeni społecznej i warunków umożliwiających realizację potencjału i inicjatyw społecznych mieszkańców i ich wspólnot.
- + Tworzenie polityk miejskich w oparciu o mądrość zbiorową i „dowody” – otwarcie się władz i administracji na dialog już od samego początku definicji problemu; promocja przykładów realnego wpływu mieszkańców na kreowanie polityk miejskich.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niski poziom partycypacji i zaufania może skutkować nieuwzględnieniem w procesach podejmowania decyzji punktów widzenia i stanowisk wielu grup oraz obniżeniem skuteczności interwencji publicznej (nietrafione decyzje, działania, inwestycje).
- + Niski poziom zaufania społecznego negatywnie wpływa na jakość życia mieszkańców miasta i konkurencyjność lokalnej gospodarki oraz jej zdolność do tworzenia innowacji.
- + Utrzymanie niskiego poziomu profesjonalizacji sektora pozarządowego skutkować będzie brakiem realizacji zasady pomocniczości i dominacją sektora publicznego w realizacji usług społecznych.

3. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ MIESZKAŃCÓW GDAŃSKA

- + Tworzenie warunków dla bezpieczeństwa społecznego i dobrostanu gdańskich rodzin.
- + Wsparcie instytucji publicznych czy społecznych, ale nie będąc przez nie wyręczeni.
- + Położenie nacisku na profilaktykę, przeciwdziałanie dezintegracji społecznej, działania aktywizujące oraz odpowiednio wczesne rozpoznanie i interwencja w sytuacjach kryzysowych i zagrożenia wykluczeniem poszczególnych grup społecznych. Zmniejszenie liczby osób uzależnionych od systemu pomocy społecznej poprzez przeorientowanie interwencji na wspieranie aktywnych (samopomocowych) form integracji społecznej; wykluczeni/zagrożeni wykluczeniem sami starają się radzić sobie z sytuacją kryzysową przy
- + Wzmocnienie roli innowacji społecznej w pracy socjalnej i usługach społecznych oraz zindywidualizowanie form wsparcia w środowisku lokalnym.
- + De-instytucjonalizacja działań służących integracji społecznej.

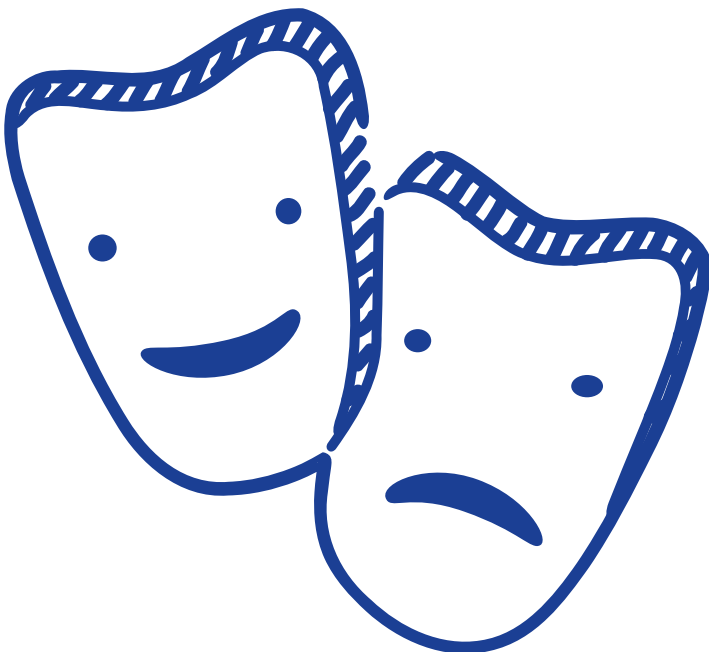
Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak aktywizujących form wsparcia klientów pomocy społecznej spowoduje pogłębienie ich uzależnienia od publicznych instytucji wsparcia, nie zbuduje ich podmiotowości, która jest podstawą do trwałej reintegracji społecznej.
- + Trwanie w tradycyjnym modelu pomocy społecznej będzie prowadziło do wzrostu kosztów usług, świadczonych przez publiczne instytucje

wsparcia społecznego, obniżenia jakości usług i ich efektywności i nie przyczyni się do zmniejszenia liczby osób biernych, wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem.

+4

Kultura i czas wolny

Wprowadzenie

Kultura pełni ważne funkcje w kształtowaniu jakości życia: rozwija więzi międzyludzkie i aktywność społeczną, buduje otwartość i tolerancję, przez co zwiększa stopień i zakres integracji społecznej, dostarcza rozrywki (jest sposobem spędzania czasu wolnego), w końcu pobudza kreatywność, co sprzyja rozwojowi gospodarki. Odgrywa szczególną rolę w kształtowaniu ducha i klimatu miasta. Niezwykle istotne jest aktywne uczestnictwo mieszkańców w życiu kulturalnym; nie chodzi tu jedynie o sam udział w wydarzeniach, ale też o współtworzenie kultury miasta. Uczestniczenie mieszkańców miasta w kulturze uzależnione jest od wielu czynników, w tym m.in. od czasu wolnego, jakim dysponują, fizycznej i finansowej dostępności kultury oraz od motywacji i odpowiednich kompetencji potrzebnych do udziału w życiu kulturalnym miasta.

Kultura jest również niezwykle ważnym elementem budowania ponadlokalnej atrakcyjności miasta (w skali ogólnopolskiej i międzynarodowej) – to ona przyciąga do miasta turystów, a także jest ważnym powodem do osiedlania się oraz lokalizacji inwestycji na jego terenie. Warunkiem koniecznym zwiększenia atrakcyjności miasta dla ludzi z zewnątrz (m.in. turystów czy inwestorów) jest lepsze informowanie o życiu kulturalnym, możliwościach spędzania czasu wolnego, produktach turystycznych oraz promowanie kultury i walorów turystycznych miasta zarówno wśród mieszkańców Gdańska, jak i wśród odbiorców w kraju i za granicą.

Diagnoza

1. TEZA: UDZIAŁ GDAŃSZCZAN W KULTURZE JEST MAŁO AKTYWNY

Fakty

- + Biorąc pod uwagę ogólne trendy uczestnictwa w kulturze, wśród gdańszczan dominują indywidualistyczne formy udziału w kulturze – przede wszystkim oglądanie telewizji (65%), korzystanie z Internetu w celach kulturalnych i rozrywkowych (33,3%), czytanie książek i prasy (27%); najmniej popularne są wyjścia do teatrów, opery (3,5%) oraz wyjścia do muzeów (2,2%)¹.
- + Gdańszczanie z umiarkowaną częstotliwością uczestniczą w mniejszych imprezach

kulturalnych, organizowanych przez domy czy ośrodki kultury oraz kluby, biblioteki i świetlice: średnio co drugi mieszkaniec brał udział w 2013 r. w takich imprezach odbywających się w Gdańsku (dla porównania w Krakowie statystycznie każdy mieszkaniec uczestniczył w 1,2 imprezy, w Katowicach zaś średnio 4 na 5 mieszkańców wzięło udział w tego typu przedsięwzięciach)².

Przyczyny

- + Wśród przyczyn nieuczestniczenia w kulturze najczęściej wskazywany był brak czasu wolnego (42%), zbyt wysokie koszty udziału (40%), brak partnera lub odpowiedniej grupy osób (20%), czy też brak odpowiednich kompetencji (15%)³. Pogłębionego zbadania wymaga kwestia potrzeby uczestnictwa w kulturze.
- + Gdańsk jest miastem rozległym. Występuje tu nasilone zjawisko „rozlewania się miasta”, co wydłuża czas podróży (np. tych podejmowanych w celu uczestniczenia w wydarzeniach kulturalnych) oraz ogranicza dostępność kultury

(odzwierciedlają to m.in. niższe oceny dostępności kultury w peryferyjnych dzielnicach miasta: 3,98 w całym mieście, a w dzielnicach peryferyjnych od 3,45 do 3,65 w sześciostopniowej skali). Długi czas spędzony na codziennych podróżach zmniejsza też zasoby czasu wolnego, którego brak wskazywany jest jako największa bariera w uczestnictwie w kulturze⁴.

- + Gdańskie instytucje kultury zbyt rzadko określają zasięg swojej działalności w kategoriach lokalnych: dzielnica jest drugim najrzadziej wskazywanym (wskazało na nią 44% instytucji)

1 Wzorcowy System Regionalny Monitoringu Jakości Usług Publicznych i Jakości Życia – badanie ankietowe, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013.
 2 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.
 3 Wzorcowy System Regionalny Monitoringu Jakości Usług Publicznych i Jakości Życia – badanie ankietowe, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013.
 4 Badanie jakości życia mieszkańców Gdańska w 2014 r., Urząd Miejski w Gdańsku, 2014.

terytorialnym punktem odniesienia działań podejmowanych przez te podmioty (najczęściej były to: Gdańsk – 70,9%, Trójmiasto – 58,9% oraz województwo pomorskie – 57,4%), a mieszkańcy dzielnic są wskazywani jako odbiorcy tychże działań jedynie przez 4,5% gdańskich instytucji kultury⁵.

- + Mieszkańcy Gdańska przeciętnie oceniają dostępność lokalnych instytucji kultury: domów kultury, ognisk, świetlic (ocena mieszkańców: 3,18 w sześciostopniowej skali); dostępność bibliotek jest oceniana dobrze (4,09)⁶.
- + Problemem ogólnopolskim, występującym również w Gdańsku, jest niska jakość edukacji

kulturalnej (brak rozwiązań systemowych, nastawienie m.in. na obligatoryjny udział w wydarzeniach), która powoduje, że mieszkańcy nie czują się przygotowani do odbioru wydarzeń kulturalnych i aktywnego w nich udziału⁷.

- + Niskie zaangażowanie i pewna „apatia społeczna” mieszkańców (jedynie 37% gdańszczan deklaruje zaangażowanie w sprawy najbliższej okolicy⁸) nie sprzyja zainteresowaniu tym, co się dzieje w mieście (w tym wydarzeniami kulturalnymi), a to z kolei negatywnie wpływa na poziom uczestnictwa w kulturze.

Skutki

- + Mniejsze zaangażowanie społeczne i zainteresowanie kulturą ze strony mieszkańców nie tworzy popytu na udział w kulturze, co może obniżać opłacalność przedsięwzięć o charakterze kulturalnym. Z kolei rezygnowanie z ich organizacji (z powodu niskiego popytu) może źle wpływać na jakość kapitału społecznego i ludzkiego Gdańska oraz na jego całościowy rozwój (efekt zamkniętego koła).
- + Uczestnictwo w kulturze ma decydujące znaczenie dla jakości życia i dobrostanu psychicznego, które w niebagatelnym stopniu wpływają na stan zdrowia mieszkańców. Niski poziom uczestnictwa to potencjalnie mniejsze subiektywnie postrzegane zadowolenie z życia obywateli miasta.
- + Mieszkańcy mniej zaangażowani w życie kulturalne miasta mają mniejsze szanse na wchodzenie w interakcje z innymi ludźmi, co z kolei negatywnie odbija się na ich kompetencjach społecznych i identyfikacji z miejscem, w którym żyją.

5 Gdański sektor kultury „w przebudowie” – charakterystyka ilościowa, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014, s. 45, 126.

6 Badanie jakości życia mieszkańców Gdańska w 2014 r., Urząd Miejski w Gdańsku, Gdańsk 2014.

7 Gdański sektor kultury „w przebudowie” – charakterystyka ilościowa, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014, s. 116.

8 Wzorcowy System Regionalny Monitoringu Jakości Usług Publicznych i Jakości Życia – badanie ankietowe, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013.

2. TEZA: OBECNIE STOSOWANE MECHANIZMY WSPIERANIA DZIAŁALNOŚCI KULTURALNEJ (W TYM ARTYSTYCZNEJ) SĄ NIEWYSTARCZAJĄCE

Fakty

- + Obecnie działający w Gdańsku system wspierania kultury spełnia swoje funkcje w stopniu niewystarczającym (zarówno w odniesieniu do artystów i twórców, jak i do organizacji pozarządowych)⁹.
- + Zaniedbana jest sfera pozafinansowego wsparcia (lokalowego, sprzętowego, kompetencyjnego) działalności kulturalnej, w tym samych twórców, artystów i animatorów¹⁰.

Przyczyny

- + Mało elastyczne i mało różnorodne formy wsparcia, ograniczone do rozpisywania konkursów na dotacje i przyznawania stypendiów.
- + Brak systemu wymiany informacji dotyczących możliwych form wsparcia działalności kulturalnej i artystycznej.
- + Brak przejrzystych i dobrze działających mechanizmów włączenia sektora niepublicznego, zwłaszcza biznesu, do systemu wspierania działalności kulturalnej.
- + Brak systemu wsparcia kształcenia ustawicznego dla ludzi kultury (twórców, animatorów, pracowników, działaczy).

Skutki

- + Obniżenie atrakcyjności miasta jako miejsca do rozwijania działalności kulturalnej i artystycznej, a w konsekwencji atrakcyjności dla potencjalnych osiedleńców i inwestorów.
- + Uzależnienie sektora kultury od wsparcia publicznego i osłabienie rozwoju przemysłu kreatywnego.

⁹ Poszerzenie pola kultury – Diagnoza potencjału sektora kultury w Gdańsku, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2012.

¹⁰ Tamże.

3. TEZA: KULTUROTWÓRCZY POTENCJAŁ PRZESTRZENI MIASTA NIE JEST DOSTATECZNIE WYKORZYSTYWANY

Fakty

- + 40% gdańskich instytucji kultury deklaruje prowadzenie działalności w przestrzeni publicznej, ale tylko 17,7% z nich wskazało na projekty realizowane w przestrzeni miejskiej, gdy pytano je o projekty/wydarzenia, które one same oceniają wysoko¹¹.
- + Mieszkańcy wskazują na problem zbyt dużej koncentracji życia kulturalnego w centrum miasta i zbyt ubogiej oferty kulturalnej w innych rejonach Gdańska, a także na brak odpowiednich miejsc do konsumowania i tworzenia kultury i sztuki w pozostałych dzielnicach miasta¹².
- + Mała liczba miejsc kultury pozainstytucjonalnej, tj. świetlic, domów sąsiedzkich, klubów, klubokawiarni¹³.

Przyczyny

- + Większość podmiotów kultury realizujących projekty w przestrzeni publicznej to podmioty niepubliczne/niekomercyjne o raczej skromnych budżetach, co może wpływać na słabą komunikację tych wydarzeń, a tym samym na brak świadomości mieszkańców o ich organizacji.
- + Nadal wiele przestrzeni publicznych nie sprzyja ich wykorzystaniu do zaspokajania potrzeb kulturalnych, mimo że potencjalnie stanowią one znakomitą scenografię dla aktywności i wydarzeń kulturalnych (zarówno małych, lokalnych, jak i większych/masowych).
- + Nowo projektowane osiedla mieszkaniowe są praktycznie pozbawione przestrzeni publicznych, co uniemożliwia nie tylko organizowanie lokalnych przedsięwzięć kulturalnych, ale w ogóle rozwój relacji międzyludzkich.

Skutki

- + Skupienie aktywności kulturalnej w centrum miasta oznacza mniejszą dostępność kultury dla mieszkańców dzielnic, szczególnie zlokalizowanych peryferyjnie, a tym samym niższy poziom ich uczestnictwa w kulturze.

¹¹ Gdański sektor kultury „w przebudowie” – charakterystyka ilościowa, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014, s. 45,54.

¹² P. Wołkowiński (red.), Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańska 2030 Plus: Mieszkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, 2013, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 6.

¹³ Tamże.

- + Odpowiednie wykorzystanie lokalnych przestrzeni (przestrzeni publicznej oraz lokalnych instytucji) przybliży kulturę mieszkańcom, daje szanse na interakcję, poznanie się i zakorzenie nie we wspólnocie. Niski poziom dostępności

kultury w wymiarze lokalnym może zatem negatywnie odbijać się na relacjach społecznych mieszkańców i na ich uczestnictwie w kulturze oraz integracji wspólnot dzielnicowych.

4. TEZA: GDAŃSKA KULTURA NIE WYKORZYSTUJE SWOJEGO POTENCJAŁU W WYMIARZE PONADLOKALNYM I MIĘDZYNARODOWYM

Fakty

- + Oferta kulturalna Gdańska, czy też szerzej gdańska kultura, jest słabo rozpoznawalna poza granicami miasta czy regionu. Znane są pojedyncze wydarzenia i twórcy, ale nie istnieje w świadomości mieszkańców innych rejonów Polski i za granicą, identyfikacja Gdańska jako miasta kultury. Gdańsk nie jest też wskazywany jako krajowy lider w obszarze życia kulturalnego (na takie miano zasłużyły: Warszawa, Kraków i Wrocław)¹⁴.
- + Większość lokalnych instytucji kultury (71%) jako teren swojego działania podaje tylko Gdańsk¹⁵.
- + Odbiorcy spoza Gdańska rzadko są określani jako grupa docelowa oferty gdańskich instytucji kultury. Grupę turystów/obcokrajowców jako adresatów działań wskazuje 7,5% lokalnych podmiotów działających w sferze kultury¹⁶.

Przyczyny

- + Brak kompleksowej i spójnej identyfikacji kulturalnej miasta.
- + Brak odpowiedniego obudowania gdańskiej oferty produktami kulturalnymi i turystycznymi
- + Niewielka liczba wydarzeń i marek kulturalnych mocno wyróżniających Gdańsk na kulturalnej mapie Polski.

kierowanymi do odbiorców z Polski i ze świata.

Skutki

- + Brak wyraźnej tożsamości i marki kulturalnej, a także słabo komunikowana ponadlokalna oferta kulturalna miasta stanowią przeszkodę w budowaniu pozycji Gdańska jako międzynarodowego centrum kultury (osiągnięcie takiej pozycji jest jednym z celów strategicznych władz

¹⁴ Raport Kultura w Gdańsku. Badanie środowiska opiniotwórczego – diagnoza pozycji Gdańska na mapie kulturalnej Polski, Instytut PBS dla Instytutu Kultury Miejskiej, 2014.

¹⁵ Gdański sektor kultury „w przebudowie” – charakterystyka ilościowa, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014, s. 126.

¹⁶ Tamże, s. 45.

miasta), a w konsekwencji utrudniają kształtowanie wiarygodnego wizerunku metropolii tętniącej życiem.

- + Kierowanie oferty instytucji kultury głównie do mieszkańców Gdańska może stanowić barierę w budowaniu międzynarodowej pozycji

gdańskiej kultury (także w kształtowaniu świadomości jej istnienia i wartości) i wskutek tego utrudniać całościową promocję Gdańska.

- + Obniżenie atrakcyjności turystycznej Gdańska.

5. TEZA: KULTURA POZOSTAJE OBSZAREM O ZBYT MAŁYM (CHOĆ ROSNĄCYM) ZNACZENIU DLA GOSPODARKI MIASTA

Fakty

- + W latach 2009–2013 udział sektora kreatywnego i kultury w gospodarce¹⁷ (który generuje wysoką wartość dodaną i dobre miejsca pracy) wzrósł w skali całego kraju do prawie 5%, a jego rozwój był dziesięciokrotnie dynamiczniejszy niż ten notowany w całej gospodarce (odpowiednio wzrost o 21,4% i 2,1%). Przy tym rozwój tego sektora nie ograniczył się jedynie do powstania nowych podmiotów, ale dotyczył także przychodów ze sprzedaży (wzrost o 12%) oraz liczby miejsc pracy (wzrost o 4%)¹⁸. Na tle innych regionów województwo pomorskie¹⁹ przedstawia się jako obszar o przeciętnym potencjale: liczba podmiotów w ww. okresie wzrosła o 19% (do 10,4 tys.), a liczba pracujących – o 5%, spadły natomiast przychody pomorskiego sektora kreatywnego i kultury – o 16%.
- + Gdańsk jest jednym z najchętniej odwiedzanych przez turystów miast w Polsce. W 2014 r. do

Gdańska przybyło ponad 1 mln 300 tysięcy turystów, w tym ponad 500 tysięcy turystów zagranicznych²⁰. Gdańsk wyróżnia się na tle innych polskich miast także liczbą obiektów noclegowych oraz liczbą miejsc noclegowych, w 2014 r. było ich odpowiednio 122 i 13 376²¹.

- + Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, która w dużej mierze odnosi zyski dzięki walorom turystycznym regionu i miasta (m.in. ze względu na jego dziedzictwo kulturalne i duchowe) oraz ofercie kulturalnej, wygenerowała w 2012 roku ponad 1,7 mld zł, co stanowiło 2,1% wytworzonej w regionie wartości dodanej (w całym kraju udział tej sekcji to 1,9%). W odniesieniu do roku 2011 wartość dodana wytworzona w tych sekcjach wzrosła w pomorskim o 7,5%, a w skali całego kraju o 5,1%²².

17 Mierzony udziałem liczby podmiotów z tego sektora w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych.

18 S. Szultka (red.), Kreatywny Łańcuch – powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.

19 Mimo iż analizowane dane dotyczą poziomu wojewódzkiego, to fakt, iż aglomeracje powyżej 500 tys. mieszkańców oraz miasta o liczbie mieszkańców od 250-500 tys. (w przypadku woj. pomorskiego Trójmiasto i Gdańsk) są lokalizacją 64% podmiotów sektora kreatywnego i kultury (S. Szultka, 2014), pozwala uznać wnioski wyciągane na podstawie danych wojewódzkich jako istotne także na poziomie miasta czy metropolii.

20 Raport „Turystyka gdańska w 2014 r.”

21 Dane GUS, Bank Danych Lokalnych.

22 S. Szultka (red.), Kreatywny Łańcuch – powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.

Przyczyny

- + Sektory kreatywne koncentrują się głównie tam, gdzie tętni życie kulturalne. Bardzo duże znaczenie ma tutaj poziom uczestnictwa mieszkańców w kulturze (potencjał ludzki) oraz odpowiednie zaplecze instytucjonalne (infrastruktura, rynek, wsparcie)²³. A zatem dość niski i mało aktywny udział mieszkańców miasta w życiu kulturalnym może mieć negatywny wpływ na kondycję sektora kreatywnego w Gdańsku i na Pomorzu.
- + Instytucje kultury raczej krytycznie oceniają pomysły łączenia miejskiej polityki kulturalnej z polityką gospodarczą, co może być wyrazem tendencji do ambiwalentnej oceny procesu łączenia kultury z gospodarką (42% badanych instytucji ocenia te pomysły negatywnie, a 43% nie ma na ten temat zdania²⁴).
- + Brak polityki w zakresie wspierania sektora kreatywnego i kultury (punktów konsultacyjnych i informacyjnych, inkubatorów i innych form wspierania przedsiębiorczości w tym sektorze).
- + Mocna pozycja Gdańska na turystycznej mapie Polski jest po części efektem organizacji w mieście turnieju piłkarskiego UEFA EURO 2012. W 2012 r. nastąpił wzrost liczby zagranicznych turystów odwiedzających miasto aż o prawie 33% w stosunku do roku poprzedzającego (najwyższy skok wśród dużych polskich miast, w tym także gospodarzy turnieju)²⁵. W roku 2013 odnotowano 12,6%²⁶ wzrost liczby turystów zagranicznych korzystających z noclegu w Gdańsku w stosunku do roku 2012.
- + Brak kompleksowej i spójnej identyfikacji Gdańska oraz oferty produktów turystycznych i kulturowych kierowanych do odbiorców z zewnątrz nie pozwala na lepsze wykorzystanie turystycznego potencjału miasta. Warszawa i Kraków (które przyciągają znacznie więcej turystów), a także Wrocław (który przyciąga więcej niż Gdańsk gości z zagranicy) są wskazywane jako ośrodki wyróżniające się wyrazistością oferty, spójną tożsamością i klimatem miejsca²⁷.

Skutki

- + Sektor kreatywny jako jeden z tych, które tworzą największą wartość dodaną i generują dobre miejsca pracy, nie będzie mógł dynamicznie się rozwijać bez atrakcyjnego i żywotnego środowiska i zaplecza kulturalnego. To z kolei może obniżyć konkurencyjność gospodarczą oraz atrakcyjność inwestycyjną miasta i regionu, a tym samym jakość życia ich mieszkańców.
- + Organizacja takiego wydarzenia, jakim były Mistrzostwa Europy w piłce nożnej UEFA EURO 2012, i skokowy wzrost liczby odwiedzających miasto turystów (czyli także dochodów z działalności opartej na turystyce) mogą być trudne (o ile w ogóle możliwe) do utrzymania (i powtórzenia) bez zbudowania dedykowanej oferty kulturalnej i turystycznej. Duże imprezy i wydarzenia, jakkolwiek mogą zwiększać zainteresowanie Gdańskiem wśród ludzi z zewnątrz, to jednak same nie zbudują silnej marki miasta, a tym samym jego trwałej atrakcyjności turystycznej.

²³ S. Szultka (red.), Kreatywny Łańcuch – powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2014.

²⁴ Gdański sektor kultury „w przebudowie” – charakterystyka ilościowa, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014.

²⁵ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

²⁶ Tamże.

²⁷ Kultura w Gdańsku. Badanie środowiska opiniotwórczego – diagnoza pozycji Gdańska na mapie kulturalnej Polski, Instytut Kultury Miejskiej, Gdańsk 2014.

Rekomendacje kierunkowe

I. REKOMENDACJA: KULTURA BLIŻEJ MIESZKAŃCÓW – UDZIAŁ I WSPÓŁTWORZENIE ŻYCIA KULTURALNEGO MIASTA

- + Tworzenie kultury różnorodnej, demokratycznej i włączającej, wykorzystującej różne cechy i walory poszczególnych miejsc, dającej szanse zaistnienia różnym grupom społecznym (zarówno w roli odbiorców, jak i twórców), włączającej i integrującej mieszkańców (także tych wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób niepełnosprawnych), rozwijającej ich pasje i talenty.
- + Zrównoważenie i pobudzanie aktywności kulturalnej w dzielnicach miasta; dzielnice lokalnymi „hubami” kultury.
- + Otwieranie się miejsc i przestrzeni publicznych dla kultury – wykorzystanie szkół, świetlic, bibliotek i innych.
- + Znoszenie barier w dostępie do kultury (np. transportowych czy przestrzennych).
- + Realizowanie inwestycji infrastrukturalnych mających na celu zwiększenie dostępności kultury i poszerzenie oferty kulturalnej miasta.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niski poziom uczestnictwa w kulturze.
- + Ograniczenie liczby odbiorców i twórców kultury (mieszkańcy dzielnic mogą mieć utrudniony udział w odbieraniu i współtworzeniu kultury w mieście), a także zmniejszenie różnorodności życia kulturalnego (kultura zasilana potencjałem twórczym z mniejszej liczby różnych grup społecznych i środowisk może być uboższa w treść i formę).
- + Bariery w rozwoju relacji społecznych wśród gdańszczan (szczególnie na poziomie ponadprywatnym czy rodzinnym), niższy poziom zaufania i zaangażowania społecznego.
- + Obniżenie skuteczności polityki społecznej (kultura jest ważnym narzędziem w procesach integracji społecznej i reintegracji osób i środowisk wykluczonych).

2. REKOMENDACJA: ROZWÓJ EDUKACJI KULTUROWEJ

- + Rozszerzenie edukacji kulturowej: nie tylko działania z zakresu edukacji artystycznej (np. plastyka, muzyka), ale też propozycja systemowych działań służących rozbudzeniu pasji, talentów i kreatywności, wzmacnianiu kompetencji kulturalnych (odbiorca i twórca) oraz kulturowych (tolerancja, otwartość, zaufanie); kultura jako narzędzie do zrozumienia siebie (tożsamość), innych i świata (także tego najbliższego – miasta czy dzielnicy).
- + Wspieranie działań związanych z edukacją kulturową prowadzoną przez całe życie – zarówno formalną (w szkole), jak i nieformalną (zaangażowanie instytucji kultury, organizacji pozarządowych).

Konsekwencje zaniechania działań

- + Mniejsze uczestnictwo mieszkańców w życiu kulturalnym miasta. Bariery w nawiązywaniu relacji społecznych wśród gdańszczan, niższy poziom zaufania i zaangażowania społecznego oraz mniejsza otwartość i tolerancyjność.

3. REKOMENDACJA: WSPIERANIE I PRZYCIĄGANIE ŚRODOWISK TWÓRCZYCH, ARTYSTÓW

- + Tworzenie warunków rozwojowych i bytowych dla twórców poprzez: budowanie uznania dla artystów i ludzi kultury w sferze publicznej, tworzenie/animowanie popytu na ich działalność i twórczość (rynek sztuki, przemysły kreatywne i kultury), wsparcie materialne (finansowe, możliwość zatrudnienia, dostęp do narzędzi i instrumentów wsparcia twórczości), tworzenie możliwości rozwoju osobistego (edukacja), sieciowanie: umożliwianie współpracy wewnątrz i na zewnątrz (międzysektorowo) środowiska kulturalnego, informacja: udostępnianie źródeł wiedzy na temat trendów, wzorców i zmian w świecie kultury i sztuki, a także dostęp do informacji dotyczących form i obszarów wsparcia dla artystów.
- + Tworzenie stymulującego klimatu miasta, sprzyjającego twórczości kulturalnej i artystycznej.
- + Promocja gdańskiej kultury (wspieranie udziału w międzynarodowych wystawach, festiwalach, koprodukcjach, targach i innych przedsięwzięciach).

Konsekwencje zaniechania działań

- + Zmniejszenie atrakcyjności miasta dla środowiska kultury i sztuki, a co za tym idzie – mniejsza atrakcyjność inwestycyjna (szczególnie dla przemysłów kreatywnych) i osiedleńcza Gdańska.

- + Trudności w rozwoju sektora kultury, w tym w tworzeniu różnorodnej i atrakcyjnej oferty kulturalnej (zarówno dla mieszkańców, jak i przybyszy z zewnątrz – turystów, przedsiębiorców).
- + Zubożenie klimatu miasta, brak twórczego fermentu (twórcy, artyści czy ludzie kultury w dużej mierze tworzą ducha miejsca).

4. REKOMENDACJA: ROZWÓJ OFERTY KULTURALNEJ I CZASU WOLNEGO ORAZ BUDOWANIE PONADLOKALNEJ POZYCJI GDAŃSKIEJ KULTURY

- + Tworzenie wysokiej jakości i różnorodnej oferty kulturalnej (wystawy, koncerty, festiwale) przez cały rok (a nie tylko w sezonie), skierowanej zarówno do mieszkańców, jak i turystów (krajowych i zagranicznych).
- + Rozwój przemysłu czasu wolnego – kreowanie atrakcyjnej, dostępnej i kompleksowej oferty spędzania czasu wolnego (rozrywka, rekreacja, widowiska sportowe i kulturalne, gastronomia, hotele) dla mieszkańców i turystów, dostosowanej do potrzeb różnych grup odbiorców.
- + Nastawienie nie tylko na wydarzenia: zwiększenie roli gdańskich instytucji kultury w debacie publicznej i życiu miasta (muzea, teatry, opery i in.).
- + Zwiększenie znaczenia i oferty gdańskich instytucji kultury, skierowanej do publiczności ponadlokalnej i międzynarodowej.
- + Ochrona i zwiększanie dostępności oraz atrakcyjności materialnego i duchowego dziedzictwa kulturowego Gdańska.
- + Stworzenie kompleksowego i spójnego systemu identyfikacji kulturalnej miasta w połączeniu z segmentacją wydarzeń (i ich odpowiednią komunikacją), stworzenie specyficznego klimatu miasta na podstawie atrakcyjnych produktów kulturalnych i turystycznych oraz bogatego dziedzictwa kulturalnego miasta (dzieła, twórcy, kontekst historyczny).
- + Zwiększenie liczby międzynarodowych przedsięwzięć kulturalnych (m.in. organizowanie międzynarodowych wystaw, koncertów, spektakli gościnnych, koprodukcji z zagranicznymi twórcami).

Konsekwencje zaniechania działań

- + Mniejsze uczestnictwo mieszkańców w życiu kulturalnym miasta.
- + Mniejsza atrakcyjność osiedleńcza, turystyczna i inwestycyjna Gdańska.
- + Brak identyfikacji Gdańska jako ważnego ośrodka europejskiej kultury, miasta o bogatym potencjale, dziedzictwie materialnym i duchowym.

5. REKOMENDACJA: WZMOCNIENIE GOSPODARCZEGO ZNACZENIA KULTURY

- + Zapewnienie warunków do rozwoju przemysłów kreatywnych i przemysłów kultury (m.in. design, architektura, sztuka, filmografia, sztuki sceniczne, gry komputerowe i oprogramowanie), stanowiących istotną gałąź nowoczesnych gospodarek.
- + Tworzenie warunków do rozwoju rynku kultury i sztuki – przyczynianie się do powstawania zarówno popytu na kulturę i sztukę, jak i podaży (pomoc artystom i twórcom w poruszaniu się na rynku).
- + Pełne zrozumienie i wykorzystanie dużego pośredniego znaczenia sektora kultury dla rozwoju gospodarki miasta: dobra oferta kulturalna i odpowiedni klimat miasta zwiększają zainteresowanie turystów, a w konsekwencji dochodowość sektora turystycznego oraz przedsiębiorstw działających w przemyśle czasu wolnego; kultura jest też ważnym czynnikiem zachęcającym do osiedlania się, a także lokalizacji inwestycji w mieście (szczególnie w wypadku działalności wysoko zaawansowanej).

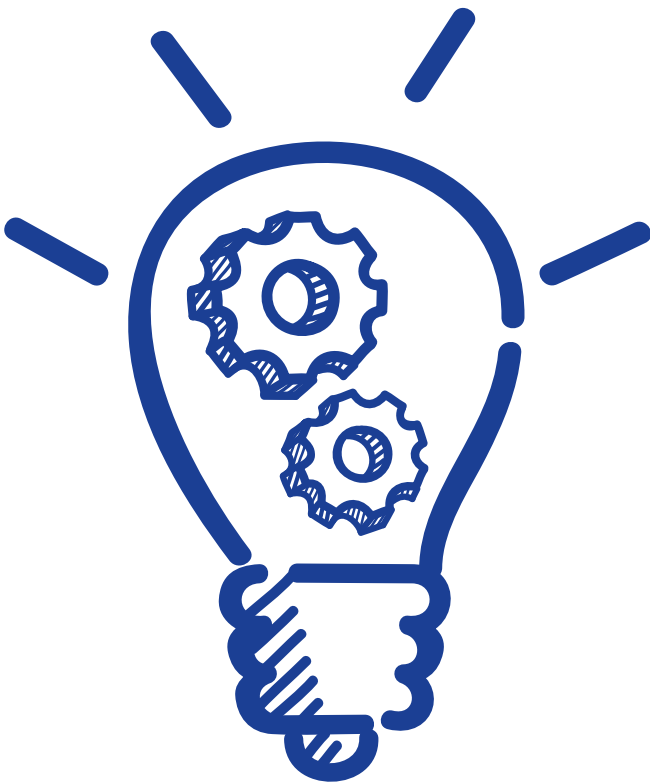
Konsekwencje zaniechania działań

- + Osłabienie rozwoju gospodarczego miasta.
- + Obniżenie atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej miasta.
- + Osłabienie rozwoju lokalnego rynku pracy i całościowego rozwoju społeczno-gospodarczego miasta.

+5

Innowacyjność i przedsiębiorczość

Wprowadzenie

Rozwój przedsiębiorstw, przede wszystkim z sektora MSP¹, wiąże się z pozytywnymi skutkami, które odczuwalne są wielopłaszczyznowo – zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym. Jednym z efektów tego procesu jest zwiększenie konkurencyjności i – w wielu przypadkach – również innowacyjności tych firm. Wysoka liczba dobrze prosperujących przedsiębiorstw (w tym również podmiotów ekonomii społecznej) może mieć istotny wpływ na jakość życia mieszkańców. Dzięki oferowanym miejscom pracy przyczyniają się one do spadku bezrobocia, a co za tym idzie – likwidowania wszelkich negatywnych skutków z tym zjawiskiem związanych. Co więcej, obecność prężnie funkcjonujących firm może również zaszczerpić w mieszkańcach swego rodzaju kulturę przedsiębiorczości i współpracy, czyli cechy mające istotne znaczenie na rynku pracy. Jednocześnie wpływy od przedsiębiorstw przekładające się na wyższe dochody budżetowe miasta oznaczają więcej środków na różnego rodzaju inwestycje rozwojowe.

Rozwoju przedsiębiorczości nie należy utożsamiać jedynie ze wzrostem liczby podmiotów gospodarczych. Ważne, by mogły one poszerzać i ulepszać swoją działalność, wchodzić na nowe rynki zbytu, stawać się konkurencyjnymi nie tylko w Polsce, lecz także zagranicą. Tak rozumiany rozwój siłą rzeczy powinien naturalnie ukierunkować je na wprowadzanie oraz kreowanie innowacji. Ważne również, by wiedza wytwarzana przez przedsiębiorstwa, w tym w ścisłej współpracy ze środowiskiem naukowym, mogła być skutecznie przekuwana w gotowe do wdrożenia technologie, procesy lub produkty.

---

1 MSP – małe i średnie przedsiębiorstwa

Diagnoza

1. TEZA: PRZECIĘTNY – W PORÓWNANIU DO MIAST O PODOBNYM POTENCJALE – POZIOM PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W GDAŃSKU

Fakty

- + Choć poziom przedsiębiorczości w Gdańsku jest wysoki w skali regionu, to na tle podobnej wielkości polskich miast jest on przeciętny i pod względem liczby podmiotów wpisanych do Rejestru REGON (1513/10 tys. osób) oraz nowych podmiotów w bazie REGON (132/10 tys. osób) w odniesieniu do liczby ludności ustępuje ośrodkom, takim jak: Kraków, Poznań, czy Wrocław. Pozytywnym aspektem w tym zakresie jest stosunkowo niewielka liczba wyrejestrowywanych z Rejestru REGON firm (85/10 tys. osób)², co może korzystnie świadczyć o przeżywalności gdańskich przedsiębiorstw. Sami mieszkańcy Gdańska (70%) uznają, że Gdańsk jest miastem przyjaznym dla biznesu³.
- + Gdańsk uważany jest za miasto przyjazne start-upom. W 2012 r. zajął ex-aequo z Warszawą drugie miejsce w plebiscycie na najbardziej start-upowe miasto w Polsce (zwyciężył Poznań), zgarniając 11% głosów⁴.
- + W Gdańsku dobrze rozwinięta jest infrastruktura otoczenia biznesu, w której skład wchodzi m.in. Gdański Inkubator Przedsiębiorczości STARTER, Gdański Park Naukowo-Technologiczny, czy działający w ramach GPN-T Inkubator Technologiczny.
- + Specyficzną formę przedsiębiorczości stanowią podmioty ekonomii społecznej, których celem nie jest przede wszystkim maksymalizowanie zysku, lecz korzyści społecznych. Jednym z najważniejszych w Gdańsku jest Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, który daje szansę rozwoju 200 organizacjom pozarządowym, spółdzielniom socjalnym i innym instytucjom. W jej ramach kompleksowym wsparciem, obejmującym m.in. doradztwo, coaching, mentoring, objętych ma być planowo 700 osób⁵. W mieście funkcjonuje też m.in. jedno z dziewięciu w województwie pomorskim Centrów Integracji Społecznej. Całkowitej skali działalności podmiotów ekonomii społecznej nie da się jednak jednoznacznie zmierzyć, gdyż zalicza się do nich wiele niezależnych fundacji i stowarzyszeń.

2 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks, 2013 (Data pobrania: 18.12.2014)

3 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Gdańsk, s. 4

4 <http://mamstartup.pl/aktualnosci/2692/najbardziej-startupowe-polskie-miasto-to-wyniki> (Data pobrania: 04.03.2015)

5 <http://www.gdansk.pl/nasze-miasto,512,25363.html> (Data pobrania: 13.03.2015)

Przyczyny

- + W ostatnich latach w Polsce nastąpiło spowolnienie gospodarcze, co poskutkowało nienajlepszymi wskaźnikami koniunktury w przemyśle, budownictwie i handlu. Znajduje to odzwierciedlenie w opiniach przedsiębiorców MSP⁶, którzy twierdzą, że sytuacja gospodarcza uległa w ostatnim czasie pogorszeniu i nie tworzy dobrych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.
- + W wielu opracowaniach⁷ podkreślany jest niski poziom kultury współpracy oraz zaufania polskiego społeczeństwa uwidaczniający się w wielu wymiarach życia społeczno-gospodarczego.
- + System edukacyjny – począwszy od etapu przedszkolnego – nie wspiera w sposób wystarczający poziomu rozwoju postaw przedsiębiorczych i nowoczesnych kompetencji oraz hamuje kreatywność młodych ludzi w Polsce.
- + Przeciętny, w porównaniu do polskich miast o podobnym potencjale gospodarczym, tj.: Kraków, Poznań, Wrocław, poziom przedsiębiorczości może wynikać z potrzeby dalszego poszerzenia form wsparcia dla start-upów oraz istniejących przedsiębiorstw. Szczególnie te, działające bądź chcące działać w branżach innowacyjnych i kreatywnych, wymagać mogą specjalnej oferty wsparcia.
- + Ograniczone możliwości przekwalifikowywania pracowników oraz nabywania nowych kompetencji i kwalifikacji odpowiadających zapotrzebowaniu zgłaszanemu przez podmioty gospodarcze działające na lokalnym rynku pracy.
- + W Gdańsku dobrze rozwinięty jest sektor organizacji pozarządowych, które często prowadzą działania z zakresu ekonomii społecznej.

Skutki

- + Ograniczenie postaw przedsiębiorczych i nowoczesnych kompetencji oraz hamowanie kreatywności wśród uczniów nie sprzyja podejmowaniu oraz rozwijaniu przez nich działalności gospodarczej w dorosłym życiu (w tym również tej o profilu innowacyjnym).
- + Niższy poziom przedsiębiorczości zwiększa ponoszone koszty związane z bezrobociem i biernością zawodową oraz zmniejsza wielkość środków budżetowych dostępnych na inwestycje rozwojowe.
- + Brak kultury współpracy i zaufania społecznego są czynnikami ograniczającymi wytwarzanie dobrych relacji biznesowych („klimat przyjazny biznesowi”), które sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości oraz wzrostowi konkurencyjności firm. Ich brak może być też barierą w wyjściu przedsiębiorstw na zagraniczne rynki.
- + Poziom przedsiębiorczości ma wpływ na bezrobocie, które (w szczególności długoterminowe) obniża jakość życia mieszkańców i może sprzyjać pojawianiu się negatywnych zjawisk społecznych.
- + Wyższy poziom przedsiębiorczości wpływa na wysokość dochodów. Warunkują one

6 Sektor MSP na Pomorzu w warunkach spowolnienia gospodarczego. Raport 2013, 2013, Pomorskie Obserwatorium Gospodarcze, s. 44

7 Kinowska Z., Kondycja społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, 2012, Biuro Analiz Sejmowych, s. 2–4

uczestnictwo w kulturze oraz sposobie spędzania czasu wolnego – na niektóre ich formy mogą sobie pozwolić jedynie osoby o odpowiednio wysokim poziomie dochodów.

- + Wahania koniunktury mogą stymulować rozwój szarej strefy. Pracujący w szarej strefie są narażeni na negatywne konsekwencje, takie jak brak ubezpieczeń społecznych, czy praca w warunkach niebezpiecznych.
- + Zaniechanie budowania wyspecjalizowanej oferty wsparcia dla start-upów oraz istniejących przedsiębiorstw może negatywnie wpływać na ich powstawanie, rozwój oraz przeżywalność.

- + Dostępne obecnie możliwości przekwalifikowywania się pracowników, nieodpowiadające zapotrzebowaniu zgłaszanemu przez lokalne przedsiębiorstwa, utrudniać mogą tym podmiotom wypełnienie luk kompetencyjnych i kwalifikacyjnych w swoich strukturach.
- + Rozwój podmiotów ekonomii społecznej może łagodzić negatywne zjawiska społeczne, jak np. wykluczenie społeczne czy bezrobocie (w szczególności długotrwałe). Służy on rozwojowi społeczności lokalnych oraz stymuluje aktywność obywatelską.

2. TEZA: KORZYSTNA DLA DZIAŁALNOŚCI EKSPORTOWEJ STRUKTURA GDAŃSKICH PRZEDSIĘBIORSTW SKUTKUJĄCA ICH WYSOKIM UMIEJDZYNARODOWIENIEM

Fakty

- + Przedsiębiorczość prywatna koncentruje się w sektorze usług, w którym zarejestrowanych jest 79% gdańskich firm. Niespełna 21% stanowią przedsiębiorstwa z sektora przemysłu, natomiast działalności związane z leśnictwem, rolnictwem i rybactwem to jedynie około 0,3%⁸. Szczególnie ważny, z perspektywy szans eksportowych, jest wysoki – w porównaniu do miast podobnej wielkości – udział sektora przemysłowego, który to najczęściej generuje produkty przeznaczane na zagraniczną sprzedaż.
- + Zdecydowaną większość funkcjonującej w Gdańsku struktury przedsiębiorstw stanowią mikro (95,8%), małe (3,4%) oraz średnie (0,7%) firmy⁹.

W porównaniu z pozostałymi polskimi miastami podobnej wielkości relatywnie mniej jest przedsiębiorstw dużych, w tym o międzynarodowym znaczeniu. Pamiętać należy, że przedsiębiorstwa przemysłowe (najbardziej nastawione na eksport) prowadzą zazwyczaj działalność o stosunkowo dużej skali. Wysokie umiędzynarodowienie w relatywnie mniejszym stopniu dotyczy zatem działalności mniejszych firm w Gdańsku, choć dynamika wzrostu liczby eksportujących MSP w latach 2008-2013 była wyższa niż firm dużych.

- + W 2013 r. w Gdańsku wartość sprzedanych za granicę towarów wyniosła 23 mld zł, a importu

⁸ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks, 2013 (Data pobrania: 17.12.2014)

⁹ Tamże.

37,2 mld zł. Saldo handlu zagranicznego wyniosło minus 14,3 mld zł. Relacja salda obrotów handlowych do wartości eksportu wskazuje, że w 2013 r. eksport pokrywał import w 62%. Choć wartość ta świadczy o znacznym deficycie handlowym, to była najkorzystniejsza od 2005 r. W latach 2005-2013 nastąpił szybki wzrost importu, którego wartość wzrosła w tym okresie niemal trzykrotnie. Nieznacznie mniejsza była dynamika eksportu¹⁰.

- + W 2013 r. w Gdańsku funkcjonowało 678 podmiotów gospodarczych zajmujących się eksportem towarów. Gdańscy eksporterzy stanowią 1% wszystkich podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie Gdańska. Wśród nich zdecydowanie najwięcej jest tych, zajmujących się handlem i naprawą pojazdów samochodowych (40,4% w 2013 r.) i przetwórstwem przemysłowym (35,4%). Łącznie te dwie grupy stanowią ponad $\frac{3}{4}$ ogólnej liczby eksporterów w Gdańsku. Pod względem wartości eksportowanych towarów wyraźnie największe znaczenie mają podmioty gospodarcze zajmujące się przetwórstwem przemysłowym – ta grupa wytworzyła w 2013 r. niemal 85% wartości wyeksportowanych produktów. Ważną rolę odgrywają również podmioty z dziedziny handlu i naprawy pojazdów samochodowych, których

udział w wartości zagranicznej sprzedaży przekroczył 14%. Pozostałe rodzaje działalności nie mają istotnego znaczenia w kształtowaniu wartości eksportu z Gdańska¹¹.

- + Gdańsk wraz z obszarem metropolitalnym cechuje się większym niż przeciętnie w Polsce umiędzynarodowieniem. W latach 2008-2013, pomimo kryzysu gospodarczego, udział eksportu z Gdańska wraz z obszarem metropolitalnym w eksporcie Polski zwiększył się z 4,7% do 5,7%¹². Fakt ten świadczy o znacznych zdolnościach adaptacyjnych przedsiębiorstw.
- + O wysokim stopniu umiędzynarodowienia gdańskiej gospodarki świadczy bardzo wysoki poziom obrotów handlowych w przeliczeniu na mieszkańca. Wynosi on 80,7 tys. zł jeśli chodzi o import i 49,8 tys. zł w przypadku eksportu, czyli kilkakrotnie więcej niż ogółem w Polsce i województwie pomorskim. Bardzo korzystnie wielkość obrotów handlowych Gdańska wypada również na tle innych dużych miast w Polsce. W 2013 r. wartość zarówno eksportu, jak i importu (per capita) była najwyższa spośród największych miast kraju, z wyraźną przewagą nad miastami znajdującymi się na dalszych pozycjach¹³.

Przyczyny

- + Na korzystną strukturę gdańskich przedsiębiorstw może mieć wpływ duży w skali regionu Morza Bałtyckiego port morski, którego obecność ułatwia prowadzenie działalności

eksportowej. Korzystny wpływ ma też obecność portu lotniczego, a także zwiększająca się w ostatnich latach dostępność transportowa do Gdańska transportem drogowym oraz kolejowym.

¹⁰ Handel zagraniczny Gdańska w latach 2005-2013, 2014, Wydział Polityki Gospodarczej. Referat Badań i Analiz Społeczno-Gospodarczych Urzędu Miejskiego w Gdańsku, s. 4

¹¹ Tamże, s. 7-9

¹² Gawlikowska-Hueckel K., Umiński S., Opracowanie Strategii Rozwoju Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego do 2030 roku. Diagnoza sektora. Internacjonalizacja Obszaru Metropolitalnego, 2014, Instytut Rozwoju, PAN IGiPZ, s. 5

¹³ Handel zagraniczny Gdańska w latach 2005-2013, 2014, Wydział Polityki Gospodarczej. Referat Badań i Analiz Społeczno-Gospodarczych Urzędu Miejskiego w Gdańsku, s. 5

- + Ekspansja zagraniczna gdańskich firm dotyczy w dużej mierze tych największych oraz relatywnie dużych, które bywają obecne na rynkach międzynarodowych od wielu lat. W przypadku przedsiębiorstw mniejszych brakować może dostatecznej promocji, wsparcia informacyjnego oraz rozwoju kompetencji i kwalifikacji dla internacjonalizacji ich działalności.
- + Szacuje się, że na świecie mieszka ponad 20 milionów polskich emigrantów¹⁴. Stanowią oni istotny potencjał dla polskich przedsiębiorców w zakresie nawiązywania relacji gospodarczych za granicą i wejścia na tamtejsze rynki.

Skutki

- + Niewystarczający rozwój postaw przedsiębiorczych i nowoczesnych kompetencji oraz hamowanie kreatywności wśród młodych osób nie sprzyja inicjowaniu przez nie działalności gospodarczych w dorosłym życiu (w tym również innowacyjnych – mocno nastawionych na eksport).
- + Poszerzanie horyzontu działalności firm o wychodzenie na rynki międzynarodowe może korzystnie wpływać na wysokość dochodów firm.
- + Brak odpowiedniej promocji internacjonalizacji działalności gospodarczej sprawia, że mali przedsiębiorcy często nie są świadomi szans, jakie daje dalszy rozwój ich firm i wejście na rynki zagraniczne, bądź z różnych powodów obawiają się tego wyzwania lub dysponują ograniczoną wiedzą w tym zakresie. Przedsiębiorcy nie są przez to ukierunkowani na osiągnięcie sukcesu na zagranicznych rynkach i ograniczają się wyłącznie do rynku krajowego.
- + Relacje z Polonią mogłyby w znaczącym stopniu przyczynić się do rozwinięcia działalności części gdańskich firm na rynkach zagranicznych.

3. TEZA: DOBRE WARUNKI DO ROZWOJU DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNYCH I KREATYWNYCH W GDAŃSKU

Fakty

- + Gdańsk posiada duże zasoby wykwalifikowanych pracowników. W 2013 r. w mieście funkcjonowało 13 szkół wyższych, na których studiowało około 80 tys. osób.
- + Gdańskie uczelnie posiadają mocne kompetencje badawcze (liderzy naukowcy i zespoły badawcze) oraz zaplecze infrastrukturalne w wybranych dziedzinach o możliwym wykorzystaniu gospodarczym.
- + W Gdańsku zlokalizowane są klastry zrzeszające firmy prosperujące w innowacyjnych branżach, instytucje otoczenia biznesu oraz jednostki

- naukowo-badawcze, jak np.: Pomorski Klaster ICT, Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny, Pomorski Klaster BioEcoChemiczny.
- + Gdański Park Naukowo-Technologiczny stwarza warunki do rozwijania rozwiązań z zakresu ICT, technologii inżynierii materiałowej, nanotechnologii, biotechnologii, chemii żywności, farmaceutyki oraz technologii związanych z ochroną środowiska i wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.
  - + Branżą, w której definiowane są wysokie i średniowysokie technologie jest przetwórstwo przemysłowe¹⁵. Działalność wielu z tych firm może być często określana mianem innowacyjnej. Odsetek przedsiębiorstw z tego sektora jest w Gdańsku wysoki w porównaniu z innymi miastami podobnej wielkości i wynosi 10,2%¹⁶.
  - + W Gdańsku funkcjonuje wyspecjalizowana platforma współpracy nauki z biznesem w postaci spółki InnoBaltica (celowa spółka uczelni i samorządów). Jest to narzędzie dedykowane realizacji publicznej polityki rozwoju gospodarki innowacyjnej.
  - + Polska gospodarka jako całość cechuje się niską innowacyjnością, co negatywnie wpływa na możliwości eksportowe naszych firm. Nie da się w jeden, właściwy sposób zmierzyć poziomu innowacyjności, lecz wszelkie badania dotyczące tego zagadnienia wskazują, że Polska zajmuje pod tym względem jedno z ostatnich miejsc w Unii Europejskiej. Za naszym krajem w roku 2014 plasowały się jedynie Rumunia, Bułgaria i Łotwa, a poziom osiągniany przez najbardziej innowacyjne gospodarki Szwecji i Danii był prawie trzy razy wyższy od naszego¹⁷.
  - + Na poziomie regionu wyznaczone zostały cztery Inteligentne Specjalizacje Pomorza, tj.: technologie off-shore i portowo-logistyczne, technologie interaktywne w środowisku nasyconym informacyjnie, technologie efektywne w produkcji, przesył, dystrybucji i zużyciu energii i paliw oraz technologie medyczne w zakresie chorób cywilizacyjnych i okresu starzenia się. Stanowią one dziedziny o dużym potencjale istotne z punktu widzenia rozwoju województwa pomorskiego w ramach, których zakłada się m.in. realizację prac badawczo-rozwojowych i przedsięwzięć innowacyjnych, przyczyniających się do rozwoju nowej lub istniejącej specjalizacji gospodarczej oraz mających wpływ na wzrost konkurencyjności województwa pomorskiego w skali krajowej i międzynarodowej¹⁸.
  - + W Gdańsku funkcjonuje 6,4 tys. firm kreatywnych¹⁹. Ponad 96% z nich to mikroprzedsiębiorstwa. Najliczniej reprezentowane są prowadzące działalność w architekturze (34,7%), oprogramowaniu/software (14,6%), reklamie (11,2%) oraz w burszynie/biżuterii (9,4%)²⁰.

15 Przybyłowski M., Tamowicz P., Opracowanie Strategii Rozwoju Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego do 2030 roku. Diagnoza sektorowa. Przedsiębiorczość, innowacyjność, B+R (wersja robocza 19.09.2014), 2014, Instytut Rozwoju, PAN IGIPIZ, s. 17

16 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks, 2013 (Data pobrania: 18.12.2014)

17 <http://forsal.pl/artykuly/781738,ranking-innowacyjnosci-ke-europa-jest-coraz-bardziej-innowacyjna-polska-spadla-na-4-miejsce-od-konca.html> (Data pobrania: 04.03.2015)

18 Uchwała Nr: 316/31/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 09.04.2015 w sprawie określenia obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza oraz podjęcia negocjacji w sprawie porozumień na rzecz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza. <http://bip.pomorskie.eu/Article/get/id,15112.html>

19 Zalicza się do nich przedsiębiorstwa prowadzące działalność z zakresu: reklamy, architektury, sztuki i sprzedaży antyków, projektowania, wideo, filmów, zdjęć, oprogramowania, przedstawień artystycznych i muzycznych, artystycznej działalności twórczej, działalności twórczej, produkcji radiowej i telewizyjnej, muzeów i innej działalności kulturowej oraz wyrobów jubilerskich. Za: Sektor kreatywny w Gdańsku – potencjał i możliwości rozwoju, 2012, Wydział Polityki Gospodarczej. Referat Badań i Analiz Społeczno-Gospodarczych Urzędu Miejskiego w Gdańsku, s. 8

20 Sektor kreatywny w Gdańsku – potencjał i możliwości rozwoju, 2012, Wydział Polityki Gospodarczej. Referat Badań i Analiz Społeczno-Gospodarczych Urzędu Miejskiego w Gdańsku, s. 8–12

Przyczyny

- + Polska gospodarka jest w relatywnie dużym stopniu gospodarką o charakterze podwykonawczym. W naszym eksporcie największe znaczenie mają dobra o stosunkowo niskim stopniu przetworzenia, a produkty innowacyjne są sprzedawane za granicę relatywnie rzadziej. Większość gdańskich przedsiębiorstw produkcyjnych w łańcuchu tworzenia wartości dodanej pełni rolę podwykonawców. Nie jest to obszar o wysokiej innowacyjności działalności.
- + Po stronie uczelni i instytucji badawczych zauważalny jest deficyt kadry naukowej z pro-gospodarczą perspektywą na prowadzone badania, niewystarczająca świadomość w zakresie potrzeb przedsiębiorców, a także co do oczekiwanego przez przedsiębiorców poziomu zaawansowania rozwiązań tworzonych dla gospodarki. Brakuje także wybranych, kluczowych z punktu widzenia potrzeb przedsiębiorstw, elementów infrastruktury badawczej.
- + Rosnąca świadomość znaczenia innowacyjności jako czynnika konkurencyjności oraz generatora zysków i budowy trwałej pozycji na rynku wśród przedsiębiorstw. W wielu przypadkach nie posiadają one jednak dostatecznej wiedzy na temat dostępnych lokalnie, czy regionalnie zasobów badawczych. Przedsiębiorcy nie są też często świadomi możliwości instytucji badawczych co do poziomu zaawansowania przygotowywanych przez nie rozwiązań.
- + W Gdańsku wraz z obszarem metropolitalnym zlokalizowane są przedsiębiorstwa o charakterze wysoko innowacyjnym, co może stanowić inspirację dla innych firm.
- + Na niską innowacyjność polskich (a więc również gdańskich firm) wpływa m.in. brak odpowiedniej jakości kontaktów pomiędzy biznesem i nauką, brak wiedzy o potrzebach i możliwościach obu stron, demotywujący system oceny jednostek naukowych i naukowców, czy stosunkowo niewielka wysokość nakładów kierowanych na działalność badawczo-rozwojową.
- + Istotną barierą innowacyjności przedsiębiorstw jest brak, bądź też mała efektywność mechanizmów komercjalizujących wytwarzaną przez nie wiedzę.
- + Gdańsk jako duży ośrodek miejski z mieszkańcami o relatywnie wysokich dochodach jest atrakcyjnym miejscem do rozwijania działalności z zakresu branż kreatywnych – dysponuje dużym rynkiem lokalnym i wieloma potencjalnymi konsumentami, w tym biznesowymi. Rozwojowi branż kreatywnych sprzyja również obecność szkół wyższych, na których przyszli „kreatywni” przedsiębiorcy często zdobywają swoje kwalifikacje.

Skutki

- + Zjawisko tzw. „Doliny śmierci” wynalazków oraz innowacyjnych rozwiązań będące efektem m.in. niskiego poziomu komercjalizacji wiedzy.
- + Nieefektywne mechanizmy komercjalizacji wiedzy negatywnie wpływają na rozwój i innowacyjność gdańskich przedsiębiorstw. Hamowany w ten sposób rozwój firm oznacza zarazem niewykorzystanie potencjału eksportowego, gdyż produkty zaawansowane technologicznie należą do najchętniej nabywanych przez zagranicznych odbiorców.
- + Nieufność we wzajemnych kontaktach pomiędzy przedsiębiorstwami a sektorem nauki.

- + Lokowanie zamówień przedsiębiorstw na badania w ośrodkach konkurencyjnych.
- + Większa innowacyjność gdańskich firm spowoduje wzrost atrakcyjności inwestycyjnej Gdańska jako miejsca dającego wartość dodaną inwestorom.
- + Zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw przełoży się na wzrost atrakcyjności osiedleńczej Gdańska jako miejsca oferującego dobrze płatne i trwałe miejsca pracy, umożliwiające rozwój zawodowy i osobisty. Obecnie niski jej poziom negatywnie wpływa m.in. na wysokość dochodów pracowników, a więc w dużej mierze gdańszczan.
- + Obecność wysokiej klasy uczelni sprzyja osiedlaniu się w Gdańsku utalentowanych studentów i przyciąganiu kadry naukowej.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: WZMACNIANIE POSTAWY PRZEDSIĘBIORCZEJ I KREATYWNOŚCI

- + Rozwój form nauczania przedsiębiorczości i wspierania kreatywności, w tym w ramach zajęć prowadzonych w szkołach.
- + Wzmacnianie postaw przedsiębiorczych.
- + Kształtowanie postaw i kompetencji służących rozwojowi kreatywnej i innowacyjnej gospodarki.
- + Doskonalenie kształcenia kompetencji osobowych i kluczowych.
- + Stworzenie mechanizmu identyfikacji i kształcenia specyficznych kwalifikacji oraz kompetencji zawodowych, np. w kwestii zapotrzebowania na języki obce mniej popularne.
- + Zwiększenia zaangażowania przedsiębiorstw w proces kształcenia zawodowego, poprzez m.in. staże, praktyki itp.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niższy poziom innowacyjności i konkurencyjności gdańskich przedsiębiorstw.
- + Gorsze dopasowanie zasobów pracy do potrzeb gdańskich przedsiębiorstw.
- + Mniejsza liczba powstających przedsiębiorstw (szczególnie innowacyjnych oraz z branż kreatywnych) oraz ich krótsza przeżywalność.

2. REKOMENDACJA: DALSZE UMIĘDZYNARADAWIANIE GDAŃSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

- + Promocja internacjonalizacji działalności gospodarczej gdańskich firm.
- + Wykorzystanie emigracji – relacje z Polonią.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Hamowanie wzrostu konkurencyjności i innowacyjności gdańskich przedsiębiorstw.
- + Utrudnione wejście gdańskich przedsiębiorstw na rynki zagraniczne.
- + Ograniczenie działalności gdańskich przedsiębiorstw wyłącznie do skali kraju.

3. REKOMENDACJA: WSPIERANIE RELACJI BIZNESOWYCH

- + Inicjowanie oraz dbanie o rozwój relacji pomiędzy samymi firmami oraz pomiędzy firmami a sektorem edukacji, nauki, instytucjami otoczenia biznesu i administracją.
- + Otwarcie gdańskich firm na współpracę.
- + „Gdańska biznesowa solidarność”.
- + Tworzenie mechanizmów sieciowania przedsiębiorstw i budowanie lokalnych partnerstw.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niedostateczne wykorzystanie potencjału gdańskich firm skutkujące ich niższą konkurencyjnością.

4. REKOMENDACJA: WSPIERANIE START-UPÓW, ROZWOJU ISTNIEJĄCYCH FIRM ORAZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

- + Wsparcie dla start-upów oraz dla rozwoju istniejących firm (przede wszystkim z branż innowacyjnych).
- + Wsparcie inicjatyw w sektorze ekonomii społecznej.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Zmniejszenie szans na osiągnięcie sukcesu przez start-upy.
- + Negatywny wpływ na konkurencyjność i innowacyjność gdańskich przedsiębiorstw.
- + Spowolnienie rozwoju istniejących firm, w tym również ich wyjścia na zagraniczne rynki.
- + Pogłębianie się problemów społecznych, związanych m.in. z bezrobociem, wykluczeniem społecznym.
- + Brak materializacji wielu potencjalnie zyskowych innowacyjnych pomysłów.

5. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE POZIOMU INNOWACYJNOŚCI GDAŃSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

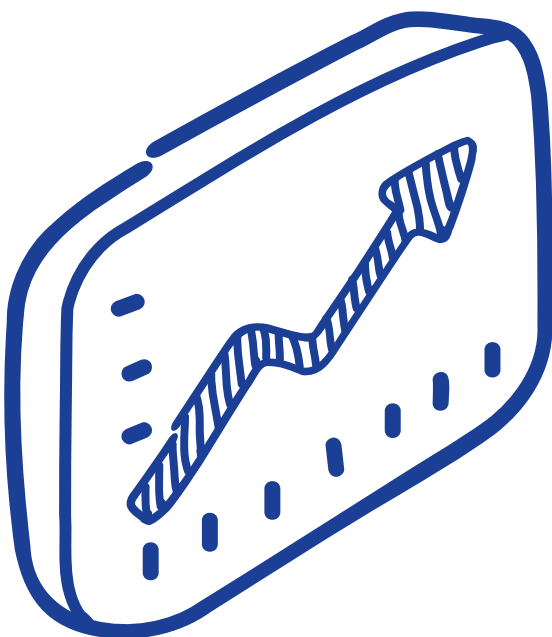
- + Kształtowanie warunków efektywniejszego transferu wiedzy na linii gospodarka-nauka.
- + Podniesienie świadomości przedsiębiorców odnośnie roli innowacyjności w kreowaniu konkurencyjności firm.
- + Tworzenie mechanizmów przekuwania wytwarzanej przez gdańskie firmy wiedzy w gotowe do wdrożenia technologie, procesy lub produkty (komercjalizacja wiedzy).

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak materializacji wielu potencjalnie zyskowych innowacyjnych pomysłów.
- + Negatywny wpływ na konkurencyjność i innowacyjność gdańskich przedsiębiorstw.

+6

Atrakcyjność inwestycyjna

Wprowadzenie

Inwestycje są motorem napędzającym gospodarkę. Ich napływ zależy od atrakcyjności inwestycyjnej, którą buduje zestaw korzyści, jakie dana lokalizacja oferuje potencjalnym inwestorom. W pierwszym rzędzie mają one wymiar finansowy, w postaci odpowiednio wysokiej stopy zwrotu z inwestycji. Jednak w zglobalizowanym świecie konkurencyjne, względem Gdańska, warunki oferuje dużo innych ośrodków miejskich. Dlatego przy ostatecznym wyborze miejsca lokalizacji, znaczenia nabierają korzyści o charakterze społecznym, psychologicznym, czy instytucjonalnym, w tym zdolność samorządu do pomocy w pokonywaniu różnych trudności, jakie pojawiają się w trakcie procesu inwestycyjnego.

Sukces, jakim jest inwestycja – podmiotu nowego albo już działającego zależy więc od:

- twardych czynników lokalizacji takich jak: dostępność i koszt odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, dostępność transportowa, podaż nieruchomości zabudowanych i terenów inwestycyjnych, czy cechy środowiska gospodarczego w postaci obecności sprawnych poddostawców, usług dla biznesu oraz instytucji badawczo-rozwojowych.
- miękkich czynników lokalizacji, w szczególności: starań władz samorządowych, wizerunku miasta, czy dobrych warunków życia.

Diagnoza

1. TEZA: POD WZGLĘDEM NIEKTÓRYCH TWARDYCH CZYNNIKÓW LOKALIZACJI GDAŃSK USTĘPUJE OŚRODKOM KONKURUJĄCYM – KRAKOWOWI, POZNANIOWI I WROCŁAWOWI

Fakty

- + Powyższą tezę dobrze odzwierciedla liczba pracujących, świadcząca o dostępnych zasobach pracy. W Gdańsku w 2011 r. (dane najbardziej precyzyjne – z Narodowego Spisu Powszechnego) było ich 192 tys., podczas gdy w miastach konkurujących – od 249 do 321 tys. Im więcej pracujących tym większe prawdopodobieństwo, że potencjalny inwestor znajdzie odpowiadających jego potrzebom pracowników, co jest jednym z kluczowych czynników powodzenia przedsięwzięcia. Należy jednak zaznaczyć, że inwestorzy biorą pod uwagę Trójmiasto, czy wręcz cały obszar metropolitalny. W porównaniu do ośrodków konkurujących dysponuje ono porównywalnymi zasobami pracy. Podobne do opisanych proporcje dotyczą większości pozostałych twardej czynników lokalizacji. Szanse Gdańska w walce o inwestorów znacznie rosną, w sytuacji, w której prowadzone są wspólne działania z Gdynią, Sopotem i innymi podmiotami z obszaru metropolitalnego.
- + Rzeczywista atrakcyjność inwestycyjna Gdańska, mierzona liczbą dużych inwestycji (wg Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych) jest wyraźnie niższa niż w ośrodkach konkurencyjnych. O ile Trójmiasto, łącznie z 48 inwestorami dorównuje Poznaniowi (50 inwestorów), o tyle Gdańsk, w którym działa 31 podmiotów, jest wyprzedzany przez pozostałe analizowane miasta – w szczególności przez Kraków (66 inwestorów) i Wrocław (64 inwestorów).

Przyczyny

- + Stosunkowo słaba pozycja względem ośrodków konkurujących wynika z ograniczonych korzyści skali (wielkie rynki pracy, poddostawców, zbytu) i aglomeracji (poziom specjalizacji pracy, poddostawców i wyposażenia w infrastrukturę). Uwarunkowania historyczne sprawiły, że Gdańsk, pełni funkcje ośrodka regionalnego łącznie z sąsiadującą Gdynią i Sopotem. W związku z tym, w porównaniu do układów monocentrycznych, ma mniejsze możliwości ekspansji.
- + Przyczyny niższej w stosunku do ośrodków konkurencyjnych, wynikowej atrakcyjności inwestycyjnej są złożone. Dane Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych uwzględniają duże, w sensie kapitałowym, inwestycje. Inwestycje kapitałochłonne są typowe dla przemysłu, a akurat atrakcyjność Gdańska i Trójmiasta, jako rdzenia obszaru metropolitalnego, jest w tym zakresie ograniczona¹. Dalece posunięta deindustrializacja pociągnęła za sobą regres szkół

¹ Hildebrandt A., Nowicki M. (red.), Susmarski P., Tarkowski M., Wandałowski M., Woźniak W., 2013, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

zawodowych oraz zmiany w działalności kooperatorów. Oferta terenów pod inwestycje typowo przemysłowe również jest ograniczona, a doświadczenia z lokalizacji zakładu produkcyjnego

spółki Weyerhaeuser Poland Sp.z.o.o. wskazują na opór ze strony mieszkańców w odniesieniu do lokalizacji przemysłu.

Skutki

- + Podstawowym skutkiem funkcjonowania Gdańska w silnym związku z Gdynią i Sopotem jest ograniczona możliwość prowadzenia skutecznej polityki inwestycyjnej w odniesieniu jedynie do obszaru miasta. Niezbędna jest zatem współpraca w ramach obszaru metropolitalnego.
- + Deficyty w zakresie wewnątrzmetropolitalnej spójności transportowej ograniczają atrakcyjność inwestycyjną Gdańska, gdyż utrudniają inwestorom zlokalizowanym w tym mieście, wykorzystanie zasobów całego obszaru metropolitalnego.
- + Deficyty w zakresie niektórych twardych czynników lokalizacji, ograniczają napływ inwestycji. Oznacza to mniejsze korzyści dla gospodarki miasta, ale także, mniejszy napływ kolejnych inwestorów o ile nie uda się zrekomensować tych deficytów w inny sposób – np. doskonałą obsługą inwestycyjną i poinwestycyjną.

O ile dojazdy do pracy z gmin sąsiadujących bezpośrednio z Gdańskiem są dość powszechne, o tyle z obszarów położonych nawet niewiele dalej, o wiele bardziej sporadyczne.

2. TEZA: OBECNY ATUT TO ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA DLA SEKTORA USŁUG BIZNESOWYCH I FINANSOWYCH

Fakty

- + Gdańsk wraz z całym obszarem metropolitalnym cechuje się wysoką atrakcyjnością inwestycyjną dla sektora usług biznesowych i finansowych, choć odstaje nieznacznie in minus od konkurencyjnych ośrodków². Szczególnie duży dystans dzieli Gdańsk i cały obszar metropolitalny od Krakowa i Poznania, nieco mniejszy od Wrocławia (także łącznie z obszarami metropolitalnym). Z punktu widzenia inwestorów, największą barierą są rosnące koszty pracy.
- + Sektor zatrudnia, głównie w Trójmieście, około 14,5 tys. pracowników w 40 centrach usług biznesowych³. Wg raportu ABSL⁴ stanowią oni (2014 r.) 9% zatrudnionych ogółem w Polsce, co plasuje Trójmiasto na czwartym miejscu w Polsce za Krakowem (24%), Warszawą (17%) i Wrocławiem (16%). Przeciętne zatrudnienie w pojedynczym centrum usług w Trójmieście 244 osoby.

² Hildebrandt A., Nowicki M. (red.), Susmarski P., Tarkowski M., Wandałowski M., Woźniak W., 2013, Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk.

³ http://www.investinpomerania.pl/article/18636_BPOSSC.htm (data dostępu: 20.10.2014)

⁴ Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2014, 2014, Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych w Polsce (ABSL), Warszawa, s. 10.

- + Podstawowe atuty Gdańska i obszaru metropolitalnego w zakresie atrakcyjności inwestycyjnej dla usług finansowych i biznesowych to:
  - dostępność wykwalifikowanych kadr, w szczególności znających języki skandynawskie,
  - dobra dostępność transportem lotniczym, w tym do krajów skandynawskich,
  - znaczna podaż wysokiej klasy powierzchni biurowych.

- + W roku akademickim 2012/2013 w województwie pomorskim studiowało 102 tys. osób. Większość z nich w Trójmieście. Studia ukończyło 28 tys. absolwentów. Głównie grupy kierunków kształcenia to: ekonomia i administracja (6,9 tys. absolwentów), pedagogika (4,5 tys. absolwentów), nauki społeczne (2,6 tys. absolwentów), inżynierjno-techniczne (2,6 tys. absolwentów) oraz medycyna (2,0 tys. absolwentów). Do specyficznych dla Trójmiasta kierunków zaliczyć należy skandynawistykę, niemiecoznawstwo, sinologię, a także kierunki związane z morzem – nawigację, oceanotechnikę i okrętownictwo oraz oceanografię⁵.

- + Dzięki funkcjonowaniu Portu Lotniczego w Gdańsku, miasto to jest bardzo dobrze skomunikowane z najważniejszymi portami lotniczymi Europy i Polski. Pod względem wielkości ruchu pasażerskiego jest to trzecie lotnisko w Polsce. Oferuje 56 połączeń zagranicznych. Szczególnie dobrze rozbudowana jest sieć połączeń z miastami skandynawskimi. Z Gdańska bezpośrednio dolecieć można do Bergen, Kopenhagi, Göteborga, Malmö Sturup, Oslo, Oslo – Rygge, Oslo – Torp, Stavanger, Sztokholmu – Skavsta i Turku. Dzięki inwestycjom infrastrukturalnym i rozwojowi siatki połączeń przybywa korzystających. W 2014 r. lotnisko obsługiwało ponad 3 mln pasażerów. Do 2020 r. będzie ono w stanie obsłużyć 7,5 mln podróźnych⁶.

- + Atutem Trójmiasta jest znaczna podaż powierzchni biurowych. Całkowite zasoby wynoszą ok 0,5 mln m² (2014 r.). Około 200 tys. m² zbudowane zostało w ostatnich pięciu latach. W ciągu najbliższych dwóch lat kolejne 111 tys. m² powierzchni biurowych zostanie oddane do użytku. Zdecydowana większość istniejących i budowanych biurowców położona jest w Gdańsku, w sąsiedztwie głównych arterii komunikacyjnych⁷. Pod względem dostępności wolnej powierzchni w obiektach istniejących i budowanych Trójmiasto wyprzedza Kraków i Poznań, ustępując w tym aspekcie jedynie Wrocławowi. W porównaniu do tych miast wyróżnia się najwyższym odsetkiem pustostanów (14%) i niższymi czynszami (12,5–13,5 €/m²)⁸, co stwarza inwestorom korzystne warunki najmu.

- + Wizerunek Trójmiasta, w tym Gdańska jako ośrodka usług biznesowych i finansowych jest bardzo korzystny. W 2013 r. Trójmiasto otrzymało tytuł „Best City of the Year” dla sektora BPO/SSC (sektor usług dla biznesu). Wyprzedziło pod tym względem wszystkie trzy badane ośrodki konkurujące, które także były nominowane do tej nagrody.

- + Inwestorzy w sektorze usług biznesowych i finansowych ponoszą stosunkowo niskie koszty wejścia – nie inwestują w majątek trwały, który sprowadza się do głównie do sprzętu komputerowego, a powierzchnie biurowe wynajmują na około dekadę. Koszty bezpowrotnie utracone w wyniku decyzji o wyjściu ogniskują się w sferze zasobów pracy.

⁵ Pomorski rynek nieruchomości komercyjnych. Raport 2015, 2015, Colliers International & Invest In Pomerania, Warszawa-Gdańsk, s. 6.

⁶ Tamże, s. 9.

⁷ Tamże, s. 11.

⁸ Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce 2014, 2014, Związek Liderów Sektora Usług Biznesowych w Polsce (ABSL), Warszawa, s. 58-59.

Skutki

- + Inwestorzy stworzyli duży popyt głównie na absolwentów szkół wyższych o kierunkach informatycznych, ekonomicznych i filologicznych, co okazało się korzystne, biorąc po uwagę powszechny charakter edukacji na poziomie wyższym. Rosnący popyt wywindował jednak płace do poziomu, na który nie stać rodzimych małych i średnich przedsiębiorstw z sektora IT. Na tym tle zarysowała się luka podażowa w postaci absolwentów szkół średnich posiadających adekwatne kompetencje do potrzeb pracodawców⁹.
- + Względnie niskie koszty wejścia do Trójmiasta i około dziesięcioletnia perspektywa działalności (kontrakty na wynajem biur) rodzą zagrożenie, że jeżeli pracownicy nie posiadą specyficznych kompetencji i kwalifikacji atrakcyjnych dla pracodawców, to inwestorzy szukać będą kolejnych pojawiających się okazji.

3. TEZA: WYRÓZNIAJĄCE CECHY ŚRODOWISKA GOSPODARCZEGO TO DUŻA ROLA GOSPODARKI MORSKIEJ, TRANSPORTU I LOGISTYKI, ICT ORAZ JUBILERSTWA

Fakty

- + Dużą specjalizacją tj. wysokim udziałem w strukturze gospodarki miasta mierzonym liczbą pracujących w stosunku do udziału w strukturze krajowej gospodarki wyróżniają się branże związane z:
  - przemysłem okrętowym,
  - jubilerstwem,
  - energetyką,
  - wytwarzaniem gazu i dystrybucją paliw gazowych,
  - transportem i logistyką,
  - produkcją zaworów, sprzężarek, łożysk i przekładni mechanicznych, silników (z wyjątkiem silników do pojazdów),
  - oprogramowaniem i technologiami informatycznymi.¹⁰
- + Firmy z wymienionych branż w większości zorganizowane są w klastry. Potrafią bardzo dobrze wykorzystać lokalne przewagi konkurencyjne, a także konkurować i współpracować między sobą, co zapewnia im silną i względnie trwałą pozycję konkurencyjną.
- + Technologie off-shore i portowo-logistyczne zostały uznane za jedną z czterech Inteligentnych Specjalizacji Pomorza¹¹. Służyć mają one bardziej efektywnej ekonomicznie i bezpiecznej dla środowiska eksploracji i eksploatacji zasobów morza. Wsparcie z funduszy europejskich przeznaczone na wsparcie wdrażania innowacji w tym zakresie, może stać się istotnym bodźcem przyciągającym nowych inwestorów.

⁹ Przykładem prób jej zmniejszenia jest program CODE 2.0 realizowany przez Pomorską Fundację Inicjatyw Gospodarczych (<http://pfig.org.pl/>)

¹⁰ Brodzicki T., 2014, Kluczowe i potencjalne motory rozwoju gospodarczego obszaru metropolitalnego, Diagnoza sektorowa w ramach opracowania Strategii Rozwoju Gdańskiego Obszaru Metropolitalnego do 2030 r. (wersja 1), Instytut Rozwoju i IGiPZ PAN, Gdańsk, s. 54.

¹¹ Uchwała Nr: 316/31/15 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 09.04.2015 w sprawie określenia obszarów Inteligentnych Specjalizacji Pomorza oraz podjęcia negocjacji w sprawie porozumień na rzecz Inteligentnych Specjalizacji Pomorza. <http://bip.pomorskie.eu/Article/get/id,15112.html> Szultka S. i inni, 2014, Kreatywny łańcuch. Powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk s. 26,73-74. Szultka S. i inni, 2014, Kreatywny łańcuch. Powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce, Instytut Badań nad Gospodarką

Przyczyny

- + Specjalizacja gospodarcza Gdańska ukształtowała się w toku długoletniego rozwoju, na który wpływ miały dostępne czynniki produkcji, wielkość i struktura popytu lokalnego, strategię

rywalizacji przyjmowane przez firmy oraz władze lokalne, a także cechy środowiska społeczno-gospodarczego – obecność szkół, uczelni oraz społecznego, atrakcyjność osiedleńczą.

Skutki

- + Podmioty tworzące specjalizacje gospodarcze miasta same w sobie stanowią atrakcyjny cel dla inwestorów. Ich obecność wpływa również na atrakcyjność inwestycyjną poprzez podaż towarów i usług, które w swojej działalności wykorzystać może inwestor.

- + Nowi inwestorzy nie są obojętni dla miejskich specjalizacji – mogą je wzbogacać i umacniać, ale również osłabiać.

4. TEZA: MIĘKKIE CZYNNIKI LOKALIZACJI – DUŻY ATUT GDAŃSKA

Fakty

- + Gdańska Agencja Rozwoju Gospodarczego (InvestGDA) jest powstałą w 2008 r., wyspecjalizowaną spółką Miasta Gdańska, odpowiedzialną za zapewnienie dobrze przygotowanych terenów inwestycyjnych, obsługę i wsparcie krajowych oraz zagranicznych inwestorów (nowych i już działających) oraz promocję miasta i regionu metropolitalnego. Agencja dysponuje atrakcyjnymi terenami inwestycyjnymi w Parku Przemysłowo-Technologicznym Maszynowa (51 ha), Parku Przemysłowym Gdańsk-Płonia (70 ha), Pomorskim Centrum Logistycznym (200 ha) oraz Centrum Administracyjno-Usługowym KOGA (8,1 tys. m²). Agencja prowadzi również projekty informacyjne i promocyjne takie jak: Platforma Informacji Gospodarczej BPO/SSS, GLOBBUSTER – narzędzie umożliwiające nawiązywanie

kontaktów i usprawniające codzienną działalność handlową, promocja potencjału gospodarczego w Azji Południowo-Wschodniej (Singapur, Hong Kong, Kuala Lumpur), misje gospodarcze we Francji, USA i Chinach.¹²

- + Invest in Pomerania – samorządowa inicjatywa, której współzałożycielem jest Miasto Gdańsk, a uczestnikiem InvestGDA – „oferuje szerokie wsparcie procesu inwestycyjnego jak i kompleksową opiekę poinwestycyjną”¹³. Według wyników najnowszej certyfikacji Regionalnych Centrów Obsługi Inwestora Invest in Pomerania została oceniona najlepiej w Polsce. Pod uwagę wzięto dotychczasową współpracę przy prowadzonych projektach inwestycyjnych. Przeprowadzono również wizytę certyfikacyjną, podczas

¹² <http://www.investgda.pl/>

¹³ <http://www.investinpomerania.pl/o-nas.html>

której zweryfikowano przygotowanie merytoryczne i techniczne do obsługi potencjalnego inwestora, oceniono także prezentację inwestycyjną regionu dokonaną w języku angielskim.

- + Mieszkańcy Gdańska są zadowoleni z powodu zamieszkiwania w tym mieście – odsetek bardzo zadowolonych wynosi ponad 18%, co stawia Gdańsk na trzecim miejscu wśród dużych miast w Polsce i na drugim wśród ośrodków konkurujących¹⁴.

- + W badaniu jakości życia przeprowadzonym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową 71% mieszkańców Gdańska stwierdziło, że jest raczej zadowolonych lub zadowolonych z okolicy miejsca zamieszkania¹⁵.

Przyczyny

- + Wysoka jakość obsługi inwestorów to konsekwencja indywidualnych działań Gdańskiej Agencji Rozwoju Gospodarczego (InvestGDA), jak i nawiązania oddolnej współpracy samorządów obszaru metropolitalnego, w sytuacji, w której stało się jasne, że dalsze próby wzmacniania atrakcyjności inwestycyjnej poprzez nieskoordynowane i rozproszone działania będą nieskuteczne z jednego zasadniczego powodu – dla inwestora zagranicznego obszar metropolitalny, a w szczególności jego rdzeń to jedno miasto, którego atuty chce wykorzystać w swojej działalności. Inwestorzy oczekują więc pełnej informacji o całym obszarze, jak i pomocy wykraczającej poza standardowe działania gmin. Pogłębianie mechanizmów współpracy metropolitalnej w zakresie zarówno oferty inwestycyjnej, czy standardów obsługi procesów inwestycyjnych stanowi zatem istotny czynnik warunkujący wzajemny rozwój.

- + Przyczyny wysokiego odsetka dobrych ocen miejsca zamieszkania są złożone. Niewątpliwie wpływ na nie ma obiektywnie wysoka atrakcyjność osiedleńcza wynikająca z uwarunkowań przyrodniczych, jak i dziedzictwa kulturalnego, stwarzająca również szerokie możliwości spędzenia czasu wolnego.

¹⁴ Czapiński J., Panek T. (red.) 2013, Diagnoza społeczna 2013. Warunki i jakość życia Polaków, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa, s. 169.

¹⁵ W 2013 r. IBnGR wykonał badanie ankietowe mieszkańców województwa pomorskiego pod kątem szeroko rozumianej jakości życia. Omówienie podstawowych wyników, także w przekroju powiatowym zawarto w: Tarkowski M. i inni, 2013, Atlas jakości życia w województwie pomorskim – III edycja, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. W Gdańsku przeprowadzono 1360 wywiadów.

Skutki

- + W warunkach, w których inwestor ma do wyboru lokalizacje oferujące podobne twarde korzyści lokalizacji, decyzję podejmuje w oparciu o czynniki miękkie.
- + Czynniki miękkie są ważne w budowaniu wysokiej klasy kapitału ludzkiego – dla osób

wykształconych i dobrze zarabiających to istotne kryterium wyboru miejsca do życia. Ponadto, jak pokazuje przypadek kultury może ona być nie tylko atutem wzmacniającym warunki życia, ale także kreatywną działalnością gospodarczą.

5. TEZA: AMBIWALENTNE CECHY POŁOŻENIA – BLISKO MORZA, ALE Z DAŁA OD DUŻYCH POLSKICH MIAST

Fakty

- + Nadmorskie położenie zapewnia doskonały dostęp do „światowego krwioobiegu” gospodarczego, jakim jest morski transport kontenerowy. Dalekowschodni serwis kontenerowy E-65 stawia Gdańsk na wyjątkowej pozycji nie tylko w Polsce, ale w całej Europie Bałtyckiej.
- + W Gdańsku przeładowuje się ponad połowę (60% w 2013 r.) kontenerów w międzynarodowym obrocie morskim w polskich portach. Udział ten wzrósł niezwykle dynamicznie, gdyż w 2009 r., czyli przed uruchomieniem połączenia z Dalekim Wschodem wynosił jedynie 35%. Właściciel Gdańskiego Terminalu Głębokowodnego, obsługującego zdecydowaną większość tych przeładunków i odpowiedzialnego za niemal cały wzrost obrotów, rozpoczął budowę

drugiego nabrzeża. Inwestycja pozwoli zwiększyć zdolności przeładunkowe z obecnego 1,5 mln TEU do nawet 4 mln TEU (w zależności od liczby suwnic przeładunkowych). Inwestycja pozwoli ugruntować bardzo silną pozycję Gdańska wśród portów bałtyckich.

- + Sektor transportu i logistyki jest jedną z ważniejszych specjalizacji gospodarczych miasta.
- + Trójmiasto, w tym Gdańsk, jest położone peryferyjnie względem innych dużych miast Polski. Rozwój infrastruktury transportu łagodzi tę niedogodność, ale jej nie zniweluje, gdyż połączenia między innymi miastami też są modernizowane.

Przyczyny

- + Ekspansja Gdańska w zakresie przeładunku kontenerów była możliwa zarówno poprzez rozbudowę infrastruktury transportowej w kraju, co ułatwiło dostęp do zaplecza portu, inwestycje transportowe w mieście, dzięki czemu wyprowadzenie ruchu z portów stało się łatwiejsze, jak i przez rozwój samego portu, do

którego udało się przyciągnąć bardzo prężnego inwestora.

- + Peryferyjne położenie względem innych dużych miast wynika ze struktury sieci osadniczej, która kształtowała się w toku wielowiekowych przemian społecznych, politycznych

i gospodarczych. Może być ono łagodzone poprzez rozwój infrastruktury transportu, pod warunkiem, że będzie ona zapewniała szybszy

transport w porównaniu do relacji pomiędzy innymi polskimi miastami.

Skutki

- + Dla wszystkich inwestorów ceniących dobrą dostępność transportową w układzie międzynarodowym Gdańsk stanowi atrakcyjną lokalizację.
- + Dla firm, dla których ważna jest łatwość dostarcia do dużych krajowych rynków zbytu lub

współpraca sieciowa z podmiotami z innych polskich miast, dostępność transportowa Gdańska może być niewystarczająca.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: WZMACNIANIE PRZEWAG LOKALIZACYJNYCH W SKALI METROPOLII

- + Zwiększenie podaży terenów inwestycyjnych dla przemysłu i usług.
- + Większa spójność transportowa w celu integracji metropolitalnego rynku pracy.
- + Wspieranie rynku pracy, w tym w ramach współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Gdańsku, instytucjami otoczenia biznesu i pracodawcami.
- + Profilowanie kierunków kształcenia – specjalizacja szkół w określonych kierunkach odpowiadających zmieniającym się potrzebom gospodarki.
- + Forum współpracy, wymiany idei oraz tworzenia wizji i planów rozwoju gospodarczego, skupiające samorządy i przedsiębiorstwa z obszaru metropolii.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak współpracy metropolitalnej w zakresie kształtowania atrakcyjności inwestycyjnej uniemożliwi pełne wykorzystanie wszystkich istniejących przewag lokalizacyjnych. Konkurencyjne, względem innych dużych ośrodków miejskich, korzyści lokalizacji, tj.: duży rynek pracy i zbytu, obecność wyspecjalizowanych poddostawców, czy infrastruktury badawczo-rozwojowej (B+R), kształtują się w skali całego Trójmiasta i jego otoczenia, a nie pojedynczego miasta.

2. REKOMENDACJA: WZMACNIANIE REPUTACJI GDAŃSKA I METROPOLII JAKO OŚRODKA LOKALIZACJI PRZEMYSŁU

- + Rozwój promocji ukierunkowanej na pożądanych inwestorów.
- + Gdański networking – zaangażowanie emigrantów z Gdańska i Pomorza do wzmocnienia wizerunku miasta oraz w celu nawiązywania kontaktów gospodarczych i przyciągania inwestorów.
- + Pogłębianie dialogu z mieszkańcami na temat ich obaw, co do planowanych inwestycji, w szczególności przemysłowych.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Konkurencja o inwestora jest bardzo nasilona i ma międzynarodowy zasięg. Aby przyciągnąć inwestorów nie wystarczy posiadanie obiektywnych atutów. Konieczne jest informowanie o tym potencjalnych inwestorów. Brak takich działań skutkować będzie utratą wielu szans na pozyskanie inwestycji.
- + Zaniechanie prowadzenia dialogu z mieszkańcami na temat inwestycji może skutkować silnym oporem społecznym, który doprowadzić może do znacznej komplikacji procesu inwestycyjnego, a w skrajnym wypadku zatrzymania inwestycji, co bardzo negatywnie wypłynęłoby na wizerunek inwestycyjny miasta.

3. REKOMENDACJA: DOSKONALENIE SYSTEMU OBSŁUGI INWESTORÓW W SKALI METROPOLII KULTURY

- + Podnoszenie standardów i doskonalenie procedur obsługi inwestorów.
- + Podnoszenie standardów i doskonalenie procedur opieki nad istniejącymi podmiotami gospodarczymi.

Konsekwencje zaniechania działań

- + W sytuacji silnej presji ze strony konkurencyjnych lokalizacji niezwłoczne oferowanie potencjalnemu inwestorowi potrzebnych informacji, pomoc w dopełnieniu formalności i nawiązywaniu kontaktów z potencjalnymi partnerami społeczno-gospodarczymi może odegrać decydującą rolę w skłonieniu go do inwestycji. Zaniechanie tego typu działań znacznie zmniejszy prawdopodobieństwo odniesienia sukcesu.
- + Znaczna część inwestycji to reinwestycje w lokalizacji, w której już działa inwestor. Dla inwestorów lokalnych reinwestycja w miejscu prowadzonej działalności jest naturalnym działaniem. Jednak brak adekwatnej pomocy ze strony samorządu, w rozwiązywaniu różnych, bieżących, ale i długofalowych problemów, zniechęci do reinwestowania zysków.

4. REKOMENDACJA: EDUKACJA WZMACNIAJĄCA ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNĄ

- + Doskonalenie kształcenia kompetencji osobowych i kluczowych.
- + Stworzenie mechanizmu identyfikacji i kształcenia specyficznych kwalifikacji oraz kompetencji zawodowych, np. w kwestii zapotrzebowania na języki obce mniej popularne.
- + Zwiększenia zaangażowania przedsiębiorstw w proces kształcenia zawodowego, poprzez m.in. staże, praktyki itp.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Kapitał ludzi to kluczowy czynnik kształtujących przewagę konkurencyjną polskich miast, w tym Gdańska. Zaniechanie działań w zakresie jego wzmocnienia bezpośrednio przełoży się na spadek atrakcyjności inwestycyjnej.

+7

Infrastruktura

Wprowadzenie

Infrastruktura techniczna bezpośrednio określa zarówno warunki życia mieszkańców, jak i prowadzenia działalności gospodarczej. Wpływa więc na atrakcyjność osiedleńczą i inwestycyjną. Wchodzące w jej skład urządzenia, sieci przesyłowe oraz związane z nimi obiekty świadczą usługi dla określonej jednostki przestrzenno-gospodarczej (miasta, dzielnicy itd.).

Obserwowane w Gdańsku procesy demograficzne i urbanizacyjne stanowią wyzwanie dla rozwoju oraz eksploatacji miejskich systemów infrastruktury technicznej. Rozproszenie zabudowy mieszkaniowej na obrzeżach miasta skutkuje koniecznością rozbudowy dróg, sieci przesyłowych, prowadząc do wzrostu kosztów budowy oraz eksploatacji infrastruktury technicznej.

Diagnoza

1. TEZA: GDAŃSK ZNAJDUJE SIĘ W STREFIE ZAGROŻENIA POWODZIOWEGO I PODTOPIENIOWEGO¹

Fakty

- + Zagrożenie miasta różnymi formami powodzi, w tym:
  - zagrożenie podtopieniami nisko położonych obszarów miasta („dolny taras”), które mogą występować w trakcie silnych opadów deszczu na skutek niewłaściwego zagospodarowania terenu oraz braków w infrastrukturze odwodnieniowej;
  - zagrożenie lokalnymi zjawiskami powodziowymi na skutek awarii mechanicznych systemów odwodnieniowych, obsługujących nisko położone, głównie rolnicze obszary miasta;
  - zagrożenie od strony ujściowych odcinków rzek, potoków spływających z wysoczyzny oraz Kanału Raduni;
  - zagrożenie od strony wód Zatoki Gdańskiej.

Przyczyny

- + Niedostateczny zakres infrastruktury odwodnieniowej (w tym liczba zbiorników retencyjnych i przepustowość sieci) na obszarach o dynamicznym rozwoju przestrzennym.
- + Niedostateczna wydajność infrastruktury odwodnieniowej na niektórych obszarach „dolnego tarasu” (w tym pojemność zbiorników retencyjnych).
- + Niedokończony proces realizacji zabezpieczeń przeciwpowodziowych i przeciwpodtopieniowych, głównie w zlewni Kanału Raduni.
- + Niedostateczny stopień spowolnienia odprowadzania wody deszczowej z obszaru opadu.
- + Niewystarczające – w świetle opublikowanych w grudniu 2013 r. map zagrożenia i ryzyka powodziowego – zabezpieczenia przeciwpowodziowe chroniące miasto przed wodami Zatoki Gdańskiej.

Skutki

- + Zagrożenie życia, zdrowia i mienia mieszkańców.
- + Zagrożenie dla stanu oraz funkcjonowania infrastruktury technicznej, w tym zagrożenie dla środowiska (zagrożenie dla stanu podziemnych zasobów wody pitnej).

¹ Pomorski Urząd Wojewódzki, 2010, Plan operacyjny ochrony przed powodzią województwa pomorskiego 2010 r., Gdańsk.

- + Konieczność wprowadzenia zmian w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz uwzględniania granic obszarów zagrożonych powodzią w procesie wydawania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego lub decyzji o warunkach

zabudowy². Efektem będzie ograniczenie powierzchni terenów inwestycyjnych oraz wzrost kosztów realizacji inwestycji wpływające na ograniczenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta.

2. TEZA: GDAŃSK CECHUJE SIĘ WYSOKĄ JAKOŚCIĄ, DOSTĘPNOŚCIĄ I BEZPIECZEŃSTWEM ZAOPATRZENIA W WODĘ I ODBIORU ŚCIEKÓW

Fakty

- + Ponadprzeciętny w odniesieniu do innych aglomeracji stan rozwoju infrastruktury wodociągowej oraz kanalizacyjnej, obsługującej odpowiednio 99,6% oraz 99,1% ludności³.
- + Obecnie 100% wody podawanej do odbiorców spełnia wymogi sanitarne, a 99,8% w całości spełnia pozostałe parametry fizykochemiczne.
- + Zdaniem 48,9% mieszkańców, woda pitna w Gdańsku jest lepsza aniżeli w innych miastach Polski⁴.
- + Korzystnie kształtuje się udział⁵ mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków, sięgający (98,1%).
- + Cena za dostawę wody i odprowadzanie ścieków w Gdańsku (10,59 zł) kształtuje się w okolicach średniej dla 10 największych miast w Polsce. Gdańsk plasuje się na 5 miejscu w tym zestawieniu. W relacji do wszystkich gmin w Polsce – gdzie średnia cena wody i ścieków wyniosła 10,66 zł – jest ona poniżej średniej krajowej⁶.

Przyczyny

- + Poniesiony w ostatnich 10 latach znaczący wysiłek inwestycyjny miasta w zakresie:
  - budowy nowych i modernizacji istniejących ujęć wód podziemnych;
  - rozbudowy systemu połączeń magistralnych i zbiorników retencyjnych wody;
  - rozbudowy sieci kanalizacyjnej;
  - rozbudowy i unowocześnienia procesu technologicznego oczyszczalni.

² W oparciu o mapy zagrożenia powodziowego oraz mapy ryzyka powodziowego udostępnione przez Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej.

³ Założenia Polityki Społeczno-Gospodarczej Miasta Gdańska na 2015 rok. – Program operacyjny Gdańsk Tu Mieszkam – tab. Wskaźniki.

⁴ Raport „Badanie wizerunku firmy GIWK„ – październik 2012.

⁵ Projekt Planu Aglomeracji Gdańsk – Uchwała Sejmiku Województwa Pomorskiego Nr 565/xxVII/13 z 25.02.2013. Odsetek ten dotyczy obszaru obsługiwanego przez oczyszczalnię ścieków Gdańsk-Wschód, w którego skład poza Gdańskiem wchodzi w całości lub w części gminy: Sopot, Żukowo, Kolbudy oraz miasto i gmina Pruszcz Gdański.

⁶ <http://www.cena-wody.pl> (z dnia 15.11.2014 r.).

Skutki

- + Wzrost liczby odbiorców i podwyższenie stopnia dostępności usług wodociągowo –kanalizacyjnych.
- + Polepszenie jakości wody pitnej.
- + Podwyższenie bezpieczeństwa ciągłości dostaw wody.
- + Poprawa jakości oczyszczonych ścieków komunalnych z oczyszczalni skutkująca ograniczeniem ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do Zatoki Gdańskiej do poziomu odpowiadającego wymogom Unii Europejskiej.
- + Zmniejszenie negatywnego wpływu na środowisko poprzez podłączenie do kanalizacji posesji wyposażonych w zbiorniki bezodpływowe.
- + Ze względu na przyjęte priorytety inwestycyjne, w ostatnich 10 latach, ograniczono do niezbędnego minimum zakres modernizacji istniejących sieci wodno-kanalizacyjnej.

3. TEZA: WODY ZATOKI GDAŃSKIEJ ORAZ ZASOBY WÓD POWIERZCHNIOWYCH I PODZIEMNYCH SĄ KLUCZOWYM ELEMENTEM EKOSYSTEMU I WYMAGAJĄ STAŁEJ OCHRONY

Fakty

- + Sieć wodociągowa i kanalizacyjna Gdańska wymaga dalszej przebudowy.
- + Niezadowalający poziom oczyszczania ścieków deszczowych zrzucających do odbiorników.
- + Niewystarczający poziom rozwoju sieci kanalizacji deszczowej oraz przepustowości istniejącej kanalizacji.
- + Zanieczyszczenie gruntu.

Przyczyny

- + Wiek sieci wodociągowej oraz materiały użyte do jej budowy skutkujące wysoką awaryjnością.
- + Nieszczelności sieci kanalizacyjnej wynikające między innymi z długiego okresu użytkowania.
- + Zaszłości historyczne wynikające m.in. z odmiennego w przeszłości podejścia do kwestii oczyszczania ścieków deszczowych⁷. Konieczność oczyszczania jest efektem powiększania się powierzchni terenów zurbanizowanych, wzrostu ilości ścieków, wzrostu stopnia ich zanieczyszczenia.
- + Wieloletnie zaniedbania podmiotów gospodarczych w zakresie gospodarowania odpadami.

⁷ Por. Łyp B., Infrastruktura wodno-ściekowa w planowaniu miast, Wydawnictwo Komunikacji i Łączności Warszawa 2008, str. 109.

Skutki

- + Nieszczelna kanalizacja sanitarna stwarza zagrożenie przedostawania się ścieków do gleby oraz wód podziemnych.
- + Ryzyko pogorszenia jakości podziemnych zasobów wody, związane z obecnością zanieczyszczeń w gruncie.
- + Awarie sieci wodociągowej zwiększające straty wody oraz powodujące zniszczenia w infrastrukturze drogowej oraz uciążliwości komunikacyjne dla mieszkańców.
- + Zanieczyszczenie wód powierzchniowych i wód Zatoki Gdańskiej wodami opadowymi i roztopowymi wskutek niekompletnego i nieefektywnego systemu ich podczyszczania.
- + Awarie sieci wodociągowej zwiększające straty wody oraz powodujące zniszczenia

4. TEZA: JAKOŚĆ POWIETRZA W CZĘŚCI DZIELNIC GDAŃSKA W SEZONIE ZIMOWYM JEST NIEZADOWALAJĄCA

Fakty

- + Wyniki monitoringu jakości powietrza prowadzonego przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska wskazują, iż Gdańsk leży w strefie spełniającej większość standardów jakości powietrza. Wyjątkiem jest przekroczenie normy dobowej pyłu zawieszonego PM₁₀ oraz przekroczenie dopuszczalnych poziomów zanieczyszczeń powietrza benzo(a)pirenem. Warto jednak mieć na uwadze rygorystyczną wartość kryterialną dla benzo(a)pirenu⁸, trudną do utrzymania nie tylko w polskich warunkach. Problem występuje w sezonie grzewczym. Latem zawartość benzo(a)pirenu w powietrzu spada praktycznie do zera⁹.

Przyczyny

- + „Niska emisja” – emisja z kominów palenisk domowych odprowadzających spaliny na niewielką wysokość. Brak efektywnej kontroli gospodarstw domowych w budownictwie indywidualnym w zakresie spalania odpadów.
- + Niewystarczająca efektywność energetyczna budynków.
- + Niewykorzystany potencjał rozwoju miejskiego systemu ciepłowniczego, zarówno w zakresie mocy wytwórczych, jak i możliwości przyłączenia nowych odbiorców (GPEC dostarcza ciepło do 61% istniejących obiektów w Gdańsku) – głównie: Górny Taras, Gdańsk Południe, Gdańsk-Stogi, Dolne Miasto, Nowy Port, Dolny Wrzeszcz, Orunia, Biskupia Górka. Ciepło

8 1 ng/m³ dla stężenia średniego rocznego

9 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku, Raport o stanie środowiska w województwie pomorskim w 2013 r., (str. 42)

systemowe jest atrakcyjnym sposobem zaopatrzenia w ciepło w mieście, ze względu na możliwość ogrzewania budynków i możliwość uzyskiwania ciepłej wody użytkowej w sposób stabilny, pewny i atrakcyjny cenowo.

- + Niedostateczna świadomość mieszkańców o potencjalnych mechanizmach wsparcia

finansowego podłączenia do miejskiego systemu ciepłowniczego i termomodernizacji budynków prywatnych, wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych.

- + W mniejszym stopniu – emisja z zakładów przemysłowych, ciepłowni i elektrociepłowni.

Skutki

- + Negatywne skutki zdrowotne.
- + Wyższe koszty eksploatacji budynków.
- + Obniżona atrakcyjność lokalizacyjna.
- + Obniżony komfort życia wynikający z braku bieżącej ciepłej wody, eksploatacji pieców węglowych oraz zagrożenia wynikającego z eksploatacji pieców gazowych.

5. TEZA: KONIECZNE JEST DALSZE ROZWIJANIE SYSTEMU UTRZYMANIA CZYSTOŚCI I PORZĄDKU W GDAŃSKU

Fakty

- + Czystość jest jednym z najgorzej ocenianych wymiarów wizerunku Gdańska. Blisko ¼ ankietowanych mieszkańców raczej, bądź zdecydowanie się nie zgadza ze stwierdzeniem, iż Gdańsk jest miastem czystym i zadbanym. Mimo, że w strukturze odpowiedzi przeważają noty pozytywne, to inne aspekty zostały ocenione lepiej. Kwestia czystości przestrzeni miejskiej pojawia się również wśród odpowiedzi udzielanych na pytanie otwarte „Z czego w Gdańsku jest Pan(i) niezadowolony(a)?” Problem czystości zasygnalizowało 12,5% respondentów. Częściej niezadowolone budziły: zły stan infrastruktury (30,2%), źle zorganizowana komunikacja miejska (18,5%) oraz sposób zarządzania miastem przez władze (18,5%)¹⁰.
- + Obecna moc przerobowa Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (RI-POK) Szadółki pozwala przetworzyć odpady komunalne wytworzone w Gdańsku oraz 7 innych gminach województwa pomorskiego. Niemniej jednak, działalność zakładu bywa uciążliwa ze względu na okresową emisję odorów, które choć nie zagrażają zdrowiu, to wpływają na obniżenie komfortu życia mieszkańców sąsiednich dzielnic.
- + Niewystarczające moce przerobowe instalacji do zagospodarowania bioodpadów w przyszłości. Zgodnie z szacunkami dla roku 2020 niezbędne będzie zagospodarowanie około 82,5 tys. ton odpadów ulegających biodegradacji.

¹⁰ Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku.

- + Konieczność podwyższenia poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła do 30% w 2018 r. oraz 50% w 2020 r.

Przyczyny

- + Spadek realnego finansowania obszaru utrzymania czystości w mieście.
- + Wynikająca z wymogów unijnych konieczność ograniczenia składowanych odpadów komunalnych ulegających biodegradacji.
- + Ograniczone, na skutek zaniżonych corocznie budżetów, możliwości strategicznego planowania działań.
- + Niewystarczające moce przerobowe instalacji do zagospodarowania bioodpadów.

Skutki

- + Obniżona estetyka przestrzeni publicznej.
- + Niewłaściwe wywiązywanie się samorządu gminnego z realizacji zadań w obszarze gospodarki odpadami.
- + Ograniczona obecność ludzi w przestrzeni publicznej.
- + Narastające zagrożenie dla ekosystemu, zagrożenie zanieczyszczeniem wód gruntowych i powierzchniowych.

6. TEZA: WYSOKIE CENY ENERGII ELEKTRYCZNEJ MOGĄ W NEGATYWNY SPOSÓB WPŁYWAĆ NA ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNĄ ORAZ POGARSZAĆ WARUNKI PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Fakty

- + Ceny energii elektrycznej w Gdańsku należą do najwyższych w Polsce.
- + Obserwuje się systematyczny wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną.

Przyczyny

- + Gdańsk jest uzależniony od dostaw energii realizowanych przez ENERGA OPERATOR S.A. wysokie nakłady inwestycyjne, ENERGA OPERATOR S.A. ma najwyższe ceny za usługę dystrybucyjną.
- + Ze względu na największą w kraju ilość podłączonych odnawialnych źródeł energii oraz

Skutki

- + Rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej i usług komunalnych.
- + Obniżenie atrakcyjności inwestycyjnej i lokalizacyjnej.
- + Ograniczenia rozwoju przemysłu oraz usług w branżach, w których koszty energii oraz pewność dostaw są kluczowe.

7. TEZA: JAKOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ OŚWIETLENIA ULICZNEGO JEST NIEDOSTATECZNA

Fakty

- + Niedoświetlenie ciągów pieszo-rowerowych oraz ulic. Spośród 1460 ulic i ciągów pieszo-rowerowych niemal 21% jest w całości, bądź też w części nieoświetlonych.
- + Niespełna 27% z ponad 35 tys. punktów świetlnych posiada możliwość redukcji mocy w wybranych godzinach (np. od 23:00 do 5:00).

Przyczyny

- + Brak środków finansowych na modernizację starszych typów opraw na oprawy energooszczędne.
- + Brak środków uniemożliwiających sfinansowanie inwestycji w oświetlenie.

Skutki

- + Obniżone poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.
- + Obniżona atrakcyjność komunikacji publicznej, pieszej i rowerowej.
- + Niższa od potencjalnej efektywność energetyczna wpływająca na wysokie koszty oświetlania ulic i ciągów pieszo-rowerowych.

8. TEZA: GDAŃSKIE NEKROPOLIE SĄ PRZEPEŁNIONE

Fakty

- + Stopień zapełnienia największej gdańskiej nekropolii – Cmentarza Łostowickiego, jedynej oferującej możliwość tradycyjnego pochówku, przekracza 95%.
- + Rośnie liczba zgonów mieszkańców Gdańska. W latach 2003-2013 umieralność zwiększyła się o niemal 9%, (do 4,7 tys. zgonów w 2013 r.)¹¹.
- + Należy oczekiwać znaczącego wzrostu liczby zgonów w przyszłości. Przyjmując założenia prognozy demograficznej GUS opracowanej na bazie Narodowego Spisu Powszechnego z 2002 r. oraz zakładając utrzymanie wskaźnika umieralności w grupach wiekowych na poziomie z lat 2009-2013 prognozowana liczba zgonów w 2020 r. przekroczy 5 tys., w 2025 r. sięgnie 5,4 tys., zaś w 2030 r. 5,8 tys. rocznie.

Przyczyny

- + Brakuje terenów, które mogłyby być przeznaczone pod budowę cmentarzy. Lokalizacja nekropolii musi spełniać szereg warunków o charakterze sanitarnym (m.in. odległości od zabudowań, strumieni ujęć wody itd.)¹².
- + Uwarunkowania demograficzne. Przyrost liczby zgonów będący efektem obecnie trwającego procesu starzenia się społeczeństwa i rosnącej od lat średniej długości życia mieszkańców Gdańska.

¹¹ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

¹² Warunki lokalizacji cmentarzy określa szczegółowo rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 r. w sprawie określenia jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze.

- + Archaiczna ustawa regulująca kwestię pochówków¹³. Nielegalne jest przechowywanie urn poza nekropoliami, jak również rozsypywanie prochów (nawet na tzw. „polach pamięci”).
- + Uwarunkowania historyczne przekładające się na postawy wiernych. Do Soboru Watykańskiego II wedle obowiązującego Kodeksu Prawa

Kanonicznego z 1917 r. katolikom zakazywano kremacji zwłok ludzkich.

- + Obecne zalecenia Kodeksu Prawa Kanonicznego, zgodnie z którymi zaleca się grzebanie ciał zmarłych, choć nie wyklucza się również kremacji¹⁴.

Skutki

- + Stosunkowo niska popularność kremacji. Jedynie co trzeci pogrzeb odbywa się w formie kremacji. Co czwarty zaś wiąże się z umieszczeniem prochów w kolumbarium.
- + Prawdopodobne zapełnienie wszystkich cmentarzy w perspektywie 5 lat.
- + Wyższe koszty pochówku tradycyjnego.

9. TEZA: NIEWYSTARCZAJĄCA DOSTĘPNOŚĆ MIESZKAŃ OGRANICZA ATRAKCYJNOŚĆ LOKALIZACYJNĄ MIASTA

Fakty

- + Wg Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. liczba mieszkań faktycznie zamieszkałych w Gdańsku (182,6 tys.) jest niższa od liczby gospodarstw domowych (189,2 tys.). Mierzony w ten sposób deficyt, sięgający 6 tys. mieszkań (około 3,6%), jest niższy, niż w pozostałych polskich aglomeracjach (Poznaniu, Wrocławiu, Krakowie).
- + W 2013 r. liczba mieszkań w Gdańsku przeliczona na 1000 mieszkańców sięgnęła 440,3. Dla porównania w Poznaniu 445,5, we Wrocławiu 459,2 zaś w Krakowie 456,4. Sytuacja

w tym zakresie ulega jednak dynamicznej poprawie. W latach 1995-2013 wartość omawianego wskaźnika wzrosła o 36%, zaś w latach 2009-2013 o niemal 8%; większą dynamiką cechował się jedynie Wrocław¹⁵.

- + Cechą charakterystyczną Gdańska jest wyższa niż w innych miastach przeciętna liczba osób w gospodarstwie domowym (2,41 os. w Gdańsku, zaś: 2,36 os. w Poznaniu, 2,32 os. w Krakowie, 2,29 os. we Wrocławiu), jak również większy odsetek gospodarstw domowych liczących więcej niż 3 osoby (20,1% w Gdańsku, zaś: 19,6%

¹³ Kwestię tę reguluje Ustawa z dnia 31 stycznia 1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych.

¹⁴ Artykuł 1176 paragraf 3 Kodeksu Prawa Kanonicznego brzmi: „Kościół usilnie zaleca zachowanie pobożnego zwyczaju grzebania ciał zmarłych. Nie zabrania jednak kremacji, jeśli nie została wybrana z pobudek przeciwnych nauce chrześcijańskiej”.

¹⁵ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

w Poznaniu, 19,0% w Krakowie oraz 17,3% we Wrocławiu). Trudno powiedzieć na ile powyższa różnica wynika z odmiennego stylu życia (większa liczba dzieci w rodzinach), na ile zaś jest efektem braku dostępności mieszkań (dzieci zamieszkują z rodzicami z przymusu)¹⁶.

- + Liczba zamieszkałych lokali socjalnych w zasobie w 2013 r. wyniosła 968, a w 2014 r. – 1075. Pomimo rosnącej liczby lokali socjalnych, zwiększa

się liczba gospodarstw domowych oczekujących na mieszkanie, która w 2013 r. wyniosła 3429, zaś w 2014 r. 3589¹⁷. W związku z przeorientowaniem systemu pomocy bezdomnym w kierunku świadczenia pomocy (poza instytucjami typu noclegownie) za niewystarczającą należy uznać liczbę mieszkań pozwalających usamodzielniać osoby bezdomne.

Przyczyny

- + Zaszłości historyczne.
- + Niewystarczająca zamożność mieszkańców miasta oraz rozwarstwienie dochodowe społeczeństwa, przekładające się na większe zainteresowanie budownictwem mieszkaniowym w położonych peryferyjnie dzielnicach, jak: Jasień, Ujeścisko-Łostowice, Chełm.¹⁸
- + Niewystarczająca dostępność lokali socjalnych, mieszkań chronionych i wspomaganych.
- + Spekulacja terenami pod zabudowę mieszkalną.
- + Wysoka atrakcyjność lokalizacyjna Trójmiasta, w tym Gdańska zachęca mieszkańców innych województw do nabywania lokali mieszkalnych w charakterze lokaty kapitału. Dodatkowy popyt zewnętrzny ogranicza dostępność lokali dla mieszkańców Gdańska (ilościowo i kosztowo). Zjawisko to można przybliżyć postępując

się relacją liczby mieszkań do liczby mieszkań faktycznie zamieszkałych. Dla Gdańska wskaźnik sięga 107%.¹⁹

- + Obserwowany w ostatnich latach wzrost liczby ludności w wieku 18–44 lata²⁰ determinujący wzrost popytu mieszkaniowego.
- + Zmieniająca się struktura gospodarstw domowych. Rosnący udział gospodarstw jednoosobowych determinuje wzrost popytu mieszkaniowego.
- + Brak atrakcyjnych i dostępnych cenowo lokali w centrum miasta. Badania realizowane w ramach prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus wskazują, iż mieszkańcy, którzy są niezadowoleni z dzielnicy, w której mieszkają, mogąc ją zmienić, najchętniej wybrali by „dolny taras” (Wrzeszcz, Śródmieście, Przymorze).

¹⁶ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

¹⁷ Dane Wydziału Gospodarki Komunalnej, Urzędu Miejskiego w Gdańsku; stan na 31 grudnia danego roku.

¹⁸ Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 15.11.2014, s.23.

¹⁹ Skala występowania zjawiska znacznie odstaje od obserwowanych, jednych z najwyższych w Polsce wartości np. w Sopocie (gdzie omawiana relacja przekracza 113%), czy w Warszawie (117%).

²⁰ W latach 2009-2013 odnotowano wzrost liczby ludności w wieku mobilnym o około 0,7% (za BDL GUS)

Skutki

- + Niższa dostępność mieszkań obniża jakość życia mieszkańców i ogranicza atrakcyjność lokalizacyjną.
- + Ograniczone wpływy budżetowe z tytułu udziału w podatku dochodowym od osób fizycznych.
- + Ograniczona finansowo dostępność mieszkań dla ludzi młodych sprzyja emigracji wpływając niekorzystnie na strukturę demograficzną.
- + Niewystarczająca dostępność cenowa i ilościowa mieszkań na „dolnym tarasie” sprzyja zjawisku „rozlewania się” miasta. Warto tu jednak zaznaczyć, iż liczba mieszkań oddawanych na „dolnym tarasie” dynamicznie rośnie (choć jest nadal znacząco niższa od liczby mieszkań oddawanych na „górnym tarasie”²¹).

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: POPRAWA EFEKTYWNOŚCI ENERGETYCZNEJ, BEZPIECZEŃSTWA ENERGETYCZNEGO ORAZ ZMNIEJSZENIE EMISJI GAZÓW CIEPLARNIANYCH MIASTA I METROPOLII

- + Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych oraz infrastruktury komunalnej.
- + Wzrost efektywności energetycznej oświetlenia ulicznego.
- + Rozwój miejskiego systemu ciepłowniczego.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Wzrost kosztów zużycia energii.
- + Zanieczyszczenie środowiska, w tym przede wszystkim zanieczyszczenie powietrza negatywnie wpływające na zdrowie mieszkańców.
- + Obniżona atrakcyjność lokalizacyjna.

21 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 15.11.2014, s.22 i s 55.

2. REKOMENDACJA: UTRZYMANIE INFRASTRUKTURY NA POZIOMIE NIEOGRANICZAJĄCYM PRAWIDŁOWE FUNKCJONOWANIE SPOŁECZNO-GOSPODARCZE I MOŻLIWOŚCI ROZWOJOWE GDAŃSKA.

- + Przebudowa i rozbudowa infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej.
- + Oświetlenie nieoświetlonych ulic, skwerów, ciągów pieszo-rowerowych.
- + Rozbudowa (rozumiana jako uzupełnienie braków) sieci kanalizacji deszczowej w zagospodarowanych rejonach miasta.
- + Kompleksowy reengineering procesu utrzymania czystości w mieście.
- + Budowa nowego cmentarza.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niewłaściwe wywiązywanie się samorządu gminnego z realizacji zadań w obszarze gospodarki komunalnej oraz dróg i transportu, skutkujące pogorszeniem jakości życia mieszkańców oraz obniżoną atrakcyjnością lokalizacyjną i inwestycyjną.
- + Możliwość zanieczyszczenia wód, na skutek przedostawania się ścieków do gleby oraz wód podziemnych. Niekompletne i nieefektywne podczyszczanie wód opadowych i roztopowych, prowadzące do zanieczyszczenia wód powierzchniowych oraz wód Zatoki Gdańskiej.
- + Nieoptymalne gospodarowanie zasobami wody pitnej.

3. REKOMENDACJA: ZAPEWNIENIE BEZPIECZEŃSTWA PRZECIWPOWODZIOWEGO I PRZECIWPOTOPIENIOWEGO

- + Opracowanie skoordynowanego systemu działań zapobiegawczych.
- + Rozbudowa kanalizacji deszczowej.
- + Zwiększenie retencji powierzchniowej systemu.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Ograniczone bezpieczeństwo przeciwpowodziowe i przeciwpodziemne zwiększające zagrożenie życia oraz mienia.
- + Niewłaściwa realizacja zadań własnych gminy w zakresie kształtowania przestrzeni na terenach zagrożonych powodzią.

4. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE DOSTĘPNOŚCI MIESZKAŃ WE WSZYSTKICH SEGMENTACH RYNKU MIESZKANIOWEGO, SPEŁNIAJĄCE WARUNKI ZRÓWNOWAŻONEGO, RÓWNOMIERNEGO I KOMPAKTOWEGO ROZWOJU MIASTA

- + Rozwój różnych form budownictwa mieszkaniowego, w tym na wynajem.
- + Rewitalizacja i przebudowa istniejącego zasobu mieszkaniowego.
- + Racjonalizacja w gospodarowaniu zasobami gminnymi i TBS.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Ograniczona atrakcyjność lokalizacyjna pogłębiająca proces suburbanizacji, prowadzący w konsekwencji do spadku liczby mieszkańców miasta.
- + Ograniczony dostęp do mieszkań dla osób potrzebujących wsparcia społecznego.
- + Ograniczenie imigracji, skutkujące obniżeniem atrakcyjności inwestycyjnej i pogorszeniem warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

5. REKOMENDACJA: MODERNIZACJA I ROZWÓJ SYSTEMU GOSPODAROWANIA ODPADAMI

- + Rozwój systemów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, zapewniających pozyskanie odpadów nadających się do recyklingu.
- + Edukacja ekologiczna w zakresie zapobiegania powstawaniu odpadów, właściwego postępowania z odpadami oraz odzysku i recyklingu.
- + Rozwój instalacji do sortowania selektywnie zebranych odpadów, instalacji do przetwarzania bioodpadów oraz instalacji do przekształcania odpadów.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Narastające zagrożenie dla ekosystemu, zagrożenie zanieczyszczeniem wód gruntowych i powierzchniowych.
- + Niewłaściwe wywiązywanie się samorządu gminnego z realizacji zadań w obszarze gospodarki odpadami.

6. REKOMENDACJA: OCHRONA ŚRODOWISKA

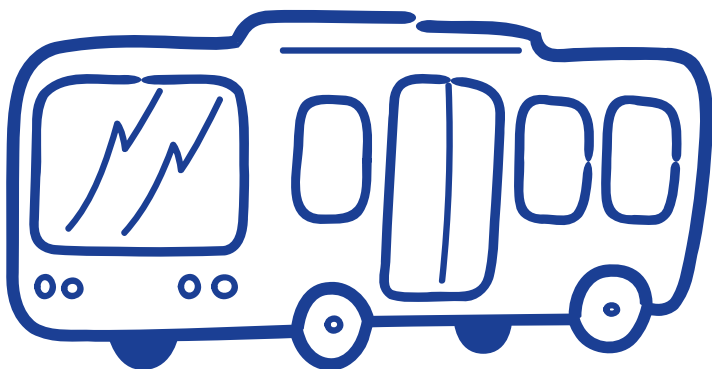
- + Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych oraz wód Zatoki Gdańskiej.
- + Edukacja ekologiczna.
- + Ograniczenie emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Pogorszenie stanu środowiska przyrodniczego skutkujące nasileniem negatywnego oddziaływania na zdrowie mieszkańców.
- + Pogorszenie stanu środowiska przyrodniczego skutkujące pogorszeniem środowiskowych warunków życia, w szczególności w zakresie zamieszkania i rekreacji, skutkujące obniżoną atrakcyjnością lokalizacyjną i niższą jakością życia.

+8

Mobilność i transport

Wprowadzenie

Możliwość sprawnego, komfortowego a zarazem bezpiecznego poruszania się po mieście pieszo oraz za pomocą transportu publicznego jest jednym z czynników wpływających na jakość życia mieszkańców. Często jednak oferta komunikacyjna miasta przegrywa z transportem samochodowym, który w poczuciu użytkowników bywa bezpieczniejszy, bardziej komfortowy lecz przede wszystkim szybszy. Konsekwencją są m.in. korki na drogach, zanieczyszczenie miast czy niezdrowy tryb życia, z którego z którego eliminowana jest nawet najbardziej podstawowa forma aktywności fizycznej, jaką jest spacer.

Mieszkańcy coraz częściej odbywają podróże poza granice administracyjne miasta. Oczekują dobrego skomunikowania nie tylko wewnątrz, ale i z regionem, najważniejszymi miastami Polski oraz zagranicą. Dostępność transportowa jest również podstawowym czynnikiem decydującym o atrakcyjności inwestycyjnej oraz warunkach prowadzenia działalności gospodarczej.

Dostępność transportowa jest problemem szczególnie ważnym dla osób niepełnosprawnych, seniorów, opiekunów z małymi dziećmi. O ile tabor transportu miejskiego stał się już tym użytkownikom przyjazny, to jednak dostępność przystanków, poruszanie się na terenie węzłów komunikacyjnych, rozkłady połączeń dostępność miejsc docelowych (instytucji, ośrodków, przychodni) wymaga systematycznej poprawy.

Diagnoza

1. TEZA: GDAŃSK TAK SAMO PRZYJAZNY DLA TRANSPORTU PUBLICZNEGO, JAK I SAMOCHODU

Fakty

+ Mieszkańcy Gdańska wydają się doceniać potrzebę priorytetowego traktowania transportu publicznego oraz rowerowego względem indywidualnego transportu samochodowego. Wydaje się jednak, że przekonanie to mimo wszystko ma charakter deklaracyjny. Badania w zakresie mobilności wskazują na: dobrze oceniany transport publiczny, dobre warunki dla transportu pieszo, dogodne warunki dla ruchu rowerowego oraz dla ruchu samochodowego. Ocena warunków dla ruchu samochodowego jest nieznacznie gorsza od oceny

transportu publicznego¹. Z kolei uczestnicy debaty poświęconej mobilności w Gdańsku najlepiej ocenili warunki korzystania z samochodu (choć nie uzyskały one bezwzględnie wysokiej oceny – 5,3/10)². W tym kontekście nie dziwi wzrost z poziomu 466 w 2009 r. do 523 w 2013 r. liczby samochodów osobowych na 1000 mieszkańców³. Wskaźnik ten jest jednak nieznacznie wyższy niż w Krakowie oraz niższy niż we Wrocławiu i Poznaniu, gdzie wolniejsze jest również tempo jego wzrostu.

Przyczyny

+ Zauważalny jest brak priorytetów w zakresie rozwoju różnych form transportu. Z jednej strony prowadzone są inwestycje w transport publiczny i rowerowy, a z drugiej budowane są wielopasowe arterie komunikacyjne przebiegające przez centra dzielnicowe miasta. Trójmiasto posiada dogodne warunki do poruszania się samochodem osobowym, co nie sprzyja popularyzacji transportu publicznego wśród mieszkańców. Pod względem przepustowości dróg Gdańsk wyróżnia się pozytywnie spośród innych aglomeracji w Polsce. Średnia prędkość

przejazdu samochodem w godzinach szczytu przez miasto (38 km/h) jest wyższa niż w Poznaniu (35 km/h) czy Wrocławiu (32 km/h)⁴. Spośród grupy siedmiu kluczowych miast w Polsce, Gdańsk wypada najlepiej pod kątem czasu straconego w korkach oraz kosztu dla kierowców poniesionych z tego tytułu. Średni czas tracony w korkach wynosi 14:46 min, zaś roczny koszt korków dla gdańszczanina – kierowcy wynosi 49% średniego miesięcznego wynagrodzenia. W nagorzej ocenionym pod tym względem Wrocławiu koszt korków sięgnął 88% przeciętnych

1 Atlas jakości życia w województwie pomorskim III edycja, Gdańsk 2014, www.monitoring.ibngr.pl, str. 63

2 Raport z debaty z grupami osób uczestniczących w procesie budowy Strategii Rozwoju Gdańska 2030 Plus

3 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny.

4 Komornicki T., Rosik P., Opracowanie strategii rozwoju gdańskiego obszaru metropolitalnego do roku 2030, diagnoza sektorowa, Infrastruktura transportowa OM na tle uwarunkowań przestrzennych, str. 26.

zarobków. Co więcej sytuacja w tym zakresie ulega poprawie, mimo wzrostu liczby samochodów zarejestrowanych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W latach 2011-2014 średni czas spędzony w korkach uległ skróceniu o 6 min. Spośród 7 miast, w których prowadzono badania tylko w Gdańsku liczba „wąskich gardeł” znacząco się zmniejszyła (z 11 w 2011 r. do 6 w 2014 r.). Może się to wiązać z realizowanymi w ostatnich latach inwestycjami drogowymi.

- + Występowanie efektu barierowego polegającego na utrudnieniu lub całkowitym uniemożliwieniu przejścia dla pieszych w poziomie jezdni, powstałego w skutek tworzenia ulic wielopasowych w mieście.
- + „Nieoptymalność” (możliwość lepszego dopasowania) połączeń wewnętrznych ZTM oraz połączeń ZTM z SKM oraz transportem miejskim z innych okolicznych gmin.

- + Nienajlepsza jakość funkcjonowania węzłów przesiadkowych, co wydłuża przejście między środkami transportu publicznego.
- + Społeczeństwo jest przyzwyczajone do pewnych zachowań w zakresie środków poruszania się po mieście; preferowany jest indywidualny transport samochodowy i marginalizowana aktywność fizyczna (spacery, jazda na rowerze).
- + Nie formułuje się niepopularnego przekazu uświadamiającego, iż na obecnym etapie rozwoju infrastruktury transportowej zdecydowane usprawnienie transportu publicznego, rowerowego czy pieszego może wiązać się z pogorszeniem warunków dla indywidualnego transportu samochodowego. Wynika to w pewnym stopniu z wymienionych wyżej przyzwyczajzeń. Istnieje obawa, że przekaz taki mógłby się spotkać z dużą dezaprobatą mieszkańców.

Skutki

- + Wzrost znaczenia indywidualnego transportu samochodowego.
- + Pogarszający się stan zdrowia mieszkańców będący wynikiem coraz bardziej zanieczyszczonego powietrza, jak również niższej aktywności ruchowej.
- + Wydłużenie czasu oraz kosztów dojazdów ogółem.
- + Niższe od optymalnego bezpieczeństwo komunikacyjne.
- + Rosnące zróżnicowania społeczne. Transport publiczny ma charakter egalitarny; czas podróży pasażerów komunikacji publicznej na tej samej trasie nie jest warunkowany poziomem zamożności. Poprawa warunków dla indywidualnego transportu samochodowego sprzyja tylko części zmotoryzowanych mieszkańców.
- + Wraz z rozwojem infrastruktury kolejowej warunkującej przejazdy międzyregionalne, jak również nowych trendów w zakresie dzielenia czy wypożyczania samochodów istnieje możliwość wzrostu dochodów rozporządzalnych ludności spowodowanych brakiem konieczności posiadania lub (samodzielnego) użytkowania pojazdu.
- + Korzystanie z samochodu jest równoznaczne z mniejszą obecnością mieszkańców w przestrzeni publicznej. Niewykorzystana możliwość w zakresie budowy kapitału społecznego oraz wzrostu bezpieczeństwa.
- + Wysokie koszty budowy i utrzymania infrastruktury drogowej.

2. TEZA: KONIECZNOŚĆ POPRAWY JAKOŚCI, CZYSTOŚCI I ZIMOWEGO UTRZYMANIA INFRASTRUKTURY DROGOWEJ (W TYM CHODNIKÓW I TRAS ROWEROWYCH)

Fakty

- + Zdaniem mieszkańców Gdańska stan infrastruktury drogowej utrzymuje się na dostatecznym poziomie (ocena 3,24 w skali od 1 do 6). Najniższe wyniki dotyczyły stanu i jakości nawierzchni dróg (ocena 2,67 w skali od 1 do 6), przejezdności ulic (2,98) oraz ich odśnieżania (2,99). Lepiej oceniono stan, jakość i dostępność infrastruktury rowerowej (3,75) oraz stan i jakość chodników (3,04)⁵.
- + W toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus, przeprowadzone badania mieszkańców wskazały ponad 41% grupę osób dostrzegających potrzebę rozwoju infrastruktury drogowej wewnątrz miasta. Był to najczęściej wskazywany obszar wśród priorytetów rozwojowych miasta⁶.
- + Przegląd stanu technicznego dróg ujawnia wysoki, sięgający 34,6% stopień ich zdekapitalizowania. Problem dotyczy w szczególności dróg gminnych (39,4%), powiatowych (23,8%) oraz wojewódzkich (21,3%). W mniejszym stopniu obecny jest również w przypadku dróg krajowych (12,4%) oraz wewnętrznych 3,1%⁷.

Przyczyny

- + Niewystarczające środki finansowe na utrzymanie infrastruktury drogowej.
- + Oddawanie do użytkowania nowych inwestycji oraz zwiększanie powierzchni dotychczasowych obiektów (wrasta zarówno długość, jak i powierzchnia obiektów wymagających utrzymania).
- + Ograniczone, na skutek zaniżonych corocznie budżetów, możliwości strategicznego planowania działań. Przygotowywany co roku budżet na odśnieżanie miasta jest zbyt niski. Ostateczne wydatki znacząco przekraczają zaplanowane kwoty co utrudnia optymalne planowanie usług⁸.
- + Brak elektronicznego nadzoru usług, ułatwiającego nadzór gminy nad zleconymi usługami w zakresie utrzymania czystości oraz ocenę jakości realizacji.
- + Niedostateczna świadomość właścicieli nieruchomości w zakresie swoich obowiązków związanych z utrzymaniem czystości oraz ograniczony nadzór nad realizacją tego obowiązku.

5 „Jakość Życia w Gdańsku”; Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych Uniwersytetu Gdańskiego na zlecenie Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Gdańsk 2014 r.

6 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku.

7 Wg informacji Zarządu Dróg i Zieleni w Gdańsku.

8 Ustawa o finansach publicznych zakazuje działań przewyższających wysokości środków budżetowych.

Skutki

- + Pogorszenie bezpieczeństwa pieszych, rowerzystów oraz użytkowników komunikacji publicznej i samochodów.
- + Zmniejszona obecność ludzi w przestrzeni publicznej.
- + Wzrost kosztów eksploatacji pojazdów.
- + Pogorszona estetyka przestrzeni publicznej.

3. TEZA: NIEJEDNOZNACZNE OCENY TRANSPORTU PUBLICZNEGO W GDAŃSKU

Fakty

- + Co piąty mieszkaniec Gdańska źle ocenia organizację komunikacji miejskiej, co było drugą najczęstszą odpowiedzią w pytaniu o to, z czego mieszkańcy są najbardziej niezadowoleni. Rozwój transportu publicznego (40% wskazań) jest również wymieniany jako drugi najważniejszy aspekt do realizacji w kontekście rozwoju Gdańska w perspektywie najbliższych 15 lat⁹. Świadczy to o niedoskonałości funkcjonowania obecnego systemu transportowego.
- + Wysoka jakość taboru komunikacji miejskiej: 100% autobusów i ponad 75% tramwajów, to pojazdy niskopodłogowe.
- + Duży udział osób oceniających zarówno pozytywnie i negatywnie wybrane aspekty funkcjonowania komunikacji miejskiej w Gdańsku, w tym: punktualność pojazdów (oceny pozytywne stanowiły 56% wskazań, negatywne 22%), częstotliwość kursowania (adekwatnie 43% i 31%), czas podróży (55% i 19%) oraz czystość w pojazdach (58% i 18%)¹⁰.
- + Wśród osób korzystających regularnie z komunikacji miejskiej, które w ciągu ostatnich 5 lat zmieniły środek transportu (23% korzystających), najczęstsza zmiana dotyczyła przejścia z transportu zbiorowego na samochód osobowy (43,8%). Odwrotny stan wskazało jedynie 25,1% ankietowanych¹¹.
- + W ostatnich latach nastąpił wzrost liczby pasażerów w transporcie zbiorowym z poziomu 148 mln w 2009 roku do 171 mln w 2014 r.)¹²

⁹ Postrzeżenie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku.

¹⁰ Urząd Miejski w Gdańsku, Zarząd Transportu Miejskiego „Zadowolenie pasażerów z komunikacji miejskiej w Gdańsku w 2014 r.”, lipiec 2014 r.

¹¹ „Jakość Życia w Gdańsku”; Pracownia Realizacji Badań Socjologicznych Uniwersytetu Gdańskiego na zlecenie Urzędu Miejskiego w Gdańsku, Gdańsk 2014 r.

¹² Dane Zarządu Transportu Miejskiego w Gdańsku.

Przyczyny

- + „Nieoptymalność” (możliwość lepszego dopasowania) połączeń ZTM oraz połączeń ZTM z połączeniami SKM oraz transportem miejskim w metropolii.
- + Nienajlepsza jakość funkcjonowania węzłów przesiadkowych, co wydłuża przejście z jednego środka transportu publicznego do innego. Lepsza sieć komunikacyjna skłoniłaby około 15% mieszkańców niekorzystających z komunikacji miejskiej do zmiany przyzwyczajzeń¹³.
- + Nieakceptowalne przez część mieszkańców koszty transportu publicznego. Z badań ankietowych realizowanych w trakcie prac nad Strategią Gdańsk 2030 Plus wynika, iż tańsze bilety przyciągnęłyby 20,9%¹⁴ mieszkańców Gdańska niekorzystających z komunikacji miejskiej do zmiany przyzwyczajzeń w tym zakresie.
- + Brak należytej współpracy na poziomie samorządowym m.in. w zakresie dopasowywania taryfikatora oraz połączeń systemów transportu publicznego poszczególnych gmin z SKM.

Skutki

- + Niższy od pożądanego udział osób korzystających z transportu zbiorowego.
- + Konsekwencje tożsame dla wskazanych w tezie wcześniejszej.

4. TEZA: ZAGROŻONA PRZEPUSTOWOŚĆ PODSYSTEMU TRANSPORTU TOWAROWEGO GDAŃSKA ORAZ GDAŃSKIEGO OBSZARU METROPOLITALNEGO

Fakty

- + Obserwowany w ostatnich latach relatywnie wysoki wzrost obrotów ładunkowych w portach Gdańsk (19%) oraz Gdyni (32%), w tym przeładunków kontenerów (adekwatny wzrost w tych latach w Gdańsku 137% i Gdyni 75%)¹⁵.
- + Planowany 2,5-krotny wzrost możliwości przeładunków kontenerowych w trójmiejskich portach. (z 2 mln TEU w 2013 r. do 5 mln TEU w 2025 r.)¹⁶.

¹³ Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, s. 48.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Dynamika za lata 2010-2014 obliczona na podstawie statystyk zamieszczonych na stronach internetowych Portu Gdańsk oraz Portu Gdynia.

¹⁶ <http://www.port.gdynia.pl/pl/wydarzenia/aktualnosci/237-nabrzeze-gocinne-w-rekach-zarzadu-morskiego-portu-gdynia-s-a>.

Przyczyny

- + Niewystarczająca skala inwestycji w infrastrukturę kolejową, poprawiająca dostępność portów morskich nie idąca w parze z ich tempem rozwoju.
- + Niewystarczająca przepustowość sieci kolejowej dla transportu towarowego.
- + Wzrost znaczenia przewozów kolejowych w obsłudze morskich terminali kontenerowych.

Skutki

- + Ograniczenie dostępu do torów dla przewozów towarowych przekładające się na niższe tempo rozwoju portów w Gdańsku i Gdyni.
- + Ograniczenie możliwości dalszego rozwoju branży transportu i logistyki.
- + Ograniczenie konkurencyjności portów aglomeracji oraz wzrost kosztów przewozów w głąb kraju.
- + Prawdopodobny wzrost przewozów kontenerów transportem samochodowym.

5. TEZA: GDAŃSK CORAZ LEPIEJ SKOMUNIKOWANY Z POLSKĄ I Z ZAGRANICĄ

Fakty

- + Wraz z realizacją kolejnych inwestycji infrastrukturalnych poprawia się dostępność transportowa Gdańska w układzie międzynarodowym. Dzięki rozwijającej się sieci połączeń lotniczych m.in. z Monachium, Kopenhagą, Frankfurtem podróże długodystansowe realizowane są za pośrednictwem europejskich hubów. Tylko w ciągu 2014 r. przełożyło się to na 16% wzrost liczby pasażerów odprawionych, co daje drugi wynik (zaraz za Modlinem) w skali kraju.
- + Gdańsk jest coraz lepiej skomunikowany z najważniejszymi polskimi miastami, w tym ze stolicą.
- + Modernizacja linii kolejowej E65 znacząco poprawiła czas przejazdu pociągiem w relacji Warszawa-Gdańsk, który spadł z poziomu 4h 46 min. w 2013 r. do 2h 58 min. w grudniu 2014 r.¹⁷
- + Dzięki uruchomieniu Pomorskiej Kolei Metropolitarnej i lepszemu skomunikowaniu Gdańska, aglomeracji Trójmiasta i przylegających powiatów podniesie się ich spójność społeczna i gospodarcza.

Przyczyny

- + Realizowane inwestycje w infrastrukturę transportową poprawiły dostępność transportową w układzie międzynarodowym oraz międzyregionalnym.
- + Obecna sieć autostrad łączy Gdańsk z siecią autostrad europejskich.
- + Najważniejsze inwestycje objęły swym zasięgiem infrastrukturę:
  - drogową (A1, S7, S6),
  - kolejową (E65) oraz
  - lotniskową (rozbudowa portu lotniczego).

Skutki

- + Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej oraz rozwój przedsiębiorczości.
- + Lepsze wewnętrzne skomunikowanie dzielnic Gdańska.
- + Skanalizowanie transportu drogowego i kolejowego celem odciążenia wybranych (odcinków) dróg przekładające się na wzrost jakości życia mieszkańców Gdańska, jak i okolic.

6. TEZA: DUŻO POWIĄZAŃ METROPOLITALNYCH O CHARAKTERZE SPOŁECZNO-GOSPODARCZYM PRZY NIEWYSTARCZAJĄCEJ INTEGRACJI TRANSPORTU PUBLICZNEGO

Fakty

- + Gdańsk jest najważniejszym elementem metropolitalnego rynku pracy. Do Gdańska dojeżdża ponad 37,5 tys. mieszkańców z pozostałych powiatów województwa. W liczbie tej dominują mieszkańcy Gdyni (7,8 tys.), powiatu gdańskiego (7,1 tys.), wejherowskiego (4 tys.), kartuskiego (3,4 tys.), tczewskiego (3,2 tys.) oraz Sopotu (2,2 tys.). Jednocześnie ponad 12,1 tys. gdańszczan dojeżdża do pracy do innych powiatów województwa, głównie do Gdyni (4,8 tys.), Sopotu (2,8 tys.) oraz powiatu gdańskiego (1,9 tys.)¹⁸. Znacząca jest również skala przepływu osób i towarów związana z innymi funkcjami pełnionymi przez Gdańsk w metropolii. Wprowadzenie biletu metropolitalnego jest jednym z etapów na drodze do pełnej integracji systemów komunikacji publicznej w Trójmieście. Pomimo gęstej sieci powiązań społeczno-gospodarczych, jakimi cechuje się Trójmiasto i sąsiadujące z nim gminy, nie są one zintegrowane na najwyższym z możliwych poziomów.

Przyczyny

- + Niewystarczająca integracja organizacji systemów transportu publicznego na poziomie metropolii.
- + Niekorzystna i skomplikowana struktura właścicielska PKP SKM w Trójmieście, utrudniająca wdrożenie jednolitych rozwiązań taryfowych dla kolei i transportu autobusowego¹⁹.

Skutki

- + Niższy udział transportu zbiorowego w podróżach ogółem w obszarze metropolitalnym ze wszystkimi negatywnymi konsekwencjami w obszarze mobilności, zdrowia czy gospodarki ponoszony zarówno przez mieszkańców Gdańska jak i metropolii.

Rekomendacje kierunkowe

Wdrożenie Programu powinno opierać się o zintegrowane podejście i lepszą współpracę metropolitalną.

1. REKOMENDACJA: POPRAWA WARUNKÓW DLA RUCHU PIESZEGO I ROWEROWEGO

- + Działania zachęcające mieszkańców do poruszania się pieszo lub na rowerze, w tym działania związane z poprawą czystości przestrzeni publicznej i jej dostępności dla osób z trudnościami w poruszaniu się.
- + Działania zniechęcające mieszkańców do korzystania z samochodów.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Pogorszenie bezpieczeństwa komunikacyjnego, skutkujące niższą jakością życia.
- + Pogarszający się stan zdrowia mieszkańców będący wynikiem coraz bardziej zanieczyszczonego powietrza, jak również niższej aktywności ruchowej.
- + Mniejsza obecność mieszkańców w przestrzeni publicznej.

¹⁹ Komornicki T., Rosik P., Opracowanie strategii rozwoju gdańskiego obszaru metropolitalnego do roku 2030, diagnoza sektorowa, Infrastruktura transportowa OM na tle uwarunkowań przestrzennych, str. 18

2. REKOMENDACJA: ZWIĘKSZENIE ATRAKCYJNOŚCI TRANSPORTU PUBLICZNEGO

- + Zwiększanie atrakcyjności transportu publicznego w wymiarze m.in. czasowym, jakościowym oraz bezpieczeństwa podróży.
- + Gęstsza siatka połączeń oraz nowe trasy/połączenia.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niska atrakcyjność komunikacji publicznej może prowadzić do spadku jej udziału w przewozach z wszelkimi negatywnymi konsekwencjami, w szczególności w obszarze: transportu, gospodarki oraz zdrowia publicznego. Dotyczy to w szczególności:
  - wzrostu kosztów transportu oraz wydłużenia czasów przejazdów,
  - pogorszenia mobilności mieszkańców, którzy nie korzystają z samochodów,
  - zmniejszenia liczby mieszkańców w przestrzeni publicznej oraz spadku bezpieczeństwa,
  - wzrostu zanieczyszczenia środowiska, hałasu ulicznego.

3. REKOMENDACJA: UTRZYMANIE I ROZWIJANIE INFRASTRUKTURY KOMUNIKACYJNEJ ZGODNIE Z PRIORYTETAMI STRATEGICZNYMI MIASTA I METROPOLII

- + Poprawa jakości, czystości i zimowego utrzymania dróg.
- + Budowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej.
- + Zwiększanie dostępności transportowej Gdańska.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Ze względu na znaczenie sektorów: przemysłu, logistyki, transportu i turystyki, rozwój gospodarczy Gdańska jest w istotny sposób warunkowany rozwojem infrastruktury transportowej. Brak inwestycji mających na celu poprawę dostępności komunikacyjnej należy postrzegać jako fundamentalną barierę rozwojową zarówno Gdańska, jak i metropolii.

4. REKOMENDACJA: INFORMOWANIE, EDUKOWANIE ORAZ WŁĄCZANIE MIESZKAŃCÓW W KREOWANIE POLITYKI TRANSPORTOWEJ MIASTA

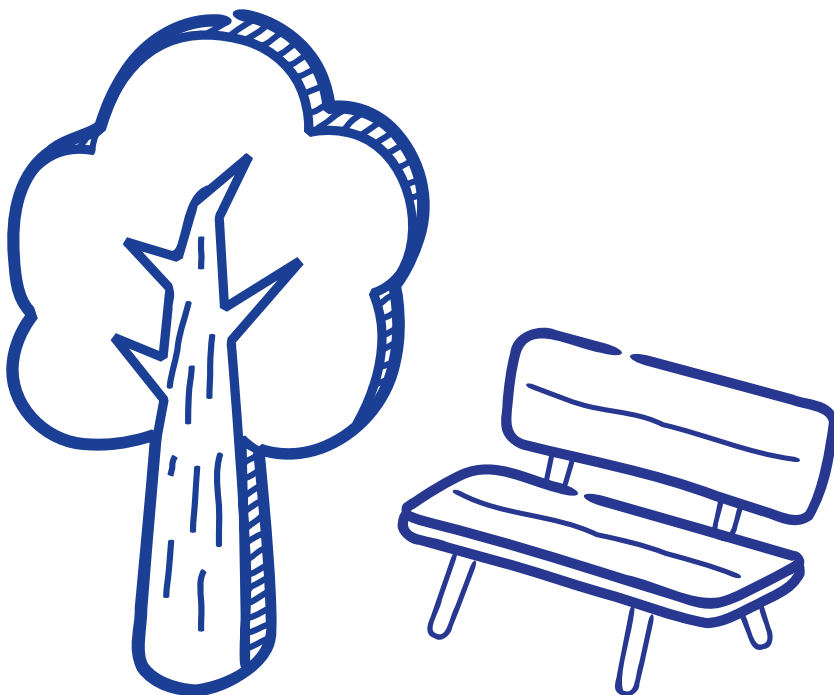
- + Działania zachęcające do korzystania z komunikacji miejskiej, rowerowej, pieszej oraz łączenia tych form transportu dla realizacji podróży.
- + Działania zwiększające partycypację społeczną w procesach planistyczno-inwestycyjnych z zakresu transportu.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak działań w sferze edukacji, informacji i dialogu utrudni zmianę modelu poruszania się po mieście, w którym dominują samochody osobowe, zaś transport publiczny, ruch pieszy, rowerowy są znacznie mniej popularne. Wprowadzanie zmian w modelu transportowym może napotkać zdecydowany sprzeciw mieszkańców i zakończyć się niepowodzeniem.

+9

Przestrzeń publiczna

Wprowadzenie

Dostępność przestrzeni publicznej jest warunkiem koniecznym dla prawidłowego funkcjonowania każdej społeczności, a w szczególności miejskiej, charakteryzującej się zagęszczonymi przestrzeniami prywatnymi i quasi-publicznymi. Przestrzeń publiczna umożliwia nie tylko funkcjonowanie lokalnej społeczności w wymiarze fizycznym, ale przede wszystkim w sferze informacji, jak i umożliwiając bezpośrednio, zaplanowane i spontaniczne interakcje między ludźmi. W prawidłowo funkcjonującej przestrzeni publicznej zachodzą ważne procesy budujące zaufanie, dialog i kreatywność. Umożliwia również spędzanie wolnego czasu w sposób atrakcyjny dla jej użytkowników.

Diagnoza

1. TEZA: PRZESTRZEŃ PUBLICZNA NIE JEST W WYSTARCZAJĄCY SPOSÓB NASYCONA USŁUGAMI PUBLICZNYMI

Fakty

- + W toku prac nad założeniami do Strategii Rozwoju Miasta Gdańsk 2030¹ Plus mieszkańcy wskazywali na potrzeby, które wiążą się z dostępnością do usług publicznych. Wymieniono następujące kwestie:
  - więcej imprez kulturalnych oraz miejsc kontaktu z kulturą i sztuką w różnych dzielnicach miasta,
  - lepszy dostęp do żłobków i przedszkoli,
  - szkoły i biblioteki jako ośrodki aktywności mieszkańców (dostępne w godzinach dogodnych dla mieszkańców),
  - lepszy dostęp do usług medycznych i programów profilaktycznych,
  - lepszy dostęp do obiektów sportowych i rekreacyjnych,
  - więcej lokalnych miejsc spotkań (w tym domów sąsiedzkich),
  - lepszy dostęp do urzędów poprzez ich decentralizację i rozwój e-administracji,
  - zdecydowanie bardziej zrównoważony transport (większe znaczenie transportu publicznego oraz ruchu pieszego i rowerowego).
- + W latach 2010-2013 nastąpił wyraźny wzrost liczby prywatnych żłobków i przedszkoli, szczególnie w „nowych”² dzielnicach Gdańska³. Z punktu widzenia mieszkańców, wzrost dostępności tego typu obiektów może być jednak ograniczony z uwagi na wyższe koszty, jakie wiążą się z korzystaniem z placówek niepublicznych (mimo dotacji).
- + Miasto ma niewielki wpływ na dostępność usług medycznych – w zasadzie może jedynie przeznaczać tereny pod nowe placówki. W latach 2010-2013 powstały dwie placówki podstawowej opieki zdrowotnej (w dzielnicy Oliwa i Chełm), a trzecia (w dzielnicy Kokoszki) jest w trakcie realizacji⁴. Na faktyczną dostępność wpływa jednak rodzaj i charakter usług zakontraktowanych przez Narodowy Fundusz Zdrowia.
- + Biuro Rozwoju Gdańsk wskazuje⁵, że mimo licznych realizacji obiektów sportowo rekreacyjnych dla mieszkańców (nowa siedziba Gedanii, boiska Orlik i Junior, osiedlowe siłownie

1 Wołkowiński P. (red.), 2013, Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańsk 2030 Plus: Mieszkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s.6-12.

2 Dzielnice „stare” to Oliwa (Oliwa Dolna, Oliwa Górna), Śródmieście (Orunia-Olszynka, Siedlce, Śródmieście), Wrzeszcz (Brętowo, Brzeźno, Piecki-Migowo, Wrzeszcz Dolny, Wrzeszcz Górny, Zaspą). Do dzielnic „nowych” zaliczono Południe (Chełm, Jasień, Szadółki, Maćkowy, Św. Wojciech, Zakoniczyn, Łostowice) i Zachód (Klukowo-Rębiechowo, Kokoszki Mieszkaniove, Kokoszki Przemysłowe, Matarnia-Złota Karczma, Osowa-Barniewice).

3 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańsk w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańsk, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostęp 10.11.2014, s.35-36.

4 Tamże.

5 Tamże, s. 26-27.

na wolnym powietrzu, rekreacyjne wykorzystanie sąsiedztwa niektórych zbiorników retencyjnych), nadal istnieje duże zapotrzebowanie

na tego typu obiekty, o czym świadczą liczne wnioski do budżetu obywatelskiego.

Przyczyny

- + Zmieniająca się struktura popytu na usługi publiczne, która wynika z przemian demograficzno-społecznych (np. starzenie się społeczeństwa, wejście w wiek reprodukcyjny pokolenia wyżu demograficznego z lat 1975-85).
- + Zmiany w stylu życia przyczyniające się do wzrostu zapotrzebowania na miejsca do uprawiania sportu, rekreacji i spędzania czasu wolnego.
- + Wszystkie powyższe przyczyny powodują potrzebę rozwoju nowych usług, jak i relokacji dotychczas funkcjonujących – wymaga to znacznych nakładów finansowych, co powoduje, że proces transformacji jest zbyt wolny w stosunku do zmieniających się potrzeb.

Skutki

- + Obniżona satysfakcja z miejsca zamieszkania. Choć 55% gdańszczan jest zadowolonych z dzielnicy, w której mieszka, to pozostali chcieliby zamieszkać w innych częściach miasta. Najczęściej wymieniali oni dzielnice: Wrzeszcz Dolny, Przybrzeże Wielkie, Śródmieście i Wrzeszcz Górny. Jako najważniejszy powód wyboru tych dzielnic wskazywano dobrą lokalizację⁶. Nie można jednoznacznie wskazać, co respondenci rozumieją pod tym pojęciem – chodzi jednak o sąsiedztwo różnych obiektów, w tym usług publicznych.
- Deficyt usług publicznych jest szczególnie odczuwalny w „nowych” dzielnicach miasta.
- + Konieczność dojazdu do oddalonych obiektów, co zabiera czas i kosztuje, tym samym mając wpływ na życie rodzinne i budżet domowy, zwiększa natężenie ruchu drogowego, emisję zanieczyszczeń i hałasu, wpływa na stan zdrowia (mniej zachęt dla zdrowego stylu życia).

6 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 12–13.

2. TEZA: TRADYCYJNE HANDLOWE ULICE I PLACE SĄ MNIEJ KONKURENCYJNE NIŻ CENTRA HANDLOWE, CO ZMNIJSZA ATRAKCYJNOŚĆ PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Fakty

- + W latach 2010–2013 kontynuowany był trend dynamicznego rozwoju wielkopowierzchniowych obiektów handlowych polegający na wzmacnianiu i rozbudowie już istniejących lokalizacji, jak i budowie w nowych miejscach. Obiekty skupione są w Centralnym Paśmie Usługowym (dzielnice Śródmieście, Wrzeszcz, Oliwa) oraz w Zachodnim Paśmie Handlowo-Usługowym (wzdłuż Obwodnicy)⁷.
- + Obserwuje się, że najlepiej funkcjonują obiekty największe lub położone w skupiskach, szczególnie wielkomiejskie centra handlowe położone w najbardziej prestiżowych lokalizacjach. Pojedyncze obiekty tracą na znaczeniu⁸.
- + Obserwuje się wzmożony trend rozszerzania oferty ośrodków handlowych o inne usługi takie, jak: gastronomia, kultura, biura, multikina, usługi zdrowia, rekreacji, gabinety odnowy biologicznej, szkoły językowe, artystyczne i inne⁹.
- + Wraz z rozwojem największych centrów handlowych powstają placówki o mniejszych powierzchniach sprzedażowych w bezpośrednim sąsiedztwie terenów mieszkaniowych. Inwestorami są m. in. sieci handlowe dotychczas prowadzące duże i średnie obiekty¹⁰.
- + Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), w 2013 r. w Gdańsku funkcjonowało 12 hipermarketów (sklepy o powierzchni sprzedażowej od 2,5 tys. m² prowadzące sprzedaż produktów żywnościowych i nieżywnościowych częstego zakupu głównie w systemie samoobsługowym) i 86 supermarketów (sklepy o powierzchni sprzedażowej od 400 do 2499 m²)¹¹.
- + O ile w stosunku do 2008 r. liczba hipermarketów nie uległa zmianie, o tyle liczba supermarketów wzrosła o 30 obiektów.
- + Liczba stałych punktów sprzedaży drobnotalicznej na targowiskach stałych wynosiła w 2013 r. 507 i w stosunku do 2008 r. nie uległa istotnym zmianom.

Przyczyny

- + Centra handlowe są bardzo atrakcyjne dla klientów. Łatwo dojechać i zaparkować, a bardzo duża liczba sklepów i innych punktów usługowych pod jednym dachem, wielokrotnie wybór i ułatwia jednorazowy zakup szerokiego asortymentu dóbr konsumpcyjnych. Ponad 86%

7 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostęp 10.11.2014, s.34-35.

8 Tamże.

9 Tamże.

10 Tamże.

11 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks, data dostępu 09.11.2014

gdańszczan uważa, że Gdańsk to dobre miejsce do robienia zakupów¹². Biorąc pod uwagę znaczenie centrów handlowych, można przypuszczać, że tak korzystne opinie formułowane są w znacznej mierze w oparciu o ich działalność.

- + Z uwagi na wysoką atrakcyjność dla klientów, centra handlowe to dochodowa inwestycja, dlatego są chętni do otwierania kolejnych.
- + Oferta centrum handlowego jest szczegółowo zaplanowana. Działają w nim placówki mające przyciągać jak najwięcej klientów oraz takie, które dzięki dużej ich liczbie mogą sobie pozwolić na specjalizację. Dzięki temu w centrum handlowym może współistnieć np. kilkanaście sklepów obuwniczych, o nieco odmiennej ofercie, co zwiększa ich łączną atrakcyjność dla klienta.
- + W centrach handlowych tworzone są przestrzenie quasi-publiczne. Alejki i niewielkie place,

fontanny i inne elementy małej infrastruktury stanowią często oprawę dla wydarzeń rozrywkowych czy kulturalnych. Jest to konkurencja dla oferty przestrzeni publicznej.

- + Oferta tradycyjnych ulic i placów jest w znacznej mierze efektem gry rynkowej o nieruchomości usługowe funkcjonujące w tych miejscach. Nie jest więc zharmonizowana, a czasami wręcz ulega przesunięciu w stronę jednego rodzaju działalności, który w danym momencie jest w stanie zaoferować najwyższe stawki za wynajem nieruchomości (np. 25 lat temu – kantory, 15 lat temu – placówki telefonii komórkowej, 5 lat temu – placówki bankowe). Przy ulicy i placu nie zawsze daje się zaparkować, placówki są mniej liczne i różnorodne oraz bardziej rozproszone (w tym rozdzielone ruchliwą jezdnią), a w złą pogodę przemieszczanie się między nimi jest uciążliwe.

Skutki

- + Konkurencja ze strony centrów handlowych powoduje, że tradycyjne główne oraz osiedlowe ulice i place handlowe tracą na znaczeniu. Skutkiem tego jest ucieczka najbardziej aktywnych użytkowników mających wpływ na specyfikę miejsca i działania aktywizujące. W efekcie dla pozostałych mieszkańców przestają one być atrakcyjne.
- + Część funkcji przestrzeni publicznej z powodzeniem przejmują właśnie centra handlowe. Nie spełniają jednak one cech przestrzeni publicznej. Swoboda zachowań nie jest w nich ograniczana jedynie ogólnymi przepisami prawa, ale także przez dodatkowe regulacje właścicieli.

Ponadto aranżacja wewnątrz centrów handlowych jest jednym z zabiegów marketingowych mających zwiększyć sprzedaż, a sama architektura często stanowi jedynie bezosobowe tło dla konsumpcji¹³.

- + Duża rola centrów handlowych nie pozostaje bez wpływu na rynek pracy – w centrach powstaje dużo nowych miejsc pracy, ale też nasilona konkurencja powoduje ich likwidację w innych miejscach handlowych i usługowych. Zmieniające się kanały zaopatrzenia omijają często lokalnych pośredników (hurtownie) i producentów. Zyski centrów handlowych

12 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 28.

13 Bejnarowicz K., 2007, Centrum handlowe nowej generacji jako nowe centrum miasta, [w:] A. Majer (red.) Socjologia miasta. Nowe dziedziny badań, Wydawnictwo, Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 162.

w ograniczonym stopniu są reinwestowane w lokalną gospodarkę.

- + Upadek małych sklepów i innych punktów usługowych może osłabiać lokalne społeczności, w których pełnią one ważną funkcję integracyjną.

- + Centra handlowe z łatwo dostępnymi parkingami, są istotnymi „generatorami ruchu” samochodowego.

3. TEZA: PROCES DEGRADACJI STARYCH STRUKTUR ZURBANIZOWANYCH ORAZ ROZPOCZĘTE PROCESY REWITALIZACJI

Fakty

- + W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego¹⁴ wskazano na istnienie obszarów problemowych szczególnie mocno dotkniętych skumulowanymi zjawiskami degradacji zabudowy i infrastruktury technicznej, spowodowanych zapaścią gospodarczą i wynikającymi z niej problemami społecznymi. W efekcie tych zjawisk, omawiane obszary cechują się:
  - niskim poziomem wykształcenia mieszkańców,
  - niskim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców,
  - wysokim stopniem wykluczenia społecznego i biedy,
  - trudnymi warunkami mieszkaniowymi,
  - zanieczyszczonym środowiskiem,
  - dużą liczbą obiektów o wartościach kulturowych będących w złym stanie technicznym, położonych w obszarze wpisanym do rejestru zabytków lub objętych ochroną konserwatorską,
  - złym stanem technicznym istniejącej zabudowy,
- niedostatecznym wyposażeniem w sieci lub złym stanem urządzeń infrastruktury technicznej.
- + Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego¹⁵ wskazano następujące obszary wymagające rewitalizacji: Biskupią Górkę, Dolne Miasto, Stare Przedmieście, Orunię, Angielską Groblę i Długie Ogrody, Dolny i Górny Wrzeszcz, Brzeźno, Jelitkowo, Św. Wojciech, Nowy Port, Grodzisko, Letnicę, Starą Oliwę, Przeróbkę, kolonie Żeńcy i Uroda. Tereny te są położone w starych strukturach zurbanizowanych z zazwyczaj uwarunkowaną historycznie zabudową.
- + W latach 2010-2013 przeprowadzono działania rewitalizacyjne w czterech z piętnastu wymienionych obszarów położonych w Nowym Porcie, Letnicy, Dolnym Wrzeszczu i Dolnym Mieście¹⁶. Zgodnie z istotą rewitalizacji, przeprowadzone działania nie ograniczały się jedynie do inwestycji infrastrukturalnych, ale obejmowały

14 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gdańska, Biuro Rozwoju Gdańska, <http://www.brg.gda.pl/pokaz.php?artykul=studium>, data dostępu 10.11.2014, s. 126.

15 Tamże, s. 227.

16 Skrócony opis najważniejszych działań rewitalizacyjnych w wymienionych dzielnicach zawarto w: Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010–2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 10.11.2014, s.39-40.

również działania społeczne (np. aktywizację zawodową, integrację społeczną oraz programy zdrowotne i edukacyjne skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży).

- + W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego¹⁷ wymieniono również grupę kilkunastu obszarów zagrożonych lub dotkniętych problemami degradacji. Wśród nich dominują obszary powojennych monostruktur mieszkaniowych, często określane potocznie jako blokowiska. Zdiagnozowane i najczęściej powtarzające się problemy tych obszarów to m.in.: brak zróżnicowanej oferty mieszkaniowej, jednolitość strukturalna istniejącej tkanki mieszkaniowej, pogarszający się stan techniczny budynków, niska jakość przestrzeni, niewielka identyfikacja mieszkańców z miejscem zamieszkania, niewystarczający dostęp do

terenów rekreacyjnych i usług wyższych szczebli, niewystarczająca liczba miejsc parkingowych. Niekiedy pojawia się też nieefektywne zarządzanie zasobem mieszkaniowym, nieracjonalne podziały własnościowe i pogłębiające się problemy związane z nowymi wydzieleniami gruntów przynależnych do istniejących budynków. Jednocześnie wspomniane blokowiska charakteryzują się pozytywnymi cechami zagospodarowania, stwarzającymi szanse na poprawę jakości życia i zamieszkania w dotychczasowej strukturze funkcjonalno-przestrzennej ze względu na korzystne (centralne) położenie w strukturze miasta, dostęp do rozwiniętych systemów transportu publicznego, niskie intensywności zabudowy, dobre wyposażenie i znaczne rezerwy w istniejących obiektach usług podstawowych.

Przyczyny

- + Przyczyny degradacji wskazanych obszarów miasta wynikają między innymi z realizacji inwestycji w zakresie innych potrzeb publicznych. Należy zauważyć, że problem stanowi nie tyle historyczny charakter budynków, ale ich stan techniczny i układ funkcjonalny odbiegający od potrzeb użytkowników oraz wymogów bezpieczeństwa.
- + Niektóre fragmenty zabudowy powstawały w sposób chaotyczny i częściowo prowizoryczny. Wszystkie te obszary, niezależnie od stanu wyjściowego, ulegały systematycznej degradacji w okresie PRL-u. Był to efekt dalece niewystarczających nakładów odtworzeniowych, a także lokalizacji zakładów przemysłowych

w ich sąsiedztwie. Powodowało to powolną, ale długotrwałą selektywną emigrację części mieszkańców.

- + W okresie transformacji ustrojowej proces degradacji trwał nadal. Restrukturyzacja doprowadziła do utraty pracy części mieszkańców, a tym samym źródeł ich utrzymania, co szczególnie dotknęło omawiane obszary. Pogarszający się poziom życia sprzyjał dezintegracji społecznej i nasileniu patologii. W takich warunkach, możliwości, jak i chęć dbania o najbliższe otoczenie zostały ograniczone. Selektywny odpływ ludności trwał nadal.

¹⁷ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gdańska, Biuro Rozwoju Gdańska, <http://www.brg.gda.pl/pokaz.php?artykul=studium>, data dostępu 10.11.2014, s. 277.

Skutki

- + Skutkiem wskazanych negatywnych zmian społeczno-gospodarczych była daleko posunięta degradacja tkanki mieszkaniowej i infrastruktury, osłabienie więzi społecznych, bezrobocie, które spowodowały utrwalenie się obszarów biedy. Skala zjawiska jest tak poważna, że wymaga skoordynowanych i skumulowanych działań na wszystkich trzech płaszczyznach – infrastrukturalnej, społecznej i gospodarczej.
- + Degradacja tkanki mieszkaniowej i infrastruktury szła w parze z upadkiem jakości przestrzeni publicznych, brakiem prężnie działających usług, terenów zielonych i rekreacyjnych. Nasilenie zaś patologii społecznych dodatkowo

pozbawiło przestrzeń publiczną zróżnicowanego spektrum użytkowników i obniżyło jakość życia mieszkańców.

- + O sukcesie podejmowanych działań rewitalizacyjnych świadczy przede wszystkim trwała integracja społeczna i aktywizacja zawodowa, która jest konieczna, aby nie doprowadzić do ponownej degradacji infrastruktury i tkanki mieszkaniowej. Do barier i przeszkód, które mogą zakłócać sprawnemu procesowi rewitalizacji, należy między innymi niesprzyjający klimat społeczny, a także czynniki zewnętrzne, jak np. popyt na pracę.

4. TEZA: POZA WYBRANYMI CZĘŚCIAMI, PRZESTRZEŃ MIASTA JEST MAŁO ESTETYCZNA

Fakty

- + W toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus mieszkańcy wskazywali na potrzeby, które wiążą się z estetyzacją¹⁸. Wymieniono następujące kwestie:
  - ograniczenie liczby banerów reklamowych i billboardów,
  - opracowanie zasad estetycznych, które gwarantowałyby jak najlepsze samopoczucie mieszkańców w danej dzielnicy,
  - zagwarantowanie w planowaniu przestrzennym aspektów estetycznych,
  - poprawa estetyki terenów zielonych.
- + W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego¹⁹ wskazano na następujące problemy obniżające estetykę miasta:
  - zaniedbanie i niski standard większości terenów przydomowych w dawnych zasobach komunalnych,
  - przejawy zniekształceń architektury przez pozbawione kultury i jakości, fragmentaryczne dobudowy i przebudowy, np. nadbudowy dachów, wymiany stolarki, przybudówki, a w wypadku nowych realizacji, zwłaszcza indywidualnych jednorodzinnych, szukanie

18 Wołkowiński P. (red.), 2013, Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańska 2030 Plus: Mieszkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s.6-12.

19 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gdańska, Biuro Rozwoju Gdańska, <http://www.brg.gda.pl/pokaz.php?artykul=studium>, data dostępu 10.11.2014, s. 20.

za wszelką cenę indywidualizacji formy budynku przez uduziwnione, obce i dysharmonizujące elementy w elewacjach,

- niedostateczne urządzenie przestrzeni publicznej poza najbardziej podstawowymi przestrzeniami w zabytkowych rejonach miasta – chaotycznie rozmieszczone tymczasowe kioski i pawilony handlowo-usługowe,

o nieciekawej, przypadkowej, wzajemnie nieskoordynowanej formie, wykonane z tandetnych materiałów.

- + Poprawa estetyki przestrzeni publicznej została wskazana przez 21% gdańszczan, jako istotny obszar działania na nadchodzące 15 lat²⁰.

Przyczyny

- + Niewystarczające regulacje prawne.
- + Przy ograniczonych środkach finansowych, inwestorzy skupiają się na funkcjonalności obiektów, spychając kwestie estetyczne na dalszy plan.
- + Wysoka dochodowość reklam zewnętrznych, co powoduje, że właściciele nieruchomości są zainteresowani ich eksponowaniem.
- + Brak wystarczającej świadomości, że sposób, w jaki wykorzystywana jest prywatna

nieruchomość wpływa na kształt przestrzeni publicznej. Skutkuje to nietolerancją względem prawnych ograniczeń gospodarowania nieruchomościami lub wręcz łamaniem prawa w tej materii oraz trudnościami we współdziałaniu na rzecz kształtowania przestrzeni publicznej.

- + Brak powszechnej edukacji publicznej w dziedzinie wartości estetycznych, architektonicznych, urbanistycznych i krajobrazowych.

Skutki

- + Degradacja walorów architektonicznych i urbanistycznych.
- + Brak harmonii wizualnej.
- + Obniżenie atrakcyjności przestrzeni publicznej.
- + Spadek poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania, miastem.

²⁰ Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 39

5. TEZA: ATUTEM GDAŃSKA SĄ TERENY ZIELONE, JEDNAK NIE W PEŁNI WYKORZYSTYWANE

Fakty

- + Tereny zielone, czyli lasy i tereny zieleni urządzonej, łącznie zajmują 20% powierzchni Gdańska (2012 r.)²¹. Atutem miasta jest różnorodność tych terenów – od położonych w pasie nadmorskim, przez ulokowane na krawędzi Wysoczyzny Kaszubskiej, po obszary położone już na jej wierzchołku.
- + W toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus²² mieszkańcy wskazywali na następujące potrzeby:
  - adaptacja podwórek na przyjazne miejsca stwarzające warunki do integracji wspólnot,
  - wzmoczenie dbałości o obszary zielone (Pas Nadmorski, Trójmiejski Park Krajobrazowy, mniejsze obszary zlokalizowane w dzielnicach),
  - zagospodarowanie nieużytków,
  - utrzymanie i poprawa estetyki i walorów użytkowych przestrzeni zielonych.
- + Zagospodarowanie terenów zielonych i rekreacyjnych zostało wskazane przez 22% gdańszczan, jako istotny obszar działania na nadchodzące 15 lat²³.
- + W latach 2010-2013 utworzono następujące ponadosiedlowe założenia parkowe: Kozacza Góra, Park Chirona, Zieleniec Wileńska, Zieleniec przy ul. Kielnieńskiej. Ponadto rozpoczęto pracę nad zespołem parkowo-rekreacyjnym Jar Wilanowski. Kontynuowano rewitalizację parku w Brzeźnie oraz zagospodarowano nowy fragment Parku im. r. Reagana²⁴. Powstały również liczne siłownie pod chmurką oraz zagospodarowano zbiorniki retencyjne.

Przyczyny

- + Zagospodarowaniu terenów zielonych sprzyjają różnorodne warunki przyrodnicze, pozwalające na ciekawe aranżacje.
- + Zmieniający się tryb życia mieszkańców, w którym aktywność fizyczna odgrywa coraz większą rolę (choć nadal za małą) tworzy popyt na tereny rekreacyjne.

21 Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks, data dostępu 09.11.2014.

22 Wołkowiński, P. (red.), 2013, Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańska 2030 Plus: Mieszkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 6–12.

23 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s. 39.

24 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, data dostępu 10.11.2014, s. 29.

Skutki

- + Poprzez zagospodarowanie terenów zielonych i rekreacyjnych podniesiona zostaje atrakcyjność przestrzeni publicznej, a przez to atrakcyjność zamieszkania i jakość życia, co ma przełożenie np. na atrakcyjność inwestycyjną.
- + Stworzone zostają lepsze warunki dla rekreacji i prowadzenia zdrowego stylu życia, który ma

decydujący wpływ na stan zdrowia. W efekcie inwestycje we wszelkie działania na rzecz zdrowego stylu życia, przynoszą oszczędności w postaci ograniczenia kosztów medycyny naprawczej.

6. TEZA: SYSTEM PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO NIE POZWALA W PEŁNI NA TWORZENIE ŁADU PRZESTRZENNEGO

Fakty

- + Gdańsk jest jednym z liderów w zakresie pokrycia terenu miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. W 2015 r. objęte było nimi 63,5% powierzchni miasta²⁵.
- + Uchwalone plany miejscowe umożliwiły rozwój budownictwa mieszkaniowego. W latach 2002-2013 przybyło 38 tys. mieszkań. Liczba ludności Gdańska nie uległa w tym okresie istotnym zmianom – z 461 653 do 461 531 osób²⁶.
- + Dokonane inwestycje zredukowały deficyt mieszkań (mierzony w najprostszy sposób – liczba mieszkań w stosunku do gospodarstw domowych) z poziomu 14% w 2002 r do 3% w 2011 r.
- + Rezerwy terenowe pozwalają na budowę 65 tys. mieszkań (60% w „nowych” dzielnicach), co pozwoli na zaspokojenie potrzeb mieszkańców²⁷.

Przyczyny

- + Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy do obowiązków gminy. Realizują one politykę przestrzenną gminy tworząc podstawy prawne do tworzenia zagospodarowania przestrzennego przyjaznego

dla użytkowników indywidualnych (mieszkańcy, turyści) oraz podmiotów gospodarczych. Potrzeba ich uchwalania była szczególnie pilna z powodu unieważnienia planów stworzonych w oparciu o przepisy ustawy o planowaniu

²⁵ Biuro Rozwoju Gdańska.

²⁶ Według Narodowego Spisu Powszechnego 2002 oraz 2011, Główny Urząd Statystyczny.

²⁷ Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, data dostępu 10.11.2014, s.65.

przestrzennym, która weszła w życie w 1984 r. Uchwalanie nowych planów pozwala zabezpieczyć tereny pod przyszłe funkcje publiczne. Jest to ważne, bo brak planów nie zamyka drogi inwestorom. W takiej sytuacji budują oni w oparciu o warunki zabudowy, co z punktu widzenia kształtowania ładu przestrzennego²⁸ jest niekorzystne, gdyż powstająca w ten sposób zabudowa jest efektem jednostkowych decyzji, a nie kompleksowego działania. W praktyce uchwalane plany, nie mogą zupełnie abstrahować od ustaleń planów unieważnionych. Zgodnie z trendami panującymi w latach 80 XX w. zakładano dynamiczny rozwój miasta, w związku z czym pod zabudowę przeznaczono bardzo rozległe tereny. Wycofanie się z tych ustaleń w nowych planach, mogłoby skutkować falą roszczeń odszkodowawczych na rzecz właścicieli z tytułu obniżenia wartości nieruchomości. Byłoby to bardzo poważne obciążenie dla budżetu miasta.

- + Stworzenie alternatywy dla zamieszkania w sąsiednich gminach podmiejskich, gdzie koszt kupna/wybudowania jest znacznie niższy niż w „starych” dzielnicach, wymagało zaoferowania tańszych mieszkań w dzielnicach „nowych” – położonych dalej od centrum i słabiej skomunikowanych.
- + Inwestowanie na nowych terenach jest łatwiejsze niż na zabudowanych. Bariery dla inwestycji w „starych” dzielnicach to: trudne do likwidacji stany istniejące (ogródki działkowe, garaże, substandardowa zabudowa) nieuregulowane stany własności, protesty mieszkańców i organizacji pozarządowych, wyższe koszty inwestowania (ceny gruntów, konieczność przebudowy infrastruktury, droższe technologie).

Skutki

- + Znaczna podaż, stosunkowo tanich mieszkań, w „nowych” dzielnicach odwróciła część mieszkańców od wyprowadzenia się z Gdańska do gmin sąsiednich. Dzięki temu Gdańsk utrzymał liczbę ludności na stałym poziomie.
- + Udostępnienie nowych terenów pod inwestycje generuje bardzo poważne koszty uzbrojenia terenu i budowy niezbędnej infrastruktury transportowej.
- + Dopasowanie podaży usług publicznych (przedszkola, szkoły, ośrodki zdrowia, policja, straż pożarna, transport publiczny) do zmieniającego się popytu (migracje ludności z dzielnic „starych” do „nowych”) generuje wysokie koszty i wymaga czasu. Z tego powodu w „nowych” dzielnicach przez długi czas utrzymuje się deficyt tych usług.
- + Duże odległości i niedostatecznie rozwinięty transport miejski sprzyja masowemu wykorzystaniu samochodów, co pociąga za sobą straty czasu na dojazdy do pracy (przedszkola, szkoły) w korkach, powoduje także zanieczyszczenie środowiska.

²⁸ Ład przestrzenny to świadome ukształtowanie przestrzeni umożliwiające zaspokojenie w racjonalny sposób potrzeb mieszkańców oraz ułatwiająca działalność przedsiębiorstw i wzmacniająca ich konkurencyjność przy jednoczesnej minimalizacji liczby konfliktogennych sąsiedztw oraz nieprowadząca do degradacji stanu środowiska przyrodniczego (Gaczek W. M. 2003, Zarządzanie w gospodarce przestrzennej, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz – Poznań, s. 13.)

- + Rosną koszty utrzymania infrastruktury – na mniej więcej taką samą liczbę mieszkańców (podatników) przypada coraz więcej dróg, instalacji technicznych, tras transportu publicznego,

których utrzymanie wymaga coraz większych nakładów.

7. TEZA: MIMO DEKLAROWANYCH CHĘCI I REALNYCH WYSIŁKÓW, KONSTRUKTYWNY DIALOG POMIĘDZY INTERESARIUSZAMI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ NALEŻY DO RZADKOŚCI

Fakty

- + W toku prac nad założeniami do Strategii Gdańsk 2030 Plus²⁹ mieszkańcy wskazywali na potrzebę bardziej partnerskich relacji pomiędzy mieszkańcami i urzędnikami, a także pomiędzy radnymi dzielnic, radnymi miejskimi i urzędnikami. Współpraca ta dotyczyć powinna wszystkich aspektów funkcjonowania miasta, choć jej deficyty są szczególnie odczuwalne na polu kształtowania przestrzeni publicznej. Wyraźnie wskazano na cztery współzależne kwestie:
  - potrzebę lepszej komunikacji na linii mieszkańcy – urzędnicy, po to aby zmniejszyć różnice w poziomie wiedzy obu stron,
  - rozwijanie metod konsultacji społecznych, które umożliwią konstruktywny dialog,
  - upodmiotowienie rad dzielnic,
  - wdrażanie bardziej partycypacyjnego modelu zarządzania miastem.
- + Na pytanie „Czy ma Pan(i) poczucie, że jest Pan(i) dostatecznie informowany(a) o podejmowanych przez władze miasta działaniach w Gdańsku?” 52% badanych gdańszczyzan³⁰ udzieliło odpowiedzi pozytywnych, a 43% wypowiedziało się negatywnie. Najbardziej poinformowani czują się ludzie młodzi – w wieku 18-29 lat. W wynikach zaznacza się wyraźny rozdźwięk, co stwarza znaczne pole do poprawy komunikacji z mieszkańcami.
- + Biuro Rozwoju Gdańska wskazuje, że ustawowe dyskusje publiczne dotyczące projektów planów miejscowych cieszą się niewielkim zainteresowaniem. Średnia frekwencja w dyskusjach publicznych, dotyczących projektów planów zagospodarowania przestrzennego wynosiła 5 osób w 2011 r., 2,5 osoby w 2012 r. czy 3,4 osoby w 2013 r.³¹

29 Wołkowiński P. (red.), 2013, Debaty strategiczne z Uczestnikami prac nad Strategią Rozwoju Gdańska 2030 Plus: Mie Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 10.11.2014, s.53. szkańcami, Uczniami, Organizacjami Pozarządowymi, <http://www.gdansk.pl/strategia,1797.html>, data dostępu 10.11.2014, s.11.

30 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s.

31 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 10.11.2014, s.53.

- + Biuro Rozwoju Gdańska organizuje średnio w roku 20 dodatkowych spotkań (warsztaty, debaty, seminaria, konferencje, konkursy) dotyczących zagospodarowania przestrzennego. W 2011 wzięło w nich udział średnio 8 osób. Warsztaty te są wysoko oceniane przez uczestników – w 2011 r. średnia ocena wynosiła 4,5 w pięciostopniowej skali, gdzie 1 oznacza bardzo źle, a 5 bardzo dobrze³².
- + Ze stwierdzeniem brzmiącym „Biorę aktywny udział w spotkaniach i konsultacjach dotyczących

mojego miasta i dzielnicy” zgodziło się (zdecydowanie tak i raczej tak) 37% badanych gdańszczyzan³³. W świetle powyższych danych o udziale w wydarzeniach dotyczących zagospodarowania przestrzennego wyniki te wydają się być wysokie. Jednocześnie, w porównaniu do innych, z reguły mniej wymagających form zaangażowania w życie miasta (np. udział w wyborach, wydarzeniach kulturalnych i sportowych), uzyskany rezultat należał do najniższych.

Przyczyny

- + Blisko połowa mieszkańców, mimo działań podejmowanych ze strony miasta, nie czuje się poinformowana o możliwości wzięcia udziału w ustawowej dyskusji publicznej. Uczestniczą w niej jedynie nieliczni zainteresowani, co nie zapewnia reprezentatywności uzyskanych wniosków. Debata jest żywa jedynie w najbardziej kontrowersyjnych i nagłośnionych, najczęściej przez samych zainteresowanych, przypadkach. Być może część mieszkańców, poza tymi skrajnymi sytuacjami, nie dostrzega roli i znaczenia konsultacji w kształtowaniu zagospodarowania przestrzennego, w tym przyjaznej przestrzeni publicznej.
- + Tematyka planowania przestrzennego jest złożona. Mieszkańcy nie mają obowiązku być specjalistami w tym zakresie. Aby jednak dialog

mieszkańcy – urbaniści był konstruktywny, mieszkańcy powinni mieć nie tylko dostęp do informacji i wiedzy oraz narzędzi, które ułatwią ten dialog, ale także te informacje i wiedzę przyswoić, co wymaga czasu i zaangażowania.

- + Niezrozumienie, że sposób, w jaki wykorzystywana jest prywatna nieruchomości wpływa na kształt przestrzeni publicznej. Skutkuje to nietolerancją względem prawnych ograniczeń gospodarowania nieruchomościami lub wręcz łamaniem prawa w tej materii oraz trudnościami we współdziałaniu na rzecz kształtowania przestrzeni publicznej.
- + Brak powszechnej edukacji publicznej w dziedzinie wartości estetycznych, architektonicznych, urbanistycznych i krajobrazowych.

32 Analiza zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Gdańska w latach 2010-2013, 2014, Biuro Rozwoju Gdańska, http://www.brg.gda.pl/doc/analiza_zmian/analiza_zmian_w_zagospodarowaniu_przestrzennym.pdf, dostępu 10.11.2014, s.53.

33 Postrzeganie miasta oraz zmian rozwojowych zachodzących w mieście przez mieszkańców Gdańska, 2013, Urząd Miejski w Gdańsku, <http://www.gdansk.pl/strategia,1668.html>, data dostępu 10.11.2014, s.

Skutki

- + Podstawowym skutkiem jest mało funkcjonalna, a także mało atrakcyjna przestrzeń publiczna. W wielu przypadkach znaczne nakłady inwestycyjne na ich kształtowanie nie przynoszą spodziewanych efektów, gdyż w ograniczonym stopniu odpowiadają potrzebom użytkowników. To powoduje przesuwanie się środka ciężkości

życia społecznego z przestrzeni publicznej do przestrzeni quasi-publicznych i prywatnych. Utrudnia to budowę miejskiej tożsamości, zaufania społecznego, dialogu, kreatywności oraz ogranicza możliwości atrakcyjnego spędzenia czasu wolnego.

Rekomendacje kierunkowe

1. REKOMENDACJA: PODNOSZENIE JAKOŚCI FUNKCJONOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

- + Promocja dobrych praktyk oraz tworzenie zasad kształtowania przestrzeni publicznej i wprowadzanie ich w życie.
- + Podnoszenie jakości wyposażenia przestrzeni miejskiej.
- + Zwiększanie bezpieczeństwa użytkowników przestrzeni publicznej.
- + Wpływanie na zróżnicowanie usług w przestrzeni publicznej.
- + Zapewnienie dostępności do terenów sportowych, rekreacyjnych i zieleni publicznej.
- + Zwiększanie roli ochrony środowiska w kształtowaniu przestrzeni publicznej.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Nieuchronna dalsza degradacja przestrzeni publicznej, która jest „spoiwem” miasta wraz z negatywnymi konsekwencjami dla kształtowania jakości życia, atrakcyjności osiedleńczej i na niemal każdą inną dziedzinę funkcjonowania miasta.
- + Deficyt usług publicznych obniżać będzie satysfakcję z miejsca zamieszkania, w szczególności w „nowych” dzielnicach. Może to stymulować powroty do „starych” dzielnic, które określane są jako najlepiej położone. Jednak z powodu dość znacznych różnic w cenach nieruchomości – mieszkania w „starych”, lepiej położonych dzielnicach są droższe – może on być utrudniony. W takiej sytuacji utrzymujący się deficyt usług publicznych będzie generował dodatkowe dojazdy, głównie samochodem z „nowych” dzielnic do oddalonych obiektów w „starych” dzielnicach. Tym samym Gdańsk nie stanie się miastem małych odległości.
- + Zaniechanie podnoszenia jakości i dostępności terenów rekreacyjnych będzie oznaczało niewykorzystanie atutu, jakim dysponuje Gdańsk.

Ograniczy atrakcyjność przestrzeni publicznej, a także terenów mieszkalnych położonych w sąsiedztwie. Nie zostaną też wykorzystane warunki dla upowszechniania zdrowego stylu życia, który ma zasadniczy wpływ na stan zdrowia publicznego i pozwala ograniczyć koszty medycyny naprawczej.

- + Zaniechanie działań z zakresu estetyzacji przestrzeni publicznej, spowoduje, że mimo wysiłków, w tym inwestycyjnych, efekty poprawy jakości przestrzeni publicznej będą umniejszone. Będą one przez to tracić na znaczeniu oraz nie będą sprzyjać budowie związków i identyfikacji mieszkańców z miastem.

2. REKOMENDACJA: TWORZENIE SPÓJNEGO I CZYTELNEGO SYSTEMU OGÓLNO Miejskich PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

- + Tworzenie systemu przestrzeni publicznych w oparciu o ideę rozwoju miasta do wewnątrz.
- + Tworzenie nowych powiązań pieszych i rowerowych wzmacniających system przestrzeni publicznych.
- + Uwzględnianie aspektu ciągłości przestrzeni publicznych w skali metropolii.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Bez rekomendowanych działań przestrzeń publiczna będzie nadal silnie podzielona, co stanowić będzie barierę dla ruchu pieszego, rowerowego i częściowo ograniczać popularność transportu publicznego. Rola ruchu samochodowego w poruszaniu się po mieście nie ulegnie zmniejszeniu, co ograniczać będzie dostępność i atrakcyjność przestrzeni publicznej oraz będzie miało negatywny wpływ na stan środowiska i zdrowia mieszkańców.
- + Brak koordynacji w zakresie rozwoju przestrzeni publicznej przy granicy Gdańska z innymi gminami utrudniać będzie zapewnienie odpowiedniego standardu usług publicznych. Może on skutkować dublowaniem się niektórych inwestycji w sąsiadujących ze sobą gminach, a także konfliktami na tle użytkowania przestrzeni.

3. REKOMENDACJA: WZMACNIANIE TENDENCJI ROZWOJOWYCH MIASTA DO WEWNĄTRZ

- + Planowanie przestrzeni w poszanowaniu ładu i zróżnicowanego rozwoju z zachowaniem niezbędnych rezerw terenowych pod różnorodne funkcje miejskie.
- + Rozwój oferty mieszkaniowej dla różnych grup społecznych w „starych dzielnicach”.
- + Rewitalizacja „starych” dzielnic i terenów zdegradowanych poprzez podnoszenie jakości funkcjonowania przestrzeni publicznej.
- + Humanizacja osiedli „z wielkiej płyty”.
- + Uzupełnianie oferty usług publicznych.
- + Usprawnianie ruchu pieszego, rowerowego oraz transportu publicznego.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Dalsze intensywne zagospodarowywanie nowych terenów, bez znacznego przyrostu liczby mieszkańców, w szczególności pracujących, będzie generować bardzo poważne koszty wykupu gruntów na cele publiczne, uzbrojenia terenu i budowy niezbędnej infrastruktury transportowej, dopasowania podaży usług publicznych (przedszkola, szkoły, ośrodki zdrowia, policja, straż pożarna, transport publiczny) do zmieniającego się popytu. Może również stymulować masowe wykorzystanie samochodów. Rosnące koszty budowy, a w kolejnych latach utrzymania infrastruktury będą ograniczać możliwości podnoszenia jakości przestrzeni publicznej.
- + Bez wzmocnienia konkurencyjności tradycyjnych ulic i placów handlowych względem centrów handlowych następować będzie dalsza erozja przestrzeni publicznej i przenoszenie się niektórych, akceptowanych przez właścicieli, przejawów życia społecznego do centrów handlowych. Wypieranie z rynku małych sklepów i placówek usługowych, może sprzyjać dezintegracji wspólnot sąsiedzkich, ograniczyć konkurencję oraz doprowadzić do spadku różnorodności oferty handlowej, przynajmniej w niektórych segmentach. Ograniczone mogą zostać również korzyści dla lokalnej gospodarki, gdyż sieci handlowe zaopatrują się najczęściej u wielu różnych, często odległych dostawców.

4. REKOMENDACJA: KONTYNUACJA KOMPLEKSOWEJ REWITALIZACJI ZDEGRADOWANYCH OBSZARÓW I PRZECIWDZIAŁANIE NIEKORZYSTNYM ZJAWISKOM W OBSZARACH POTENCJALNIE ZAGROŻONYCH DEGRADACJĄ

- + Szersze włączenie mieszkańców, organizacji społecznych, przedsiębiorstw oraz podmiotów zewnętrznych w proces planowania i przeprowadzania rewitalizacji.
- + Realizacja inwestycji infrastrukturalnych w sposób aktywizujący mieszkańców do zaangażowania i dbałości o otoczenie miejsca zamieszkania.
- + Realizacja projektów i inwestycji w odniesieniu do przestrzeni publicznych i infrastrukturalnych w partnerstwach z podmiotami niepublicznymi, takimi jak wspólnoty mieszkaniowe i spółdzielnie.
- + Działania na rzecz integracji społecznej, w tym wychodzenia z biedy, włączenia w edukację, poprawę stanu zdrowia.
- + Aktywizacja ekonomiczna mieszkańców obszarów zdegradowanych i zagrożonych degradacją poprzez kierunkowe wsparcie osób bezrobotnych lub zagrożonych bezrobociem, tworzenie warunków do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości oraz pomoc w integracji z rynkiem pracy.
- + Aktywizacja społeczna mieszkańców poprzez wspieranie inicjatyw lokalnych, tworzenie lokalnych NGO-sów.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Wobec skali i wzajemnego powiązania problemów występujących na obszarach zdegradowanych, zaniechanie rewitalizacji uniemożliwi trwałą i pozytywną zmianę społeczną oraz gospodarczą. Pojedyncze działania, prowadzone np. jedynie w zakresie infrastruktury, z pominięciem prób rozwiązania problemów społecznych czy ekonomicznych powodować będą ich nieskuteczność.
- + Zaniechanie rewitalizacji spowoduje dalsze utrzymywanie się na omawianych obszarach wskazanych problemów społecznych, których skutki (np. przestępczość) nie będą się zamykać w ich granicach.
- + Rewitalizacja jest warunkiem koniecznym do zwiększenia atrakcyjności nieruchomości i włączenia ich w obrót rynkowy, co wzbogaci ofertę mieszkaniową Gdańska. Jest ona niezbędna również dla podniesienia atrakcyjności tych obszarów dla turystów.

5. REKOMENDACJA: DIALOG NA TEMAT STANU ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO, UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO ORAZ ZASAD I PROCEDUR PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

- + Udostępnianie i popularyzacja danych i informacji społeczno-gospodarczych w odniesieniu do dzielnic.
- + Poprawa sposobów komunikacji.
- + Popularyzacja informacji na temat procedur i postępowań z zakresu planowania przestrzennego.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Brak dialogu opartego o rzetelną i dostępną informację uniemożliwi podniesienie skuteczności procesu partycypacji w kształtowaniu przestrzeni publicznej.

6. REKOMENDACJA: EDUKACJA PRZESTRZENNA

- + Wzajemne zrozumienie indywidualnych decyzji i zachowań przestrzennych mieszkańców i podmiotów gospodarczych.
- + Edukacja na temat istoty i wartości interesu publicznego.
- + Edukacja w zakresie funkcjonowania przestrzeni publicznej.
- + Edukacja w zakresie estetyki miasta.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Niewystarczająca wiedza na temat kształtowania przestrzeni publicznej i funkcjonowania w niej różnych podmiotów, zakłócać będzie dialog będący fundamentem skutecznego procesu partycypacji w kształtowaniu przestrzeni publicznej. Ponadto skutkować ona będzie indywidualnymi zachowaniami i decyzjami mieszkańców, które nie będą sprzyjać pozytywnym zmianom.

7. REKOMENDACJA: **PARTYCYPACJA W PROCESIE PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO**

- + Doskonalenie metod i technik partycypacji w celu nawiązania konstruktywnej współpracy

mieszkańców, przedsiębiorców, urzędników i władz.

Konsekwencje zaniechania działań

- + Skutkiem zaniechania działań na rzecz partycypacyjnego planowania przestrzennego będzie mało funkcjonalna przestrzeń publiczna, nawet w sytuacji ponoszenia wysokich kosztów na ich zagospodarowanie. To powoduje przesuwanie się środka ciężkości życia społecznego

z przestrzeni publicznej do przestrzeni quasi-publicznych i prywatnych. Sfera planowania przestrzennego będzie stałym źródłem konfliktów w relacji mieszkańcy – władze, co utrudniać będzie także współdziałanie na innych polach.

Opracowanie dokumentu:

Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową:

Marcin Nowicki
dr Maciej Tarkowski
dr Anna Hildebrandt
Wojciech Woźniak
Przemysław Susmarski
Marcin Wandałowski

Zespół ds. opracowania Strategii z Urzędu Miejskiego w Gdańsku:

Katarzyna Drozd-Wiśniewska
Marcin Hrynkiewicz
Żaneta Kucharska
Michał Miguła
Robert Wójcik
Jacek Zabłotny
Bożena Żmijewska

Koordynatorzy Programów Operacyjnych:

Alan Aleksandrowicz
Edyta Damszel-Turek
Marek Jankowski
Małgorzata Jasnoch
Remigiusz Kitliński
Mariola Paluch
Irena Romasiuk
Grzegorz Szczuka
Aleksandra Szymańska
Joanna Tobolewicz

Wydawca:

Urząd Miejski w Gdańsku

ul. Nowe Ogrody 8/12
80-803 Gdańsk
www.gdansk.pl/strategia

Projekt graficzny i skład:

ENGRAM

www.studioengram.pl

Gdańsk 2015

